

ז"ח - נח

פרשת נח	זהר
¹ ור' חזקיהו אמר, אשרי חלקם של ישראל, שהקדוש ברוך הוא רוצה בהם, ונתן להם תורה קדושה, והזהיר אותם, ונתן להם עצה להשמר מלמעלה ומלמטה, כדי שלא ישלש בהם, רק הקדוש ברוך הוא לבדו, והם יודעים לדחות מהם את כל המקטרגים וכל המחבלים@, כדי שיהיו חלק גורלו וירושתו כמו שנאמר "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".	¹ ור' חזקיהו אמר זכאה חולקיהון דישׂראל דקב"ה אתרעי בהו³ ויהב לון אורייתא קדישא⁴ ואזהר לון⁵ ויהב לון עיטא⁶ לאסתמרא מעילא ותתא בגין דלא ישלוט בהו בר קב"ה בלחודו⁷ ואינון ידעי לדחייא מנייהו כל מקטרגין וכל קסטירין בגין דיהון חולקא דעדביה ואחסנתיה⁸ כד"א (דברים לב ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו:
בא וראה ביום ראש השנה, הקדוש ברוך הוא יושב בדין על העולם, וכל בני העולם נכנסים לחשבון, ואין מי שלא נכנס בחשבון, וספרי חיים ומתים פתוחים ביום ההוא. והקדוש ברוך הוא, משום שרוצה בהם, נתן להם עצה להנצל מכל המקטרגים שלמעלה, שהם ממונים@ בכל זמן שהדין שורה בעולם. ביום הזה	ת"ח ביומא דר"ה קב"ה יתיב בדינא על עלמא¹⁰ וכל בני עלמא עאלין¹¹ לחושבנא ולא אית מאן דלא עאל¹² בחושבנא וספרין דחיי¹³ ומתין פתיחן בההוא יומא והקב"ה בגין דאתרעי בהו יהב לון עיטא לאשתזבא מכל מקטרגין¹⁴ דלעילא דאינון אתמנן¹⁵

¹ זהר ח"א רנד ע"א.

² ר' (זהר).

³ בהון (זהר). אז בהנחל עליון גוים רצה במשפחת ישראל לחלקו, ורצה שיהיו בניו אחריו משכן לנשמות הקדושות (אור יקר).

⁴ בצאתם ממצרים (אור יקר).

⁵ ובזולת התורה בעצמה כתיבה בה אזהרות כעין תוכחות משה לישראל (אור יקר).

⁶ כמה ענינים בתורה שהם לישמר מהקל' כגון מים אחרונים וכגון נטילה בבקר וכן כמה אחרים וכגון מים מגולים והם לאסתמרא (אור יקר). עי' תיקו"ז נח ע"א ששופר ברה"ה הוא עיטא, ועיי"ש בבהגר"א: תורה מזהרת ויהיבת עיטא לישראל לאתפייסא בקב"ה. @ עיטא, דהיינו דעת שבת"ת זו, כי העצות הוא מן הדעת, והעצה היינו רצון, וכיון שמתגלה הרצון הוא בא לכלא, כלומר בין לרעים בין לטובים (עמק המלך שי"א פ"ג) [ראיה לדבר ברכות יט ע"ב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'].

⁷ נמחק בזהר.

⁸ עי' זהר ח"א פד ע"א שמשמע שזה השכינה, וצ"ע. אמנם עי' מקדש מלך (ח"א קסא ע"א) @ שזה שיעקב הוא מרכבה לז"א. @ ועי' אד"ז רצב ע"ב שבגולגלתא דז"א יש ג' אורות שהם ד' והם אחסנתיה (ירושתו) מאבא ואמא, וב' גניזין שלהם (ח"ג שבדעת). עי' תז"ח מח ע"ג: בגין דישׂראל כלילן מעילאין ותתאין ועילת על כולא שוי שמיה בהון ואינון רחימין יתיר ממלאכי השרת בגין דאית לון חולקא בספירן מה דלאו הכי במלאכין בגין דישׂראל אינון עדביה ואחסנתיה כגוונא דבנין לגבי אבוהון דמלאכין לאו אינון לגבי ספירן אלא כסוסוון לגבי רוכבי עלייהו אבל ישׂראל בנין דקב"ה:

תרגום: ומשום שישראל כלולים מעליונים ותחתונים ועלת על הכל שם את שמו בהם והם אהובים יותר ממלאכי השרת משום שיש להם חלק בספירות מה שאין כן במלאכים משום שישראל הם גורלו ונחלתו כמו שהבנים אצל אביהם שהמלאכים אינם אל הספירות אלא כמו סוסים אל הרוכבים עליהם אבל ישראל בנים של הקדוש ברוך הוא.

⁹ כמו חבל שאחוז בשני דברים בימין ושמאל והוא יעקב חבל נחלתו וכן עד"א אחוז בחו"ג (בהגר"א בתז"ח כט ע"ג).

¹⁰ בכלל (אור יקר).

¹¹ יתבי (דפ"מ), ולמעלה מדרך אמת.

¹² בפרט (אור יקר).

¹³ אותם שהם חיים לראות דינם והם ג' ספרים שפי' רז"ל (אור יקר).

¹⁴ קטרוגין (זהר).

¹⁵ וכן (נוסף בזהר).

ז"ח - נח

מזדמנים@ ישראל לעורר עליהם רחמים, ובמה, בשופר.	בכל זמנא דדינא שריא על עלמא בהאי יומא אזדמנן ¹⁶ ישראל לאתערא רחמי עליהו ובמה בשופר:
שהקול הזה שיוצא, עולה למעלה ומעורר את השופר שלמעלה, אז מתעוררים רחמים ממקומם, והקדוש ברוך הוא קם מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, וחס על ישראל, ולא נותן רשות למקטרג עליהם.	דהא קלא דנפיק סליק לעילא ואתער שופר דלעילא ¹⁷ כדין אתערו רחמי מאתריהו וקב"ה קם מכורסיא דדינא ויתיב בכורסיא דרחמי וחייס ¹⁸ עליהו דישראל ולא אתייהיב רשו למקטרגא ¹⁹ עליהו ²⁰ :
וישראל שבים בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא, ותוקעים שופר, ומעוררים רחמים. שהרי הקול ההוא שיוצא, הוא התעוררות של רחמים. ואז המלשין לא יכול לעמוד לפני כסא הרחמים, שהרי לא בא מן אותו הצד, ולא נמצא קטגור@מקטרג.	וישראל תייבי בתיובתא קמי קב"ה ²¹ ותקעי שופר ואתערו רחמי דהא ההוא קלא דנפק אתערותא דרחמי איהו וכדין דלטורא לא יכיל לקיימא קמי כורסיא דרחמי דהא לא אתי מההוא סטרא ולא אשתכח קטיגורא ²² :
ביום הכפורים, שהוא חתימת הדין, ועומדים ישראל בקדושת רבונם ביום ההוא, כדי שלא יקרב המלשין למקדש, נותנים לו שעיר, שבא מצד של רוח הטומאה, והוא טמא ורוח הטומאה נהנית ממנו, והוא מתעסק בו, ולא מת@קרב למקדש לטמא@, ואז הפנים מאירות, וישראל נצולים ממנו.	ביומא דכפורי דאיהו חתימא דדינא וקיימי ישראל בקדושתא דמאריהו ²³ בההוא יומא בגין דלא יקרב דלטורא למקדשא יהבין ליה שעיר דאתי מסטרא דרוחא מסאבא ²⁴ והוא מסאבא ²⁵ ורוחא מסאבא אתהני מיניה והוא ²⁶ אתעסק ביה ולא קריב למקדשא לסאבא וכדין אנפין נהירין וישראל אשתזיבו מניה:
ימ/ד	זהר
בזמן אחר, כשרבים חטאי בני האדם, המלשין הזה, בשעה שהדין מתעורר על חטאי העולם, אז הוא בא ונמצא כמקטרג לפני הקדוש ברוך הוא, ונטמא המקדש, וכל הפנים עצובות והדין נמצא. ועל זה "קץ כל בשר בא לפני", לפני ודאי, לבקש על חטאי בני העולם, שהם גרמו.	בזמנא אחרא כד סניאו חובי בני נשא האי דלטורא ²⁷ בשעתא דדינא איתער על חובי עלמא כדין איהו אתי ואשתכח מקטרגא קמי קב"ה ואסתאב מקדשא ²⁸ וכל אנפין עציבין ²⁹ ודינא אשתכח ועל דא (בראשית ו יג) קץ כל בשר בא לפני לפני ודאי למתבע על חובי בני עלמא ³⁰ דאינון גרמו ³¹ :

¹⁶ אזדמנא (זהר)

¹⁷ בינה (אור יקר). ועי' שעה"כ צז סע"ד והלאה.

¹⁸ ורחים (זהר).

¹⁹ היינו בתקיעות מיושב (אור יקר).

²⁰ נמחק בזהר.

²¹ "תייבי בתיובתא קמי קב"ה" נמחק בזהר, ובמקומו איתא "(יתבי) [תיובי] קמי קב"ה בתיובתא".

²² קטיגוריא (זהר). עי' לעיל במדרש הנעלם בפיסקא ד"ה ויהי היום, ובפרט הערה בשם הזהר הרקיע.

²³ דמאריהו (זהר). בה' עינויין (אור יקר).

²⁴ גורל א' לעזאזל ממש חלקו וגורלו בא לו (אור יקר).

²⁵ שמזכירים בו שם הרשע ומטמא (אור יקר).

²⁶ "מיניה והוא" נמחק בזהר, ובמקומו איתא "ביה הוא".

²⁷ מקטרגא (זהר).

²⁸ שהמלכות יטה לצד הדין וישפיע לחצונים (אור יקר).

²⁹ כלומר כל פני הספירות מהופכים לדין ודינא אתשכח בתחתונים (אור יקר).

³⁰ "לפני ודאי למתבע על חובי בני עלמא" נמחק בזהר, ובמקומו איתא "בא לפני ודאי למתבע חובי עלמא בגין".

ז"ח - נח

בא ראה, כל אדם שיעשה וישמור את מצוות התורה, הנשמה שמורה בגופו, שהוא תיבה, ולא נענש ולא ישלט עליו מלאך המות. וכל אדם שאינו שומר ולא מקיים מצוות התורה, ועובר עליה, מלאך המות אז ישלוט עליו.	ת"ח כל ב"נ דיעבד ³² וינמר ³³ פיקודי אורייתא נשמתא אסתמרא בגופיה דאיהו תיבה ולא אתענש ולא ישלוט עליה מלאך המות וכל ב"נ דלא נטיר ולא קיים פקודי אורייתא ואעבר עליה מלאך המות כדין ישלוט עליה:
בא וראה התיבה היא הגוף. נח ואשתו י"ה, שם ואשתו ו"ה, יפת ואשתו י"ה, ונעשה השם מלא, יהו"ה אחד חם ואשתו והם כדוגמא [זו].	ת"ח תיבה איהו גופא נח ואשתו י"ה שם ואשתו ו"ה יפת ואשתו י"ה ואתעביד השם מלא יהו"ה אחד חם ואשתו ואינן כדוגמא:
וזה "ויאמר אלהים לנח". אלהים, זו השכינה. "קץ כל בשר וגו'", "צוהר תעשה לתיבה", זהו הסוד של הגוף. "אתה ובניך וגו'", גברים לבד ונשים לב. "ויעש נח", זו ברית קודש. "ככל אשר צוה אותו אלהים", זו השכינה. "ויאמר ה' לנח" כאן מדת הרחמים. תיבה זה הגוף, "כי אותך ראיתי צדיק".	ודא (בראשית ו יג) ויאמר אלהים לנח אלהים דא שכינתא קין כל בשר וגו' צוהר תעשה לתיבה (שם מז) דא איהו רזא דגופא ³⁴ אתה ובניך וגו' (שם יח) גוברין לחוד ונשין לחוד ויעש נח (שם כב) דא ברית קדישא ככל אשר צוה אותו אלהים (שם) דא שכינתא ויאמר ה' לנח (שם ז א) הכא מדת רחמים (תיבה דא גופא, כי אותך ראיתי צדיק (שם)):
"ומן הבהמה אשר לא טהורה היא שנים איש ואשתו", שהרי היא מצד הטומאה, ועל זה אמר "והאבדתי" והסתכל שאין בו אלא שנים, ואין בהם שבעה שבעה, כמו נאמר בעוף השמים. ארבע עשרה זכר ונקבה, "לחיות זרע על פני כל הארץ". "שנים שנים באו וגו'", הסתכל וראה על מה שאמר בראשונה "ומן הבהמה אשר לא טהורה היא", ואחר כך "שנים שנים".	ומן הבהמה אשר לא טהורה היא שנים איש ואשתו (שם ב) דהא היא מסטרא דמסאבא וע"ד אמר (מיכה ה ט) והאבדתי ³⁵ ואסתכל דלית ביה אלא תרין ולא אית בהון שבעה שבעה כמה דכתיב בעוף השמים ארבע סרי דכר ונקבא לחיות זרע על פני כל הארץ (בראשית ז ג) שנים שנים באו וגו' (שם ט) אסתכל וחמי על מה דאמר בקדמיתא ומן הבהמה אשר לא טהורה היא ולבתר שנים שנים (כא ע"ב):
אמר רבי יהודה בא וראה אין לך בכל לילה ולילה שלא תצא הנשמה מגוף	א"ר יהודה ת"ח לית לך בכל ליליא וליליא

³¹ החצונים ע"י יצר הרע וכך דרכו יורד ומקטרג עולה ומשטין יורד ונוטל נשמה (אור יקר). ע"כ מדברי הזהר ח"א. @

³² מצות עשה.

³³ מצות לא תעשה.

³⁴ עי' תיקו"ז כג ע"ב: תיבת נח היא אימא עלאה חלון דילה הוא עמודא דאמצעייתא דביה אור ותורה אור (משלי ו כג) ואיהו אור הגנוז. בהגר"א: ר"ל, שבחלון אור, ותורה שהוא עמודא דאמצעייתא נקרא אור, כמ"ש ותורה אור, לפיכך נקרא חלון, וז"ש ותורה אור. והענין כי היא מתפשטת עד הוד (עי' לעיל ח ע"א), ובעמודא דאמצעייתא הוא חלון שלה: ואיהו אור כו' - ר"ל, עמודא דאמצעייתא.

³⁵ ז"ל הפסוק: והיה ביום ההוא נאם יהו"ה והכרתי סוסיך מקרבך והאבדתי מרכבתך. עי' ויקרא כג ל, יחזקאל לב יג.

תורה ספר ויקרא פרק כג - פרשת אמור

(ל) וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההוא מקרב עמה: ספר יחזקאל פרק לב

(יג) והאבדתי את כל בהמתה מעל מים רבים ולא תדלחם רגל אדם עוד ופרסות בהמה לא תדלחם: @

אפשר שכוונת לפסוק במיכה ואז לעתיד לבא ה' ית' יהרוב כל בהמות הטמאות. או אפשר שוהאבדתי מדבר על הפסוק בויקרא, ומי שהוא טהורה וצדיק, מושלם בז' מידות, אבל הרשע, אין לו אלא נפשו, וזה שתיים (פי' הוא ואשתו), ולכן נכלים.

ז"ח - נח

דלא תיפוק נשמתא מגופא דב"נ דאיכרי יונה ³⁶ דכתיב (שם ח ה) וישלח את היונה (שם) הקלו המים אלין מים וזונים כד"א (תהלים קכד ה) המים הזדונים דאינון מסטרא דמסאבו מעל הארץ דאינון לעיל מן ארעא אלין מלאכי חבלה:	אדם, שנקראת יונה, שנאמר "וישלח את היונה". "הקלו המים", אלו מים הזדונים, כמו שנאמר "המים הזדונים" שהם מצד הטומאה. "מעל הארץ", שהם למעלה מן הארץ, אלו מלאכי חבלה.
מה כתיב (בראשית ח ט) ולא מצאה היונה מנוח דאתמנעי מעלמא עילאה ומן צדיקים דלעילא [ומכל] (כל) ברכאן הה"ד (שם) ותשב אליו אל התיבה כי מים על פני כל הארץ:	מה נאמר "ולא מצאה היונה מנוח" שנמנעה מן העולם העליון ומן הצדיקים שלמעלה ומכל הברכות, זהו שנאמר "ותשב אליו אל התיבה כי מים על פני כל הארץ".
אפיק לה תניינות (שם י) ויוסף שלח את היונה מאתו ומגו דוחקא וצערא ותבא אליו היונה לעת ערב (שם יא) דלא הות נהרא לון שעתא דרווחא כמה דהות בקדמיתא ואתחשך לה יומא ואתערב לה שמשא ³⁷ :	הוציא אותה שנית "ויوسف שלח את היונה מאתו", ומתוך הדחק והצער "ותבא אליו היונה לעת ערב", שלא היתה מאירה להם שעת הרווחה, כמו שהיתה בראשונה, ונחשך לה היום והעריב לה השמש.
ומה אמרת לנח ולבניו (שם י"ג) מצאוני השומרים הסובבים בעיר אלין נטרי תרעי ירושלים ³⁸ ועכ"ד (בראשית ח יא) והנה עלה זית טרף בפיה ועל דא (שם) וידע נח כי קלו המים ואתתקפו מלאכי דקדושה על מלאכי חבלה (שם יב) ויחל עוד שבעת ימים אחרים כו' ולא יספה כו' חרבו המים מעל הארץ:	ומה אמרה לנח ולבניו "מצאוני השומרים הסובבים בעיר", אלו שומרי שערי ירושלים, ועם כל זה "והנה עלה זית טרף בפיה", ועל זה "וידע נח כי קלו המים", והתחזקו מלאכי הקדושה על מלאכי החבלה "ויחל עוד שבעת ימים אחרים וכו' ולא יספה וכו' חרבו המים מעל הארץ".
בתר דאסתתר ואעבר ההוא זימנא דשליט מלאך המות ואתעברו חייבין מעלמא מה כתיב (בראשית ח א) ויזכור אלהים את נח:	אחר שהסתתר@ ועבר אותו הזמן ששלט מלאך המות ועברו@ הרשעים מן העולם, מה נאמר "ויזכר אלהים את נח".
ספינתא אמתילת לתיבותא דנח ואית בה גוברין יהודאין וישמעאלים ובני עשו ³⁹ כדוגמא דא אית בגופא כליל מכולהון	הספינה נמשלה לתיבת נח, ויש בה אנשים יהודים וישמעאלים ובני עשו, כדוגמא זו יש בגוף כלול מכולם, שהגוף הזה אינו מן הנשמה הקדושה,

³⁶ עי' זהר ח"ג רכב ע"ב: וכגוונא דנח שלח את היונה בשליחותיה [אוף הכי שלח נשמתא באדם רוחיה בשליחותיה] ובגין דא צריך ב"נ לפקדא לה במטרוניתא הה"ד (תהלים לא ו) בידך אפקיד רוחי ואם היא אסירא [בחובין] דגופא בידא דחיילין דיצר הרע מה כתיב בידך אפקיד רוחי פדית אותי יי' אל אמת:

תרגום:

ביאור: בשליחותיה - שלח את היונה בשליחותיה כג"ד צריך ב"נ כו' אפקיד רוחי ומה דהוה אסירא בגופא בחיילין דיצה"ר כתיב בידך אפקיד רוחי בידך כו' אל אמת (יהל אור). אסירא - הם שלשה בחינות, האחד היא הבנונית דהיינו שהעונות נחשבין אל הגוף, ואינם קשים כל כך שיפלגוה (אור יקר). דגופא - לא חובין דילה, אז יש לה פדיון והקב"ה חס עליה ועולה על ידי פדיה דהיינו על ידי פקדון כאומרו "בידך אפקיד רוחי" ואז "פדית" (אור יקר).

עי' זהר ח"ב קצט ע"א: יונה דנחת(א) לספינה דא איהי נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למהוי בגופא דבר נש.

³⁷ עי' לעיל מה שנאמר שהשמים החשיכו כאשר אדם חטא.

³⁸ עי' זהר ח"א יט ע"ב ופא ע"א.

³⁹ שם חם ויפת. \$

עי' קהלת יעקב (ערך יפ) יפת נתגלגל בעשו בן יצחק, וזה סוד (בראשית ט כז) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם. ועי' אור החמה (על זהר ח"ב קמז ע"ב): ישמעאל יצא מהגר בתו של חם שהוא הפחות מכל בני נח.

ז"ח - נח

וזהו שאמר לנח, שהוא נשמה לנשמה, כמו שנאמר "עשה לך תיבת עצי גופר".	דגופא דא לאו איהו מן נשמתא קדישא ודא הוא דאמר לנח דאיהו נשמתא לנשמתא כד"א (בראשית ו יד) עשה לך תיבת עצי גופר:
וזהו שאמר לאברם "לך לך מארצך", למה פעמיים, אלא צא מדירתך ומגופך ומבית אביך, שיש שלמות [זה ירושלים] למעלה, "אל הארץ אשר אראך", זה הגוף, שהיא תיבת נח.	ודא הוא דאמר לאברם (בראשית יב א) לך לך מארצך למה תרי זימני אלא פוק מן דירתך ומן גופך ומן בית אביך (דאית שלים) [דא ירושלים] דלעילא אל הארץ אשר אראך דא גופא דאיהי תיבת נח:
ובדוגמא הזו היה נח, זהו שנאמר "וישלח את היונה" והוציאו את היונה מן התיבה ונתנו אותה במים. בדוגמא זו יצאה לה היונה מתיבת נח, כמו שנאמר "ולא יספה שוב אליו עוד".	ובדוגמא דא הוה נח הה"ד (שם ה ח) וישלח את היונה ואפיקו לה ליונה מן תיבותא ויהבו לה במיא בדוגמא דא נפקא לה יונה מן תיבותא דנח כד"א (שם ז) ויצא יצאו ושוב כו' עד) ולא יספה שוב אליו עוד (שם יב):
רבי יהודה אמר כשנח היה בתיבה, היה פוחד@מפחד שלא יזכר אותו הקדוש ברוך הוא לעולמים, וכיון שעברו חטאי העולם, אזי מה נאמר "ויזכור אלהים את נח".	ר"י אמר נח כד הוה בתיבותא הוה דחיל דלא ידכר ליה קב"ה לעלמין וכיון דאתעברו חובי עלמא כדן מה כתיב (שם א) ויזכור אלוקים את נח:
יט/ב	יט/ב
מדרש הנעלם	מדרש הנעלם
רבי פתח בפסוק זה "מצאוני השומרים הסובבים בעיר, הכוני פצעוני, נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות" כמה אהובה היא הנשמה, שניתנה מתחת כסא הכבוד, ממקום הקודש, מארצות החיים, כמו שנאמר "אתהלך לפני ה' בארצות החיים". ולמה קרא דוד אותו "ארצות החיים". וכי למעלה יש ארצות. אמר רבי יצחק: לא ארצות ממש, ולא על דעת@ ארצות אמרו דוד, אלא לשון ריצוי הוא, כמו שנאמר "ארצה אתכם", כלומר, אמר דוד, אתהלך לפני ה' במקום שבו ירצו תמיד הצדיקים, הנקראים חיים, אשר רצונם וחפצם ללכת שם.	רבי פתח בהאי קרא (שיה"ש ה ז) מצאוני השומרים הסובבים בעיר הכוני פצעוני, נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות" כמה אהובה היא הנשמה, שניתנה מתחת כסא הכבוד, ממקום הקודש, מארצות החיים, כמו שנאמר "אתהלך לפני ה' בארצות החיים". ולמה קרא דוד אותו "ארצות החיים". וכי למעלה יש ארצות. אמר רבי יצחק: לא ארצות ממש, ולא על דעת@ ארצות אמרו דוד, אלא לשון ריצוי הוא, כמו שנאמר "ארצה אתכם", כלומר, אמר דוד, אתהלך לפני ה' במקום שבו ירצו תמיד הצדיקים, הנקראים חיים, אשר רצונם וחפצם ללכת שם.
וממקום הקודש הזה באה הנשמה, להאיר על הגוף החשוך, כדי להוליכו בדרך הישרה, ולעבוד את עבודתו ורצון בוראו, לבא למחר ליטול שכרו. אמר רבי יהודה, אילו לא היינו בעולם, ראוי לנו, ולא ניתן@ חשבון לאדון הפתק@. אחר כך, אמר, אני חוזר בי.	וממקום הקודש באה הנשמה להאיר על הגוף החשוך, כדי להוליכו בדרך הישרה, ולעבוד את עבודתו ורצון בוראו, לבא למחר ליטול שכרו. אמר רבי יהודה אלמלי לא הוינא בעלמא יאות לן ולא ניהב חושבנא למאריה דפיתקא ⁴⁰ לבתר אמר הדרי בי:
בא ראה, מה נאמר באדם "לא טוב	ת"ח מה כתיב באדם (בראשית ב יח) לא טוב היות

⁴⁰ עי' בהגר"א על ספד"צ לג ע"ג: חיים, והן ה"ח, שהן ה' בחינות של ח'ג'ת'נ'ה, מ"ם חיי"ם הוא חסד, אלקי"ם חיי"ם הוא גבורה, אר"ץ חיי"ם הוא ת"ת, ששם התחלת הנוקבא, ועי' בזה בזהר ח"א ה ע"א ובתיקו"ז כ ע"ב. ועי' תיקו"ז פד ע"א שהלשון רבים של ארצות מרמז לעולם הבא ועולם הזה, בינה ומלכות.

⁴¹ עי' לקמן הערה 68

ז"ח - נח

היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו, א"ר זו היא הנשמה שהיא אצלו עזר ⁴² להוליכו בדרכי קונו והיינו דתנן בא ליטהר מסייעין אותו ⁴³ :	היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו, אמר רבי: זו היא הנשמה, שהיא אצלו עזר להוליכו בדרכי קונו. וזהו מה שלמדנו (שבת קד ע"א) "בא ליטהר עוזרים לו".
ת"ר כשהאדם הולך בדרכי קונו הרבה מסייעין אותו נשמתו מסייעת אותו מלאכי השרת מסייעין אותו שכינתו של מקום מסייעת אותו וכלם מכריזין לפניו ואומרים (משלי ד יב) בלכתך לא יצר צעדך ואם	שנו חכמים: כאשר האדם הולך בדרכי קונו, הרבה עוזרים לו, נשמתו עוזרת לו, מלאכי השרת עוזרים לו, שכינתו של מקום עוזרת לו, וכלם מכריזים לפניו ואומרים "בלכתך לא יצר צעדך ואם
יט/ג	
מדרש הנעלם	
תרוץ לא תכשל ⁴⁴ רבי נתן אומר נשמתן של צדיקים ⁴⁵ מסייעין אותו:	ואם תרוץ לא תכשל". רבי נתן אומר, נשמתם של צדיקים עוזרים לו.
רבי אלעזר ורבי יוסי חמיו היו הולכים מאושא ללוד. אמר רבי יוסי לרבי אלעזר, אפשר דשמעת מאביך מה זה שנאמר "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים" ⁴⁷ הכי שמיע לי מאבא אינון היו מלאכים דאזפוהו בקדמין בארעא דישראל א"ל מאן אינון א"ל לא ידענא א"ל יאות לכוני צדיקא מלה דפומכוני ככתרא דמלכותא ברישא דמלכא:	רבי אלעזר ורבי יוסי חמיו היו הולכים מאושא ללוד. אמר רבי יוסי לרבי אלעזר, אפשר דשמעת מאביך מה זה שנאמר "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים". אמר לו כך שמעתי לי מאבא, אותם היו המלאכים שלו ⁴⁶ לו! @ בראשונה מארץ ישראל. אמר לו מי הם. אמר לו, לא יודע. אמר לו, נאה לכם הצדיקים, דבר שבפיכם ככתר המלכות בראש המלך.
עד דהוו אזלי מטו למערתא דלוד ⁴⁸ שמעו ההוא קלא דאמר תרין עוזלין ⁴⁹ דאיילתא עבדו קדמי רעותא דניחא לי ואינון הוו משרייטא קדישא דערע יעקב קמיה אתרגיש ר"א ואצטער בנפשיה ואמר מאריה דעלמא כך אורחוי טב לך דלא נשמע שמענא ולא ידענא:	בעוד שהיו הולכים, הגיעו למערת לוד. שמעו אותו הקול שאומר "שני גוזלי האילת עשו לפני את הרצון שנוח@שרצוי לי", והם היו המחנה הקדושה שפגש יעקב לפניו@. התרגש רבי אלעזר והצטער בנפשו, ואמר רבון העולם כך דרכו טוב לנו, שלא נשמע, שמעתי ולא ידעתי.

⁴² אצלו עזר נמחק בעמק המלך שבת ו ובמקומו איתא לו לעזר

⁴³ ע"י יהל אור על זהר ח"א סב ע"ב: הנשמה אינה מתלבש בגוף כלל רק מסייע מלמעלה וז"ש (יומא לט ע"א) אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, (שבת קד ע"א) הבא ליטהר מסייעין אותו וזהו הנשמה שמסייע אותו שנותנין לו והוא מזלא של האדם ונקרא מזלא דנשמה מבינה והיא אתכלילת במזלא, דכל ג"ר נכללין במזלא ונשמה כולל ג"ר (יהל אור).

⁴⁴ ביאור הגר"א - משלי פרק ד פסוק יב

בלכתך לא יצר צעדך כי ההולך בדרכי ה' צריך ב' דברים א' לילך בפתח צר וקטן וביסורין עד שיבא אל דרך הישר כמשחז"ל ליעול בהאי לא מסתעיה מילתי' כי לפתח חטאת רובץ וא"א אלא בהפתח הקטן כמ"ש בגמרא שם וה"ב שלא לקפוץ למעלה מן הדרגא אשר ראוייה לו כמ"ש שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ כו' וז"ש שהתורה יגין עליך מהכל בלכתך לא יצר צעדך שלא תהיה צריך לכנוס בדוחק. ואם תרוץ מדרגה לדרגה לא תכשל שלא תפול מחמת זה והן הג' בתורה כנ"ל:

⁴⁵ ע"י זהר ח"א קכה ע"ב שזה בינה הוב"ד במלואים אות (ב).@

⁴⁶ אוזף היא לשון של הלואה ואפשר דכאן הוא לשון של לוויה. וכן הוא לעיל הערה . וכן הוא בתז"ח מה ע"א.

⁴⁷ ע"י זהר ח"ג נה ע"ב שקרה אותו המעשה עם אותו השאלה ולא ידע תשובה לזה.

⁴⁸ ע"י לקוטי הש"ס שבת: הרשב"י ע"ה הי' ניצוץ ממש רבינו ע"ה וכמו שמשוה ברח מפני חרב פרעה והשיג שלימותו שם במדבר כך הרשב"י ברח מפני הקיסר והשיג שלימותו שם במערה המדברה בלוד.

⁴⁹ עולעין (נוסח הזהר).

ז"ח - נח

התרחש לו נס ושמע אותו הקול שאומר "אברהם ויצחק היר". נפל על פניו וראה את דמות אביו. אמר לו, אני שאלתי והשיבוני שאברהם ויצחק היו שפגעו ביעקב כאשר נצול מלבן.	אתרחיש ליה ניסא ושמע ההוא קלא דאמר אברהם ויצחק הוו נפל על אנפוי ⁵⁰ וחמא דיוקנא דאביו א"ל אנא שאילנא ואתיבונא דאברהם ויצחק הוו דערעו ליעקב כד אשתיזיב מלבן:
אמר לו [דמות רשב"י לר"א] בני, תוציא@צא הפתקה@dברי חוץ?@שלך, וקח דברי זקניך@סברתך ש"הפה המדבר גדולות" היה. ולא זה בלבד, אלא לכל צדיק, נשמות הצדיקים נפגשים לפניו להצילו, והם המלאכים הקדושים העליונים.	א"ל ברי פוק פוקתך ⁵¹ וסב סיבתך ⁵² דפום ממלל רברבן (דניאל ז ח) ⁵³ הוה ולא דא הוא בלחודוהי אלא לכל צדיקא נשמתהון דצדיקא מערען קדמוהי לשזבותיה ואינון מלאכיא קדישי עילאי:
ובא ראה יצחק היה חי באותה שעה, אבל הנשמה הקדושה נלקחה בכסא כבוד של אדונו, כשנעקד על גבי המזבח, ומאז נסתמו עיניו מלראות, והיינו מה שנאמר "ופחד יצחק היה ל"י".	ות"ח יצחק קיים הוה בההוא שעתא אבל נשמתא ⁵⁴ קדישא אתנסיבת בכורסי ⁵⁵ יקרא דמאריה כד אתעקד על גבי מדבחה ומכדין אסתימו עיניו מלמחזי והיינו דכתיב (בראשית לא מב) ופחד יצחק היה לי:
אמר לו [ר"א לדמות של רשב"י], מה אנו שם@. אמר לו, אני ואתה מלאכי עליון, להשתעשע עם המשיח, המלך של דוד. קם [ר"א], בעוד שקם, ראה חמיו, שפניו [של ר"א] מאירים כמו השמש.	א"ל מה אנן תמן ⁵⁶ א"ל אנא ואת מלאכי עילאה לאשתעשעא במשיחא ⁵⁷ מלכא דדוד קם עד דהוה קם חמא חמוהי דאנפוי נהירין כשמשא:
אמר לו חמיו, דבר חדש שמעת, או באור כבוד הזיו של משה הסתכלת. אמר לו, לא, אלא אשרי הם הצדיקים ששומרים (שמחביאים@) להם@ מחנות קדושים עליונים, שנאמר "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך".	א"ל חמיו מלה חדתא שמעת ⁵⁸ או בנהירו יקרא זיוא דמשה אסתכלת א"ל לא אלא זכאין אינון צדיקא [דנטרין] (דמטמרין) להון משרייתי קדישי עילאי שנאמר (תהלים צא יא) כ"י מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:
אמר רבי יהודה, עשה הקדוש ברוך הוא ירושלים למעלה כנגד ירושלים של מטה, ונשבע שלא יבא שם עד שיבאו ישראל בירושלים של מטה, שנאמר "בקרבך קדוש ולא אבוא	א"ר יהודה עשה הקב"ה ירושלים למעלה כנגד ירושלים של מטה ונשבע שלא יבא שם עד שיבאו ישראל בירושלים של מטה שנאמר (חושע יא ט) בקרבך קדוש ולא אבא בעיר ⁶⁰ :

⁵⁰ עי' אור יקר (ח"א ז ע"ב) שזה ענין ההתבודדות לדבק הנפש במקום הנרצה.

⁵¹ לשון הזהר "פתקך".

⁵² סבתך (זהר).

⁵³ פי' זה לא היה דברי אביך במיוחד, אלא זה גילויים של דעת דא"א (בהגר"א בספד"צ יד סע"ד וטו רע"א), וזה מכונה ממלל שזיווג העליון בסוד הדיבור, ועיי"ש עוד לב סע"ב. ועי' שעה"כ ציצית ה' שאור המקיף של בינה הנק' פום ממלל רברבן משום יוצא אור מקיף ל"ק (כדברינו לעיל 45). אין אורות א"א יוצאים לז"א אלא על ידי אר"א, לכן גם אמא נקראת פומא ממלל רברבן (ביאורים ח"א נה ע"ב).

⁵⁴ נשמתיה (נוסח הזהר).

⁵⁵ בכורסיא (זהר).

⁵⁶ מה קשר שלנו לשם/כאן?

⁵⁷ סוד שמן החסדים (רח"ו ח"א ז ע"ב), והוא לימוד נסתר (אור יקר ויהל אור שם).

⁵⁸ עי' כעין זה במדרש הנעלם ח"א קכז ע"ב.

⁵⁹ עי' לקוטי תורה (תהלים): כי מלאכיו יצוה לך ס"ת יוה"ך שם קדוש גימ' מ"ב ור"ל י"ו ה"ך שכל י"ו פנים שיש בכל חיה ה"ך יכה באויבים, וכבר ידעת כי כל שם מ"ב בגבורה אדני" ב"ם ר"ל שם אדני שהוא בגבור' הוא ב"ם גימ' מ"ב וזהו פני ה' חלקם.

וצ"ע אם כאן יש הך שהוא מכה כמו בטישים, שדווקא במדבר זוכה לזיווג שלמה כנ"ל הערה 48.

⁶⁰ עי' זהר ח"א רלא ע"א, ח"ג קמז ע"ב ורסב ע"ב ובת"ז סוף תיקון נ'. ז"ל התיקון: צריך לאחזרא י' לגבי ה' דאיהו מקום דלעילא ולאחזרא ו' לגבי ה' דאיהי מקום דלתתא בגין דקודשא בריך הוא אומי דלא יחזיר לה' דלעילא עד דיחזיר לה' דלתתא ורזא דמלה לא אבא בעיר וגו' והא אוקמוה: תרגום: §

ושבע כתות של מלאכי השרת שומרים אותם סביב ועל כל פתח ופתח כתות של מלאכי השרת והם הפתחים הנקראים שערי צדק⁶¹ ואלו הם הפתחים המכוונים להכנס שם נפשות הצדיקים ודהמע"ה נכסף להם שנאמר (תהלים קיח יט-כ) פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה זה השער לה' צדיקים יבואו בו:	בעיר". ושבע כתות של מלאכי השרת שומרים אותם סביב, ועל כל פתח ופתח כתות של מלאכי השרת, והם הפתחים הנקראים "שערי צדק". ואלו הם הפתחים המכוונים להכנס שם נפשות הצדיקים. ודוד המלך עליו השלום נכסף להם, שנאמר "פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה זה השער לה' צדיקים יבואו בו.
ולמעלה מהם שומרים מה"ש בחומות⁶² העיר שנאמר (ישעיה סב ו) על חומותיך ירושלים זו היא ירושלים של מעלה הפקדתי שומרים⁶³ אלו מה"ש {כא ע"א} ותאנא שבע פתחים יש לנפשות הצדיקים להכנס עד מקום מעלתם ועל כל פתח ופתח שומרים⁶⁴:	ולמעלה מהם, שומרים מלאכי השרת בחומות העיר, שנאמר "על חומותיך ירושלים", זו היא ירושלים של מעלה. "הפקדתי שומרים" אלו מלאכי השרת. ולמדנו, שבעה פתחים יש לנפשות הצדיקים להכנס עד מקום מעלתם, ועל כל פתח ופתח שומרים.
הפתח הראשון נכנסת הנשמה במערת המכפלה שהיא סמוכה לג"ע ואדה"ר⁶⁵ שומר עליו זכתה הוא מכריז ואומר פנו מקום שלום בואך ויצאה מפתח הראשון:	הפתח הראשון נכנסת הנשמה במערת המכפלה, שהיא סמוכה לגן עדן, ואדם הראשון שומר עליו. זכתה הוא, מכריז ואומר "פנו מקום, שלום בואך", ויצאה מפתח הראשון.
הפתח השני בשערי ג"ע ומוצאה את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת (בראשית ג כד) זכתה נכנסת בשלום ואם לאו שם תקבל עונשה [ותשרף] (ותפשט) בלהב הכרובים⁶⁶ וכנגדם היו הכרובים במקדש בשעה שהכהן נכנס ביום הכפורים זכה נכנס בשלום לא זכה מבין שני הכרובים יוצא להב ונשרף מבפנים ומת והיו מכוונים כנגד אלו אשר בשער ג"ע לצרף הנשמות⁶⁷:	הפתח השני, בשערי גן עדן, ומוצאה "את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת". זכתה, נכנסת בשלום, ואם לאו, שם תקבל עונשה ותשרף בלהט הכרובים. וכנגדם היו הכרובים במקדש, בשעה שהכהן נכנס ביום הכפורים, זכה, נכנס בשלום. לא זכה, מבין שני הכרובים יוצא להב ונשרף מבפנים ומת. והיו מכוונים כנגד אלו, אשר בשער גן עדן, לצרף את הנשמות.
זכתה הנשמה נותנין לה פינקס⁶⁸ סימן ליכנס ונכנסת לג"ע אשר בארץ ועמוד אחד של ענן ונוגה מעורב זה בזה ועשן ונוגה סביביו שנאמר (ישעיה ד ה) וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה⁶⁹ והוא נעוץ	זכתה הנשמה, נותנים לה פינקס, סימן לכנס, ונכנסת לגן עדן אשר בארץ, ועמוד אחד של ענן ונוגה מעורב זה בזה. ועשן ונוגה סביביו, שנאמר "וברא ה' על כל מכון הר ציון

⁶¹ עי' תיקו"ז ט ע"א שמקשר את זה לשם מ"ב כנ"ל הערה 59.

⁶² הם ציון וירושלים דנוק' שנק' חומות (מ"מ ח"ב ריב ע"א).

⁶³ פי' לשערי החומות (ח"א פא ע"א).

⁶⁴ כתב הרח"ו זלה"ה שאלו הנשמות הן אותן שעדיין לא הגיע זמן ליבונן, ואלו אינן עולות רק ברישי ירחי ושבתי לבד, ועם כל זה אינן נכנסות תוך הבריאה ממש רק בבחינה החיצונה, ואחר עבור השבת חוזרות לגן עדן [הארץ] ויוצאות ומשוטטות בעוה"ז, אך הרוחין לעולם אשתארו בגן עדן עד תחיית המתים (רמ"ז זהר ח, ב ריב ע"א).

⁶⁵ והאבות (זהר ח"א פא ע"א).

⁶⁶ עי' בהגר"א בתיקו"ז קמח ע"ב, שזה גם היה בארון במדבר.

⁶⁷ עי' לקמן כ ע"ד שזה מה שקרה לנדב ואביהו.

⁶⁸ עי' רמ"ז על זהר ח"א פא ע"ב: עי' זהר ח"א ככ ע"ב בתוספתא. הק' המד"ל כיון שבזכותא תלייא מלתא פנקס למה. ותירץ דהפנקס הוא תכשיט דבסמוך קרי ליה רידידי (מ"מ). ואני אומר בהקשות קושיא אלימתא מדידה, דאי דחיין לה לבר מאי אהנייא פנקס, וכן לקמן בסמוך בעת עלותה לעדן. ונראה דפנקס זה להנהיגה בדרך, וכן בסמוך להעלותה עד שערי גן עדן, אבל בזכותא להכנס אינן נטפלין (רמ"ז).

עי' מלואים אות (א).

⁶⁹ אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה (המשך הפסוק). ועי' רמב"ן (ויקרא כג מג) שזה כענין שהיה בענני הכבוד במדבר, וזה ענין הסוכה. ועי' בהגר"א במשלי (ט יח): השאול הוא הכולל של

ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה", והוא נעוץ מלמטה למעלה לשערי שמים. זכתה לעלות למעלה, עולה באותו העמוד. לא זכתה יותר, נשאר שם, ומתעדת מהטוב אשר למעלה. שאמר רבי יוסי, ראיתי גן עדן והוא מכוון כנגד פרוכת "קרח הנורא" אשר למעלה, והיא נהנית מזיו השכינה, אבל אינה נזונית ממנה.	מלמטה למעלה לשערי שמים זכתה לעלות למעלה עולה באותו עמוד לא זכתה יותר נשאר שם ומתעדת מהטוב אשר למעלה דא"ר יוסי ראיתי ג"ע והוא מכוון כנגד פרוכת קרח הנורא ⁷⁰ (יחזקאל א כב) אשר למעלה והיא נהנית מזיו השכינה ⁷¹ אבל אינה נזונית ממנה:
זכתה לעלות, עולה באותו העמוד, עד שמגיע עד הפתח השלישי, והוא נגד הרקיע הנקרא "זבול", ומגיע עד ירושלים אשר שם, ושם השומרים.	זכתה לעלות עולה באותו עמוד עד שמגיע עד הפתח השלישי והוא נגד הרקיע הנקרא זבול ⁷² ומגיע עד ירושלים אשר שם ושם השומרים זכתה פותחין לה הפתחים ונכנסת ⁷³ :

הז' מדורין דגהינם ומי שהוא נידון שם צריך לעבור כל השבעה אבל הקרואים להתורה הם הולכים בשבעה דרגין כמ"ש ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להבה לילה על כל כבוד חופה. וסוכה היא אימא עלאי וכו' ההולך בדרכי התורה וסוכה תהיה לצל יומם גו', ע"כ. ועי' זהר חב, ריא ע"א: בההוא עמודא [חוט השדרא – רח"ו] סלקין לעילא בגו ההוא פתחא דרקיעא וביה סחרניה אית ביה (ישעיה ד ה) ענן ועשן ונגה ואף על גב דאוקמוה להאי קרא אבל ענן ועשן אלן מלבר ונגה מלגו ודא איהו לחפיה על אינון דסלקין לעילא דלא יתחזון מקמי אינון דיתבין לתתא: תרגום: \$

⁷⁰ עי' לעיל הערה, ועי' לעיל יד סע"א.

⁷¹ עי' לקמן סא ע"ד. ועי' זהר ח"א פא ע"ב: שומרי החומות אלן אינון נטרי חומות ירושלם (נ"א) כדוגמא דא נשמתא לנשמתא אתפשט מההוא לבושא דלעילא ומסתלק לעילא לעילא ואתהני מאור השכינה (ונשמה) ושמחה⁷¹ אשתארת בגופא⁷¹ ובכל רישי וזמני ושבתני נחתא ונשמה לנשמה ומזדווגא ולנשמה דאשתארת בגופא ומזדווגא בנשמה וכו' תרגום:

⁷² עי' זהר ח"ג רלו ע"א שהוא כנגד ת"ת (עי' מ"מ ח"ג רפז ע"א, אמנם עי' שם קנ ע"א שזה יסוד). ועי' לקמן מט ע"ג.

⁷³ סוד השכינה אשר בהיכל קודש הקדשים דעולם הבריאה, הנה בזמן שבית המקדש היה קיים ירדה היא בהיכל קודש הקדשים אשר בבית המקדש של מטה, כי הוא מכוון נגד היכל קודש הקדשים דעולם הבריאה, כמ"ש האריז"ל בדרושי מ"ן ומ"ד (סוף דרוש א'), והוא בית המקדש של מעלה, שעליו אמרו רז"ל (חגיגה יב ע"ב) כי מיכאל השר הגדול עומד ומקריב שם נשמותיהן של צדיקים לפני הקב"ה, וכמו שמבואר בזו"ח (פ' נח כא ע"א בד"ה הפתח השלישי) (ואמר שם כי הוא אינו ע"ד שאר הקרבנות, אלא רק כאדם המקריב דורון לפני המלך, כן מקריב מיכאל השר הגדול את נשמותיהם של צדיקים לפני השכינה אשר בבית המקדש של מעלה, שהוא היכל קודש הקדשים דעולם הבריאה) ובזמן שבית המקדש היה קיים, ירד הבית המקדש של מעלה בתוך בית המקדש של מטה, ועל דרך שאמרו בסוכה (ה' ע"א) אישתרבוני אישתררב ליה כסא, וכן התפשט האצילות עד הארון והכרובים, וקבלו אז כל העולמות ב"ע את חיותם ושפעם רק דרך בית המקדש של מטה. והיה הכוונה בכ"ז כדי להצטמצם ולשכון משם בתוך ישראל עצמן, וכמ"ש (שמות כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, וזה היה בקשת משה רבע"ה (שמות לד ט) ילך נא אדנ"י בקרבנו, בקרב ישראל ממש, והיא גדולה ומעלה שאין למעלה מזה, וכמ"ש הגר"א באד"א (פ' תשא) ע"ש, והיא גאוותן של ישראל. (הקד"ש כו ע"ג).

עי' כללים ח"א טז ע"ג: וכן הוא בענינינו, כי הנה בחורבן בית ראשון ובגלות בבל, שהיה החושך מכסה ארץ, והיה העולם מתמוטט, ולא היה אפשר להיות עוד גאולה שלימה כלל בגילוי שכינתו ית"ש כמקדם עד כלות כל הד' גליות, וכל הזמן כולו אשר עד ביאת המשיח דוקא. והנה כדי שלא יתמוטט העולם בכל משך זמן הארוך הזה, וכדי להעמיד האבן שתיה, אשר ממנה הושתת העולם (במדבר רבא פ"ב סי' ד), ועליה העולם עומד, והיא שכינתו ית"ש המסתתרת ומתעלמת ביסוד כל העולם כולו, ועליה העולם עומד, עי' פ' נח (דף עא ע"ב ועב ע"א), ופ' ויחי (רלא ע"א), ובהגר"א בתיקונים (קכח ע"א), ועליה נאמר ג"כ (דברי הימים ב' ג) לעולם זאת על ישראל, כי היא שורה בישראל לעולם (ועי' מנחות דף קי ע"א ובתוספות שם ובזו"ח@ פ' נח דף כא ע"א במדרש הנעלם שם ד"ה הפתח השלישי), וכדי להעמידה על מקומה ביסוד העולם. וישראל בכל משך הזמן אשר עד ביאת המשיח, הנה בקע בחשוכא ונפק ואתנהיר גם בעת התעלמותה, וכמ"ש מגלה עמוקות מני חושך וכו'. ונתן את המפתיחות דכל גנזי ואוצרות חיים בידם של צדיקים אשר מבית שני ואילך, ומסר את העולם בידם, והשליטם על כל מעשה בראשית, ונזקק להם לעשות את כל חפצם ורצונם בכל מעשה בראשית כולם, וכמ"ש (איוב כב כח) ותגזר אומר ויקם לך, צדיק גוזר מלמטה והקב"ה מקיים מאמרו מלמעלה, כמ"ש בתענית (כג ע"א) ובכ"מ. וכן אין להטבע שום שליטה

זכתה, פותחין לה הפתחים ונכנסת.	לא זכתה, נועלים השערים ודוחים אותה לחוץ, ונוטלים פינקסה ממנה, והנשמה אומרת "מצאוני השומרים הסובבים בעיר", אלו מלאכי השרת, השומרים בית המקדש וירושלים אשר למעלה. "נשאו את רדידי מעלי", זהו פינקס, סימן שלה, שומרי החומות, כמו שנאמר "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים".
לא זכתה נועלים השערים ודוחים אותה לחוץ, ונוטלים פינקסה ממנה והנשמה אומרת "מצאוני השומרים הסובבים בעיר", אלו מלאכי השרת השומרים בית המקדש וירושלים אשר למעלה נשאו את רדידי מעלי ⁷⁵ זהו פינקס סימן שלה שומרי החומות כד"א על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים:	זכתה לעלות, נכנסת שם באותם השערים, ומשבחת להקדוש ברוך הוא בבית המקדש אשר למעלה. ומיכאל השר הגדול ⁷⁶ מקריב אותה לקרבן ⁷⁷ א"ר יצחק לרבי חייא מה קרבן הוא זה יכול לומר כשאר הקרבן א"ר חייא הקרבה זו היא כאדם המקריב דורון לפני המלך:
ומיכאל הולך עמה עד הפתח הרביעי והחמישי והששי, ואומר לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אשרי בניך, בני אוהביך, אברהם יצחק ויעקב, אשריהם הטובים הזוכים לזה.	ומיכאל הולך עמה עד הפתח הרביעי והחמישי והששי, [ו]אומר לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אשרי בניך, בני אוהביך, אברהם יצחק ויעקב, אשריהם הטובים הזוכים לזה:
עד שמגיעים לשער	עד שמגיעים לשער
כ/א	
מדרש הנעלם	
השביעי שהוא ערבות וגנזי חיים טובים מצויין שם ⁷⁸ וכל נשמותיהם של צדיקים כלם שם	השביעי, שהוא ערבות, וגנזי חיים טובים מצויים שם, וכל נשמותיהם של צדיקים כולם שם, ונעשים מלאכי

עליהם, כמ"ש (ב"מ דף קו ע"א ובזוה"ק בראשית מה רע"ב) קב"ה גזיר ואיהו מבטל, עוד שם איהו גזיר וקב"ה עבד.

⁷⁴ עי' זהר ח"א פא ע"ב הוב"ד במלואים אות (א). וז"ל הפסוק בשלימות: מצאני השומרים הסובבים בעיר הכונו פצעוני נשאו את רדידי מעלי שמרי החומות. ⁷⁵ עי' מלואים אות (א).

עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ז: נשאו את רדידי מעלי זה הזין תני רשב"י זין שנתן להם לישראל בחורב שם המפורש היה חקוק עליו וכיון שחטאו נטל מהם. ועי' שעה"כ (ב ע"ב): ועי' כך [החטא] מפשיטין מעליו לבוש הקדושה ומלבישין לנשמתו לבוש הקלי' בגדים צואים כדמיון מה שאמר הכתוב ויתנצלו בנ"י את עדים ונמשך עליהם זוהמת הנחש. ועי' בהגר"א בספד"צ ג ע"א שזה מוחין דא"א הכתרים שהיו בהר סיני.

⁷⁶ עי' לקמן כב ע"ב וע"ג.

⁷⁷ עי' זהר ח"א פא ע"א: ובמציעות גנתא אית עמודא חדא מרקמא בכל גוונין וההוא רוח כד בעא לסלקא אתפשט תמן מההוא לבושא ונפשא אשתארת תמן בגופא⁷⁷ ועאל גו ההוא עמודא (וסלקת לעילא גו ההוא אתר דנפקת מיניה מיכאל כהנא רבא ומקריב לה קרבן בוסמין קמי קודשא בריך הוא ואתת) [וסליק לעילא גו ההוא אתר דנפקת מיניה כדכתיב (קהלת יב ז) והרוח תשוב וגו' ונטיל לה מיכאל כהנא רבא ומקריב לה קרבן בוסמין קמי קודשא בריך הוא ויתבא] תמן ומתעדנא בההוא צרורא דחיי (ישעיה סד ג) דעין לא ראתה אלהי"ם זולתך וגו':

תרגום: §

כתבי הגרמ"מ משקלוב - ביאור משנת חסידים - דף קעח

בזבול שהוא האמצעי, אשר שם מיכאל עומד ומקריב קרבן [חגיגה יב ע"ב], ומייחד עולם העליון עם התחתון, עי' המ"ן של נשמות הצדיקים אשר נתבררו,

⁷⁸ עי' זהר ח"א קכה ע"א ועיי"ש ברמ"ז: פי' אור יסוד אבא שבתוך הדעת שהוא האוצר העליון, והיינו יסוד אי' שבדעת זעיר, והוא הנקרא גן עדן העליון, ושם מושרשים עיקרי השפע דהיינו תרין עטרין חו"ג שהם עצם הדעת שבו שם אהר"ה העולה טו"ב, וד' פעמים טו"ב גי' חיי"ם, והיינו חיים טובים, ושני מוחין דבינה וחכמה והם ברכה ושלוש, ברכה יסוד בינה, ושלוש יסוד חכמה שהוא הבריה התיכון המתווך וקושר כל האצילות.

ז"ח - נח

השרת. ומקלסים לפני הקדוש ברוך הוא, ונזונין מזיו השכינה, מסך המאירה. ושם המנוחה והנחלה, ונוח חיי העולם הבא "אשר עין לא ראתה אלהים זולתך.	ונעשים מלאכי השרת ומקלסין לפני הקב"ה ונזונין ⁷⁹ מזיו השכינה אספקלריא המאירה ושם המנוחה ⁸⁰ והנחלה ⁸¹ ונוח חיי העוה"ב אשר (ישעיה סד ג) עין לא ראתה אלהים זולתך:
וזהו "אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים", מי ראוי להיות בזו ההנאה והמנוחה והמרגוע, מי שהוא איש צדיק תמים. אמר רב פפי, זאת המנוחה למעלה היא "את האלהים התהלך נח" למעלה ולא למטה.	וזהו (בראשית ו ט) אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים מי ראוי להיות בזו ההנאה והמנוחה והמרגוע מי שהוא איש צדיק תמים ⁸² אמר רב פפי זאת המנוחה למעלה היא את האלהים התהלך נח למעלה ולא למטה ⁸³ :
"אלה תולדת נח", רבי אלכסנדראי פתח "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר", "לא יהיה בך אל זר", זה יצר הרע. "ולא תשתחוה לאל נכר", שלא תבעל ארמית.	אלה תולדות נח ר' אלכסנדראי פתח (תהלים פא י) לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר לא יהיה בך אל זר זה יצה"ר ולא תשתחוה לאל נכר שלא תבעול ארמית:
רבי אלעזר אומר "לא יהיה בך אל זר", שלא תהא נוח לכעס, שכל הכועס כאלו עובד עבודת אלילים, שאמר רבי עקיבא כך הוא דרכו של יצר הרע, היום אומר לך עשה כך, ולמחר אומר לך עבד עבודת אלילים, והולך ועובד.	רבי אלעזר אומר לא יהיה בך אל זר (&) שלא תהא נוח לכעוס ⁸⁴ שכל הכועס כאילו עובד ע"א ⁸⁵ דא"ר עקיבא כך הוא דרכו של יצר הרע היום אומר לך עשה כך ולמחר אומר לך עבוד ע"א והולך ועובד:
הוא היה אומר, כעס תלמיד חכם גדול מכולן. במה דברים אמורים, בדברים שהם כנגד הקדוש ברוך הוא, שאמרה תורה "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ואין עצה לנגד ה'". אבל בדברים אחרים, אסור לו לכעוס. והרב אצל תלמיד, כדי שיהא מצוי בכבודו ובמוראו מותר, ואצל שאר העם, למען יהיה מוראו עליהם לשם שמים מותר, ושאר אנשים אסור, שאין כעסם ליראת שמים.	הוא היה אומר כעס ת"ח גדול מכולן ⁸⁶ בד"א בדברים שהם כנגד הקב"ה דאמרה תורה (משלי כא ל) אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' אבל בדברים אחרים אסור לו לכעוס והרב אצל תלמיד כדי שיהא מצוי בכבודו ובמוראו מותר, ואצל שאר העם למען יהיה מוראו עליהם לשם שמים מותר, ושאר אנשים אסור שאין כעסם ליראת שמים:
אמר רבי שמעון, מדת הצדיק קשה לכעס ונוח לרצות (אבות פ"ה מ"א), וזו המדה גדולה מכולן, ובא הכתוב להורות "אלה תולדת נח", נוח בדעתו, נוח בדבורו, נוח במהלכו. ומי עושה כך, "איש צדיק". וכשמת אומרים עליו, אי עניו, אי חסיד. "תמים היה בדורותיו", ולמה יזכה, "את האלהים התהלך נח", למעלה על כל המעלות.	א"ר שמעון מדת הצדיק קשה לכעוס ונוח לרצות וזו המדה גדולה מכולם ובא הכתוב להורות אלה תולדות נח נח בדעתו נח בדיבורו נח במהלכו ומי עושה זה איש צדיק וכשמת אומרים עליו אי עניו אי חסיד תמים היה בדורותיו ולמאי יזכה את האלהים התהלך נח למעלה על כל המעלות {כא ע"ג}:

⁷⁹ עי' לעיל יט ע"ד נהנית ולא ניזון.

⁸⁰ עי' אור יקר (זהר ח"ג רמג ע"א) המנוחה האמיתית שהיא ביטול החיצונים. ועי' זהר ח"ג רנז ע"א: מבינה ולעילא ואיהו מנוחה וענג ושביטא לכל עובדא.

⁸¹ עי' אד"ז רצב ע"ב שנחלה הוא קבלת שפע מאו"א.

⁸² עי' תיקו"ז יב ע"א: מאן דנטיר ברית אש קרי (בראשית ו ט) איש צדיק תמים ואות י' דשדי איהו חוליא על צואר דש"ד יצר הרע חוליא דשלשלאה.

⁸³ עי' זהר ח"א נט ע"ב שזה גם למעלה וגם למטה. ועי' זהר ח"ג קסו ע"א.

⁸⁴ אתערותא דנוק' הוא במרה, כעס דנוק', והוא אל אחר, לא יהיה בך אל זר (בהגר"א בתיקו"ז קג ע"ג).

⁸⁵ עי' שבת קה ע"ב, ועי' רמב"ם דעות פ"ב ה"ג. ועי' זהר ח"א כז ע"ב ח"ג קעט ע"א רלד ע"ב, תיקו"ז קג ע"א.

⁸⁶ צ"ע אם כוונתו שהוא מצער ת"ח, וגורם לו לכעוס עליו, שבזה הוא נמנע מאור עליון יותר מכל דבר, שכן זה דרכו להעלות, או שמי שכועס עליו רבו, זוכה להכנס בפנים. \$

"ויולד נח שלשה בנים", שנה רבי כרוספדאי, אלו שלש הנהגות אשר באדם: הנהגת הנשמה, להיות לו עזר בעבודת בוראו, והיא הנקראת שם. והנהגת התאוה והיצר הרע, המנהיג והמחמם את הגוף בדבר עבירות, והיא הנקראת חם. והנהגת היצר הטוב, המנהיג את האדם בכל טוב וליפות מעשיו בתורה וביראת השם, והיא הנקראת יפת, והנהגה הזו ינהיג האדם להוליכו בדרך חיים.⁸⁷	ויולד נח שלשה בנים (בראשית ו י) תאני רבי כרוספדאי אלו ג' הנהגות אשר באדם הנשמה להיות לו עזר בעבודת בוראו⁸⁷ והיא הנקראת שם והנהגת התאוה והיצר הרע המנהיג והמחמם את הגוף בדבר עבירות והיא הנקראת חם והנהגת היצר הטוב המנהיג את האדם בכל טוב וליפות מעשיו בתורה וביראת השם והיא הנקראת יפת והנהגה הזו ינהיג האדם להוליכו בדרך חיים⁸⁸:
ומי מעכב ומפסידו, "ותשחת הארץ לפני האלהים", זהו הגולם המפסיד והמשחית את הכל, ועליו אמר שלמה בחכמתו "משחית נפשו הוא יעשנה". מה זה הוא "יעשנה", אמר רבי כרוספדאי, הגולם יעשנה נשחתת.	ומי מעכב ומפסידו (בראשית ו יא) ותשחת הארץ לפני האלהים זהו הגולם⁸⁹ המפסיד והמשחית את הכל ועליו אמר שלמה בחכמתו נפשו⁹⁰ הוא יעשנה מאי הוא יעשנה א"ר כרוספדאי הגולם יעשנה נשחתת:
דבר אחר "אלה תולדות נח" מה נאמר למעלה מהענין "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו רבי אליעזר אומר בא וראה שאין כמדת בשר ודם מדותיו של הקב"ה מדת בשר ודם עושה מה שעושה ולאחר כן מתחרט ומתעצב ממנו יכול אף הקב"ה כן ת"ש דכתיב (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע והזהיר לאדם ואמר ובחרת בחיים למען תחיה ואם הוא הולך בדרך רע הוא בעונו ימות שנאמר (משלי ה כב) עונותיו ילכדונו את הרשע כך כתיב (בראשית ו ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם אמר הקב"ה אני רואה כי כולם מחוייבים ואם יכלו ברעתם הרי יאבד עולמי כיון שראה לנח ובניו שהיו צדיקים וישאר פליטה בעולם התנחם ושמח:	דבר אחר "אלה תולדות נח" מה נאמר למעלה מהענין "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו", רבי אליעזר אומר, בא וראה, שאין כמדת בשר ודם מדותיו של הקדוש ברוך הוא, מדת בשר ודם עושה מה שעושה ולאחר כן מתחרט ומתעצב ממנו, יכול אף הקדוש ברוך הוא כן, בא שמע, שנאמר "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע", והזהיר לאדם ואמר "ובחרת בחיים למען תחיה", ואם הוא הולך בדרך רע, הוא ימות בעונו, שנאמר "עונותיו ילכדונו את הרשע", כך כתוב "וירא ה' כי רבה רעת האדם", אמר הקדוש ברוך הוא, אני רואה כי כולם מחוייבים, ואם יכלו ברעתם, הרי יאבד עולמי. כיון שראה לנח ובניו שהיו צדיקים וישאר פליטה בעולם, התנחם ושמח.
ואמר רבי אליעזר, מהו "וינחם", לשון נחמה הוא, וכן כל וינחם שבתורה,	וא"ר אליעזר האי וינחם לשון נחמה הוא וכן

⁸⁷ עי' לעיל יב ע"ב ר' יצחק והערה. ועי' יהל אור (ח"א כב ע"ג): נשמתא שריא כו' והיא מדורא כו': כי הנשמה אינו מתלבש בגוף כלל רק מסייע מלמעלה. וז"ש (יומא לט ע"א) אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. (שבת קד ע"א) הבא ליטהר מסייעין אותו. וזהו הנשמה שמסייע אותו שנותנין לו והוא מזלא של האדם ונקרא מזלא דנשמה מבינה והיא אתכלילת במזלא דכל ג"ר נכללין במזלא ונשמה כולל ג"ר. וכן ה"ג תיקונים כולם משתכחים בעלמא עלאה בינה. וכל בעל חי יש לו נפש ורוח אבל נשמה אין רק לאדם וז"ש (בבא קמא ב, ב) אדם דאית ליה מזלא.

⁸⁸ עי' זהר ח"א עג ע"א: שם דבסטר ימינא, חם דבסטר שמאלא, יפת ארגוונא דכליל לון. וכן הוא ביהל אור (ח"א כז ע"א).

⁸⁹ עי' בהגר"אב ספד"צ כא ע"ב שתהו חומר הראשון שנקרא גולם. ועי' רמ"ז ח"א קכא ע"א: האדם שאינו נזהר ומשתדל להשתלם תמיד הוא גולם ממש בלי צורת פרצוף, שהרי פרצופו של אדם נשלם בתרי"ג מצוות כנגד איברי הפרצוף וניצוצי נשמתו, והרי הוא בבחינת הקטנות, כעין מלכות בהיותה בסוד נקודה ועומדת באחור ואין לה כח ועינים להשגיח בעוה"ב וכו', וכן האדם ממש נבנה ונשלם לפי מעשיו.

⁹⁰ יש להדגיש שהפסוק מדבר על הנואף, ועי' זהר ח"ג מה ע"א שמשמע דווקא הזיווג הוא ההשחתה, אבל כאן משמע שעצם אי עבודה היא ההשחתה.

לשון נחמה הוא. רואה את הרע ורואה את הטוב, ומתנחם עם הטוב. אמר לו רבי עקיבא, לדברך מהו "ויתעצב אל לבו". אמר לו, בא וראה, מדת רחמנותו של הקדוש ברוך הוא, כי אף על פי שהתנחם, לקח עצבון על אבדת הרשעים, שאף על פי שהיו רשעים, אינו חפץ במיתתן, ולא היתה שמחה לפניו.	כל וינחם שבתורה לשון נחמה הוא רואה את הרע ורואה את הטוב ומתנחם עם הטוב ⁹¹ א"ל ר' עקיבא לדברך מאי ויתעצב אל לבו א"ל בא וראה מדת רחמנותו של הקב"ה כי אע"פ שהתנחם לקח עצבון על אבדת הרשעים שאע"פ שהיו רשעים אינו חפץ במיתתן ולא היתה שמחה לפניו:
אמר רבי יהודה מהו שנאמר "ונח מצא חן בעיני ה'", שמו גרם, נח בהפוך [אותיות] חן. ולמה פתח הפסוק בתולדותיו תחלה, כדי להראות לעולם, כמו שהוא היה צדיק, אף הם היו צדיקים, וראויין להתישב העולם מהם.	א"ר יהודה מאי דכתיב (בראשית ו ח) ונח מצא חן בעיני ה' שמו גרים נח בהפוך חן ⁹² ולמה [לא] פתח קרא בתולדותיו תחלה כדי להראות לעולם כמו שהוא היה צדיק אף הם היו צדיקים וראויין להתישב העולם מהם:
ומנין לנו, בא ראה, כיון שנכנסו לתיבה, ראו בצערו של עולם ונצטערו ומנעו עצמם מפריה ורביה ⁹³ ואע"פ שיצאו יצאו כמו כן עד שראו הקב"ה מעשיהם ואמר לא תהו בראתי עולמי ואתם פרו ורבו הזדווגו לנשותיכם ועשו פריה ורביה באותה שעה ברכם שנאמר (בראשית ט א) ויברך אלהים את נח ואת בניו וגו':	ומנא לן [תא חזין] (תחזין) כיון שנכנסו לתיבה ראו בצערו של עולם ונצטערו ומנעו עצמם מפריה ורביה ⁹³ ואע"פ שיצאו יצאו כמו כן עד שראו הקב"ה מעשיהם ואמר לא תהו בראתי עולמי ואתם פרו ורבו הזדווגו לנשותיכם ועשו פריה ורביה באותה שעה ברכם שנאמר (בראשית ט א) ויברך אלהים את נח ואת בניו וגו':
"אלה תולדת נח", רבי פנחס פתח "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה", מי הם אותם בני האלהים, בני גדולי הדור. מלמד שהיו טובות מראה, נאמר כאן "כי טובות הנה", ונאמר שם "טובות מראה מאד". [הם] היו	אלה תולדות נח רבי פנחס פתח (בראשית ו ב) ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה ⁹⁴ מאן אינון בני האלהים בני גדולי הדור ⁹⁵ מלמד שהיו טובות מראה כתיב הכא (שם) כי טובות הנה וכתיב התם (שמואל ב' יא ב) ⁹⁶ טובות מראה מאד היו
כ/ב	
מדרש הנעלם	
הולכות ערומות ואנשים הולכים ערומים, ואלו ואלו רואים את ערותם, ונאפים אלו את אלו. ולמה נקראו בני האלהים, שהיו גבורים גדולים ענקים.	הולכות ערומות ואנשים הולכים ערומים, ואלו ואלו רואים את ערותם, ונאפים אלו את אלו. ולמה נקראו בני האלהים, שהיו גבורים גדולים ענקים:

⁹¹ עי' זהר ח"א נז ע"א ומ"מ שם שהעצבות רק במלכות ולא בז"א. ועי' רח"ו זהר ח"א א ע"ב שעולם הנשמות הוא אמא ועולם הנחמות הוא אבא. ועי' זהר ח"א נח ע"ב שמשמע שהוא מידת יסוד.

⁹² עי' יהל אור על זהר ח"א נט ע"ב: וכן ביוסף, וימצא יוסף חן בעיניו, והוא חוורא דעינא עלאה דמסתחין עיינין תתאה ומתפקחין וזהו דרגא דיוסף בן פורת עלי עין, כמ"ש באד"ר (קל ע"א). ואז ראיתיה לזכור ברית עולם, וכו' וזהו מציאות חן בעיני ה'.

⁹³ המציאות של נושא בעול עם חיברו הוא משום שכולם יחד מהוים הצלם אלקים. ועי' סנהדרין נט ע"ב שלא נאסר תשמיש בתיבה. אלא הם בחרו מעצמם. אבל עי' תנחומא (נח אות יא): בשעה שהעולם ניתן בצרה ובחרבן אסור לאדם להזקק בפריה ורביה שלא יהא הקדוש ברוך הוא עוסק בחורבן העולם והוא בונה.

⁹⁴ עי' לעיל הערה .

⁹⁵ עי' לעיל ז ע"א.

⁹⁶ ז"ל: ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד.

⁹⁷ עי' לקמן סג ע"ג.

אמר רבי יהושע בן לוי, פעם אחת נקלעתי@פגשתי את הר של "סלע עיטם", ומצאתי בשני צדי הסלע שני גברים, ודומים בשתי פיות@, זה למעלה של זה. והיו מדברים זה עם זה, "בא ונעביר אותו מן העולם". הזדמן להם אותו איש גדול של אגרת בת מחלת, ושמו יוסף השד. אמר להם זהו הרב הגדול העליון של הדור, שבגזרת פיו העבירני מהישוב של הארץ, וזהו שמכריזים עליו ברקיע.	אמר ריב"ל זימנא חדא ערעית בטורא דטינרא דאיטם⁹⁸ ואשכחית בתרי סטרי טינרא תרין גוברין ודמיין בתרין פומין⁹⁹ דא עילאה דדא והווי ממללו דא עם דא תא¹⁰⁰ ונעבריה מן עלמא אזדמן להו ההוא גוברא רברבא דאגרת בת מחלת¹⁰¹ ושמיא יוסף שידא¹⁰² אמר להון הלא דא הוא רבה סגיא עילאה דדרא די בגזרת פומיה אעבירנא מן ישובא דארעא ודא הוא דמכריז עליה ברקיעא¹⁰³:
בעוד שהייתי הולך, מצאתי את אמם של הגברים הללו. אמרה לבתה הקטנה, אלו הם חגבים קטנים, שכחם בפייהם, תביאי אותם אלי ואעשה מהם טעם התבשיל לאחים שלך. עד שבאה, התרחש לנו נס ונעשה מלפניה נהר גדול של מים. שמעתי@נו שהיתה אומרת "אמא אמא, הפרפת הגדולה שסברנו עברה וברחתי מהן ונצלתי".	עד דהוינא אזלי אשכחנא אמהון דגוברייא {כא ע"ד} האינן אמרה לברתא זעירתא אלין אינן חגבייא זעירייא¹⁰⁴ דחילהון בפומיהון אייתי להון גבאי ונעביד מנהון טעמא דתבשילא לאחוך עד דאתת איתרחיש לן ניסא ואיתעביד מקדמהא נהרא¹⁰⁵ דמיא רברבא שמענא דהוות אמרת אימא אימא פרפרא רבאת סברנא עברת וערקנא מנהון ואשתזיבנא:

⁹⁸ עי' שופטים טו "סלע עיטם". ועי' הרדב"ז על שיה"ש (ד ד): היה מגדל דוד נמוכה מעט מעין עיטם שהוא מקום סמוך לירושלים והוא המקום היותר גבוה מארץ ישראל.

⁹⁹ עי' תיקו"ז נט ע"א: מרה חרבא דיליה עלה אתמר (בראשית כז מ) ועל חרבך תחיה ומנלן דמרה איהי חרבא דמלאך המות דכתיב (משלי ה ד) ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות איהי חיים לכבד וסם המות ללבא מרה איהי גיהנם ואית לה תרי פיות דאמרין הב הב הה"ד (שם ל טו) לעלוקא שתי בנות הב הב שתי בנות דאמרין הב חייבין לגיהנם.

תרגום: §

ועי' זהר ח"א קי ע"ב. ועי' אד"א (שמות טו כג): מרה הוא גיהנם בעצמו וטיפה דזורקת בכבד בחרבא דמלאך המות והוא חרב פיות ב' פיות דפתיחא לכבד ובכעסא זורקת עוד טפה והוא ג' טפין דמרה כו' וחרב פיות הוא יסורין ב' מיני א' בגילוי פצעין וא' בסתרא בתוכה כמו המכה בחרב פיות באדם א' בחוץ וא' בפנים וכו'.

¹⁰⁰ פי' נהרג את רבי יהושע בן לוי.

¹⁰¹ עי' זהר ח"ג קיד ע"א, ח"ב קיד ע"ב. ועי' כתבי הגרמ"מ (ביאור משנת חסידים - דף רנו): אגרת בת מחלת, נקראת מחמת שאדם רוצה למלאות תאוותו, חפץ בקבוץ מעות כסף זהב ותכשיטין וכל דבר שיהא שמחה, אבל דבר זה בעצמו אינו שמחה אלא טרח ויגע ע"ז הרבה, ואדרבה בא לו מזה צרות רבות עד שהיא נקראת לילית זעירתא [ע"ח שמ"ט פ"ו], כי היא מעוררת יללת לעולם, ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו [קה"ר פ"א לב]. ואלו הב', מחלת אגרת, הן הריאה והקורקבן, ול"ג שהן הכרס הנקרא אצטומכא, והקורקבן, ובבהמה הקיבה היא סוד המחלת היפוך האף, ובה פ"ג מיני חלאים [ב"מ קז ע"ב] כמ"ש והסירותי מחלה מקרבך [שמות כג], והיא שנה, שבה רובן של השס"ה ל"ת בא מתוך שחוק ושמחה של היתול ובטלה: ועי' מלואים אות (ג).

¹⁰² עי' זהר ח"ג רנג ע"א: ולא למגנא אתקרי יוסף שידא על שם דאוליף ליה שד. [עי' פסחים קי ע"א שהלכות זוגות רב יוסף למד משד זו, והוא אשמדאי מלך השדים]. ועיי"ש דף רעז ע"א: האי שד איהו כמטה דמשה דאתהפך ממטה לנחש ומנחש למטה הכי האי שד אתהפך משד למלאך וממלאך לשד כפום עובדוי דבר נש ומהכא אשתמודע יוסף [שידא] (שדא) אמאי אתקרי [הכי].

¹⁰³ עי' גיטין סח ע"ב וקידושין פא ע"א, ברכות יח ע"ב. ועי' עמק המלך (ש"ד פקל"ה): עד קריאת הגבר של חצות הלילה הקליפות משוטטות בעולם, וניתן להם רשות לשוטט ולהזיק באותו הפעם, אותו [אדם] שלא מכריזים עליו ברקיע, 'הזהרו בפלוני ובתורתו' [פסחים ק"ב ב'] או במעשיו הטובים

¹⁰⁴ עי' תיקו"ז סו ע"ב: שכינתא איהי מצות אסיפת נוני ימא דאורייתא דאתמר בהון דגים וחגבים אינן טעונים שחיטה ואינן תלמידי דבי רב דמתרביין בימא דאורייתא ועלייהו אתמר אסיפתן היא המתרת אותן הה"ד ויאסף אל עמיו.

בהגר"א: ועוד שכינתא כו' - שמיתתם ביד השכינה, וכמ"ש (ישעיה נח ח) כבוד ה' יאסף, וז"ש אסיפתן כו': הה"ד ויאסף אל עמיו היא כו' - וכמ"ש (ב"ב טז ע"ב) בגמ' אנו גויעה ואסיפה קאמרין. וקאמר היא המתרת כו', מתרת (מקשר) השחיטה, וכמ"ש (זהר ח"א קסח ע"א) ת"ח אין מיתתן ביד מ"ה:

¹⁰⁵ עי' לעיל הערה ענין הנהר.

ואמר רבי יהושע בן לוי, בימי דור המבול, עשה הקדוש ברוך הוא קנה החטים כקנה ארזי הלבנון, ולא היו זורעים וקוצרים אלא הרוח מנשבת ומנשר החטים למטה ואוספים אותן וכן בכל שנה ושנה לאחר שחטאו אמר (בראשית ח כב) עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו:	ואמר רבי יהושע לא נחתם גזר דינם של דור המבול עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר (בראשית ו יא) ותמלא הארץ חמס ¹⁰⁷ :
ובימי דור המבול היו פריה ורביה ¹⁰⁸ הרבה ומשעה שהיתה האשה יולדת היו הולכים ושולחים אותם כצאנם שנאמר (איוב כא יא) ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון ולאחר כל זה מאי כתיב בהו (שם יד) ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו עד שנגזר דינם והעבירם מן העולם ¹⁰⁹ :	ובימי דור המבול היו@היה פריה ורביה הרבה, ומשעה שהיתה האשה יולדת, היו [התינוקות] הולכים ושולחים אותם כצאנם, שנאמר "ישלחו כצאן עויליהם [נעריהם] וילדיהם ירקדון". ולאחר כל זה, מה נאמר בהם "ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו", עד שנגזר דינם והעבירם מן העולם.
ת"ר נח היה מתרה בהם קודם ולא שמעו ממנו שהה בעשיית התיבה למען יראו וישובו והיו מלעיבין בו עד שגבר עליהם התהום שהיו המים יוצאין רותחין כאש והמים מלמעלה ונמחו מן העולם:	שנו רבותינו, נח היה מתרה בהם קודם ולא שמעו ממנו. שהה בעשיית התיבה למען יראו וישובו, והיו מלעיבין בו, עד שגבר עליהם התהום, שהיו המים יוצאין רותחין כאש, והמים מלמעלה, ונמחו מן העולם.
א"ר יצחק מאי דכתיב (תהלים כט י) ה' למבול ישב ¹¹⁰ וכי לדוד היה לומר דבר זה וכל העולם יודעין שהוא ראשון ואחרון ואזי וקודם אלא	אמר רבי יצחק מהו נאמר "ה' למבול ישב", וכי היה לדוד לומר דבר זה, וכל העולם יודעים שהוא ראשון ואחרון, ואזי וקודם. אלא אמר רבי יצחק, בא

¹⁰⁶ עי' סנהדרין קח ע"א.

¹⁰⁷ עי' בהגר"א על תיקו"ז צז ע"ג שזה קלי' דעמלק, ועי' זהר ח"א כה ע"א.

¹⁰⁸ פרים ורבים (עמק המלך ש"י פט"ו).

¹⁰⁹ עי' עמק המלך (ש"י פט"ו): וכן היה להם זהב וכסף די והותר, והחכימו בסודות החכמה מכל הדורות אשר באו אחריהם, והניחו דבקות הקדושה ונדבקו בסטרא אחרא, ועבדו עבודה זרה, ונעשו גם כן שטופי זמה, וגם דור אנוש ודור הפלגה מרוב דקות שכלם חטאו. ולכן הקב"ה כאשר ראה שהלכו חוץ מן הדרך, מכח רוב חכמתם, 'וישלך את אבן העפרת אל פיה' [זכריה ה' ח'] פירוש, עשאום בחומר חומרי, ועפר גס ועב, כדי שלא יחשבו בדברים העליונים, ויבלבלו כל האצילות חס ושלוש. לכן בלבסם בע' לשון. ועוד היום הזה הקליפה, שהיא הערלה, דבוקה בברית קודש בעונותינו הרבים, לזה הטעם, עד שכל נשמה משגת [מקבלת] לבוש קליפה, שנאמר עליו 'כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלהיכם' [ישעיהו נ"ט ב'] עד שאין הנשמה יכולה להדבק ביוצרה, ע"כ. ועי' הקדוש, ש נג ע"ג: השכינה הקדושה, שהיא המלכות דאצילות, הנה בה הוא כל הכחות דהבריאה כולה, ופנימיותה הוא אור התורה כולה הנמשך ועולה למעלה למעלה עד רזא דאור א"ס, והנה היה הכוונה בכל הבריאה שהיא בהחיצוניות דהמלכות, להתנהג ע"פ התורה שהיא הפנימיות דהמלכות, ועי"ז יתקדשו כולם באור קדושתו ית"ש, וייתחדו החיצוניות בהפנימיות והפנימיות בהחיצוניות, ויעלו כולם בסוד האחדות, הוא ושמו אחד, כי יתיחדו כל העולמות ב"ע עם האצילות, שיהיו כולן קודש לה', והאצילות עם הב"ע, שיתגלה קדושתו ויחודו למטה, וכ"ז היה כוונת הבריאה. אך אנשי דור הפלגה אשר הם היו רשעים גמורים, ויזמו לעשות כל שרירות לבם הרע, ולא רצו להשתעבד אליו ית"ש מאומה, וכמ"ש (איוב כא יד) ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו (וכ"ז היה ג"כ בדור המבול והדור הפלגה היה עוד יותר גרוע וכמ"ש בב"ר פ' ל"ח סימן ו'). ובאשר שהיו חכמים גדולים להרע, וידעו היטיב כי כל כחות הבריאה הוא בהמלכות דאצילות, וכל הנהגתה הוא ע"פ אור פנימיותה המיוחד למעלה, שהוא עצמות אור התורה, לכן רצו להפריד אותה מלמעלה, ולהשתמש בכחותיה שלא ע"פ דרכי התורה כלל. והיה כוונתם להפריד את המלכות מז"א, ולהמשיך אותה אצלם בהעיר ומגדל אשר בנו.

¹¹⁰ זהר ח"א נו ע"ב, ועי"ש סד ע"ב: יהו"ה למבול ישב מהו ישב אלמלא קרא כתיב לא יכלינן למימר ישב בלחודוי דלא אתיא עם דינא.

וראה, בכל מקום אתה מוצא אלהים מדת הדין, הו"ה מדת הרחמים. ואף על פי שמדת הדין היא, מדת רחמים היתה בו, שאלמלא כך, נחרב העולם. אבל למען אותו מדת הרחמים, התיישב העולם.	א"ר יצחק בא וראה בכל מקום את מוצא אלהים מדת הדין ה' מדת הרחמים ואע"פ שמדת הדין היא מדת רחמים היתה בו שאלמלא כך אתחרב עלמא אבל למען אותו מדת רחמים אתיישב עלמא:
וכן אתה מוצא רפואה זו בכל דין שהוא עושה, וכן "וה' המטיר על סדום", נשאר ממנו פליטה. "ויגוף ה' את העם", נשאר פליטה, וכן כולם.	וכן את מוצא רפואה זו בכל דין שהוא עושה (&) וה' המטיר על סדום נשאר ממנו פליטה (&) ויגוף ה' את העם נשאר פליטה וכן כלם:
אמר רבי יהודה, דור המבול היו חכמים ביותר, שהיו יודעים מה שעתידי להיות, אבל לקחו תבונה בלבם, ואמרו, אם הקדוש ברוך הוא יביא מבול, אנחנו גברים, רמי קומה, ונשוט על פני המים וננצל. ואם מן התהום יבואו המים, נשים רגלינו על באר המים, ולא יצאו המים וננצל.	א"ר יהודה חכמין הוו דרא דטופנא טפי דהוו ידעי מה דעתיד למהוי אבל נסבו סוכלתנו בלבהון ואמרו אי קב"ה מייתי טופנא אנחנא גוברין ראמי קומתא ¹¹¹ ונשוט על אפי מיא ונשתזיב ואי מן תהומא ייתי מיא רגלנא נשוי על בירא דמיא ולא יפקון מיא ונשתזיב:
כשבא המבול, הרתיח הקדוש ברוך הוא את מי התהום, והיו שמים רגליהם על מעין המים, ונמשך עורם מהם ונפלו, והמים שלמעלה היו מתגברים עם מי התהום, והיו מתגלגלים ויורדים נמוקים @ בהרתחה של התהום לבבל.	כד אתא טופנא ארתח קב"ה מיא דתהומא והוו משוי רגליהון על עינא דמיא ואתמשך משכיה מניה ונפלו ומיא מלעילא הוו מתגברי עם מיא דתהומא והוו מתגלגלין ונחתין נמוקין ברתחותא דתהומא לבבל ¹¹² :
"ויבאו אל נח אל התבה". רבי יוחנן פתח, "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך בא וראה כמה יש לאדם ליזהר ולבדוק עצמו ומעשיו בכל יום ויום, ויום @ שקם בבקר יאמר "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא לבי נכון ומסור בידי שלא אשכחך אושיט רגלוהי למיזל יעיין בצעדי רגלוהי דלא ישוטון לאבאשא אזל לדבר מצוה ירהט ¹¹⁴ שנאמר (הושע יא ט) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג ואפילו בשבת מצוה למירהט עבר כל יומא צריך למבדק גופיה מה דעבד בההוא יומא ואי צריך יעשה מיד תשובה עליו קודם שיישן:	ויבאו אל נח אל התבה (בראשית ז טו) ר' יוחנן פתח ¹¹³ (תהלים סה ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך בא וראה כמה יש לאדם ליזהר ולבדוק עצמו ומעשיו בכל יום ויום היאך קם בצפרא יימר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא לבי נכון ומסור בידי שלא אשכחך אושיט רגלוהי למיזל יעיין בצעדי רגלוהי דלא ישוטון לאבאשא אזל לדבר מצוה ירהט ¹¹⁴ שנאמר (הושע יא ט) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג ואפילו בשבת מצוה למירהט עבר כל יומא צריך למבדק גופיה מה דעבד בההוא יומא ואי צריך יעשה מיד תשובה עליו קודם שיישן:
שנו רבותינו, מה הוא שנאמר "כרם היה לשלמה בבעל המון נתן את הכרם לנוטרים איש יבא בפריו אלף כסף". אמר רבי יהודה, "כרם היה לשלמה", למלך שהשלום שלו. "בבעל	ת"ר מאי דכתיב (שיה"ש ח יא) כרם היה לשלמה בבעל המון נתן את הכרם לנוטרים איש יבא בפריו אלף כסף א"ר יהודה כרם היה לשלמה למלך שהשלום שלו ¹¹⁵ בבעל המון אלו מלאכי שלום ¹¹⁶ נתן את הכרם לנוטרים {כב ע"א}

¹¹¹ עי' זהר ח"א סב ע"א.

¹¹² עי' איכה רבה הקדמה אות כג: א"ר יוחנן (ישעיה מד) האומר לצולה חרבי זו בבל למה נקראת שמה צולה ששם צללו מי מבול דכתיב (ירמיה נ"ה) גם בבל לנפול חללי ישראל גם לבבל נפלו חללי כל הארץ

¹¹³ הצינור של מעלה (הדרת מלך זהר ח"א ע"א).

¹¹⁴ עי' זהר ח"ג רכט ע"ב: רהטין למעבד [רעוא דילי ותייבין] (תאווה דילי ותאבין) בתיובתא. ועיי"ש ביהל אור: ר"ל ז"ש ושוב, רצוא במצות, ושוב בתשובה.

¹¹⁵ עי' לעיל הערה .

¹¹⁶ עי' יהל אור ח"ב יח ע"א: מלאכי שלום. הן בדרגא דיסוד, שלמא דביתא, והן בוכין על משים שלום בבית בטל וכו' ועי' זו"ח יז ע"ב: מלאכי שלום אינן דהוו מסט' דשלום וכו' על ההוא שלום, בגין דחסר ההוא נהר כבר. ר"ל חסד כמש"ש. והוא חסד דאתגלי באמה.

המון", אלו מלאכי שלום. "נתן את הכרם לנוטרים", אלו שומרי משמרת בארץ. "איש יבא בפריו אלף כסף", אלף הנאות שהנשמה כוספת בהם.	אלו שומרי משמרת בארץ איש יביא בפריו אלף כסף אלף ¹¹⁷ הנאות שהנשמה כוספת ¹¹⁸ בהם:
דבר אחר "כרם היה לשלמה", זו היא התורה. "בבעל המון", מן השמים. "נתן את הכסף לנוטרים", אלו ישראל, שהם שומרי משמרתה. "איש יבא בפריו אלף כסף" של שכרה.	ד"א כרם היה לשלמה זו היא התורה ¹¹⁹ בבעל המון מן ¹²⁰ השמים נתן את הכרם לנוטרים אלו ישראל שהם שומרי משמרתה איש יביא בפריו אלף כסף של שכרה:
כ/ג	
מדרש הנעלם	
רבי יוסי ורבי חייא היו הולכים בדרך. אמר רבי חייא, אמור לנו מהדברים המעולים שהיה אומר אביך מתענוגי הנשמה. אמר לו נצא מכאן, שהקפוטקאים קטנים@מנועים@פחותים ממעשים כשרים. אמר לו, כך ראוי לנו לעסק בתורה וננצל מהם. אמר לו, במקום סכנה לא אמרו אותה רבותינו.	רבי יוסי ור' חייא הוו אזלי באורחא א"ר חייא אימא לן ממילי מעלייתא דהוה אמר אבוך מתענוגי הנשמה ¹²¹ א"ל ניפוק מכאן דקפוטקיא אלין בצירי מעובדי דכשרן א"ל כך יאות לן למלצי באורייתא ונשתייב מנהון אמר באתר דסכנה לא (אורוה) [אמרוה] רבנן:
לאחר שיצאו והלכו בדרך, אמר רבי יוסי, אמור לך דבר שהוא טמון בין המטמוניות של אבא בבית גנזיו, וזהו	לבתר דנפקו ואזלו באורחא א"ר יוסי אימא לך מילתא והיא טמירתא ביני מטמונייא דאבא בבי גנזוהי ¹²² ודא היא דכתיב (שיה"ש ח יא) כרם

עי' ביאורים ח"ב ע'ג: כל אור תחתון הוא בבחי' מלאך להאור העליון, וכנודע בסוד (בראשית מח טז) המלאך הגואל. אבל עיקר שם מלאך הנה הוא רק מה שהוא טפל לזולתו בכל עצמותו ועיקרו ג"כ, ולכן כל הקדושים שאמרנו אינם מלאכים כלל אלא הם עיקרים וכנז', ע"כ. ועי' עבודת הקודש חלק ב פרק כה, ז"ל, פתח נבואתו (של משה רבינו ע"ה) היתה באספקלריא שאינה מאירה, בתחלה וירא אליו מלאך יי' סוד המלאך הגואל, ואחר הרגילו לאטו עלה אל מעלת הנבואה בשם הגדול אשר לא עלה אליה שום נברא. ועי' זהר ח"א סא ע"א, רה ע"ב, ח"ג רסט ע"ב ורע ע"א, ועי' רמב"ן שמות ג ב.

¹¹⁷ עי' ב"ע לו ע"ב: "אלף" הוא סוד חכמה שהוא סוד אלף פלאות חכמה.

¹¹⁸ עי' עלמא דכסופים אד"ז רפח ע"א.

¹¹⁹ עי' ב"ע (&): ידוע כי במ"ס הוא אלף יינות כמ"ש הרח"ו ז"ל והוא סוד יין המשומר בענביו וז"ס כרם היה לשלמה בבעל המון נתן את הכרם לנוטרים איש יביא בפריו אלף כסף כו' כי סוד כרם הוא ב' עינים גי' ס"ר כר"ם כמ"ש וירא ה' כי ס"ר לראות והוא לעשות ענבים להוציא יין והם ב' עינים דז"א. ואמר לשלמה מלך שהשלום שלו הוא ע"ק שכולו חוור ואין שם פגם כלל ואפי' בעולם התהו לא היה בו פגם ונודע כי שלום הוא תיקון העולם. נתן את הכרם לנוטרים כמ"ש"ל הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל דלעילא והוא עינא פקחא דלא נאים ונטיר תדירא לעיינין דז"א בסוד הדורמיטא שלא יהיה בבחי' מיתה ח"ו כמ"ש"ל ולכן נדרש פ' זה על שמירת ישראל בגלות שהם נקראים כרם ה' צבאות כו' והוא כמ"ש"ל שנטירו דלהם תליא בעינא פקחא. ואמר איש יביא בפריו אלף כסף והוא נהירו דעינא דע"ק ממ"ס ששם אלף יינות כמ"ש"ל ונק' אלף כסף מעלמין דכסופין והם גוון חוורא רישא דכסופא רישא חוורא דאתתקן וסוד הפירות של הכרם הם המצות ומ"ט שמסתלקים תמיד ע"י הצדיקים שהם עולים למעלה לע"ק לצורך קיבול שכר באלף הז' כמ"ש"ל בסוד הידיעה והבחירה ולכן מתוקן לצדיקים לע"ל חמרא דמנטרא והוא בעצמו הפירות של הכרם וכמ"ש אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וז"א נקרא בעל המון שע"י השגחת כל העולמות ולשם כל עבודתנו ומעשינו.

¹²⁰ אצ"ל בהמון (דפוס מונקטש).

¹²¹ עי' לקמן מח ע"ג. ועי' בהר"א בתז"ח כג ע"א: **דכסיף בהו קב"ה** - כאן הוא השעשוע הקב"ה בצדיקים בפלגו דליליא

¹²² **עי' בהגר"א בתיקו"ז א ע"א: טמיר וגניז** - כתר, ובו ב' מדריגות, במופלא ממך ובמכוסה ממך וזהו טמיר וגניז, ע"כ. עי' שם קלח ע"א, ש"מופלא" עניינה אוירא, ו"מכוסה" היא מו"ס [אמנם עי' ביאורים ח"א כ ע"ד שמשנה הגרסא שם, שמכוסה למעלה ממופלא, ועי' ס"י יד ע"ג שגורס כמו שכתוב בביאורים, וכן בתז"ח ג ע"א ד"ה דעליה], ועי' אד"ר קכט ע"א לגבי שערות ראש א"א שהם סתים וגניז ועי"ש בב"ע אוירא דע"ק נעלם מאד ומכונה (ז"ח ע ע"א) אוירא דלא אתפס. ולכן אמר כאן שהעלמין "סתים וגניז", "סתים" ע"ש שנסתם תוך הקד"א, "וגניז" בסוד חסד דרדל"א שמתלבש באוירא והוא סוד האור של היום הראשון, הרי הוא האור הגנוז, אשר אינו יוצא ממנו

שנאמר "כרם היה לשלמה וכו'". הכרם הזה, זוהי הנשמה הקדושה, שננטעה@ למעלה תחת כסא כבודו. "לשלמה", המלך שהשלום כלו שלו. "בבעל המון", הוא כסא כבודו, ששולט על כל צבאות השמים והארץ, והוא בעל כל כח, נותן את הנשמה הזו למי, "לנוטרים", אלו ששומרים מצוותיו.	היה לשלמה וכו' האי כרם דא היא נשמתא קדישא דאתנטעת לעילא תחות כורסי יקריה לשלמה מלכא דשלמא כולא דיליה¹²³ בבעל המון הוא כורסי יקריה דשליטא על כל חילי שמיא וארעא והוא מאריה דכל חילא¹²⁴ יהב נשמתא דא למי לנוטרים אלין נטרי פיקודוי:
ויש לו לקדוש ברוך הוא עולמות רבים למעלה על כל צבאות השמים. ואלף ומאתים עולמות אחרים, שנכנס בהם להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן. "איש יביא בפריו אלף כסף", אלף עולמות שהקדוש ברוך הוא כוסף@מתאוה בהם.	ואית ליה לקב"ה עלמין סגיאין לעילא על כל חיילי שמיא ואלף ומאתן עלמין¹²⁵ אחרנין דעייל בהון לאשתעשעא עם צדיקיא בגנתא דעדן איש יביא בפריו אלף כסף אלף עלמין דכסיף בהון קב"ה:
אמר רבי יצחק מסיים אני את הדבר הזה של רבי יוסי, וכך הוא, ממה שנאמר אחריו "כרמי שלי לפני האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו", שכסא הכבוד מכרזת ואומרת, רבוננו של עולם, זו הנשמה ניטלה ממנו, הרי היא לפני האלף לך שלמה (שם) שלך הם אותם האלף עולמות ואינם ראויים לאחר ומאתים לנוטרים את פריו זה עדן שיש בו מאתיים עולמות הנאות וכסופים לנפשות הצדיקים.	א"ר יצחק מסיים אני להאי מילתא דר' יוסי וכך היא ממה דכתיב אחריו (שיה"ש ח יב) כרמי שלי לפני האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו¹²⁶ שכסא הכבוד מכרזת ואומרת רבש"ע זו הנשמה ניטלה ממנו הרי היא לפני האלף לך שלמה (שם) שלך הם אותם האלף עולמות ואינם ראויים לאחר ומאתים לנוטרים את פריו זה עדן שיש בו מאתיים עולמות הנאות וכיסופין לנפשות הצדיקים:
ששנינו, אמר רבי, בכל לילה ולילה, הקדוש ברוך הוא נכנס בכל אותם העולמות, ובשעת חצי הלילה, נכנס במאתים עולמות של גן עדן להשתעשע עם הצדיקים, שנאמר "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך", ודוד המלך עליו השלום נכסף לבו כשראה מעלות הצדיקים, אמר, רבוננו של עולם "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך".	דתנן אמר רבי בכל לילה ולילה הקב"ה נכנס בכל אותן העולמות ובשעת חצי הלילה נכנס במאתים עולמות של ג"ע להשתעשע עם הצדיקים¹²⁷ שנאמר (שיה"ש ז יד) חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך ודוד המלך ע"ה נכסף לבו כשראה מעלות הצדיקים אמר רבש"ע אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך (תהלים סה ה):

כעת אלא נהירו דיק. ועי' אד"ז רפט ע"ב שכתר טמיר סתים וגניז, ועי' דברי רבינו על ספד"צ ב ע"ב.

¹²³ עי' לעיל הערה .

¹²⁴ עי' א"ח (ס' ה): ובהזכירו אלהים, יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם. ועי"ש בבהר"א: כמ"ש בתרגום אונקלוס בני אלקים בני רברבייא וכן כל השופטים עד האלקים יבא כו' ובמעשה בראשית הכל בשם אלהים וז"ש ובעל הכחות כולם:

¹²⁵ עי' לקמן מו ע"ב. ועי' מלואים אות (ד).

¹²⁶ עי' זהר ח"א קכד ע"ב: מהו השדה נתתי לך והמערה אשר בו (בראשית כג יא) אמר רבי יוסי הפקדא דשלוה ומנוחה רבא אמר רבי שלום בר מניומי אין לך כל צדיק וצדיק מאותם העוסקים בתורה שאין [לו] (בו) מאתים עולמות וכסופין בשביל התורה הה"ד (שיר ח יב) ומאתים לנוטרים את פריו ומאתים על שמוסרים עצמם בכל יום כאילו נהרגו על קדושת שמו נצחו כהאי פסוקא ונ"א וכך אמרו בהאי פסוקא דכתיב (דברים ו ה) ואהבת את יהו"ה וגו' ותאנא כל המכוין לבו בהאי פסוקא כדו למסור נפשו על קדושת שמו מעלה עליו הכתוב כאלו נהרג בכל יום עליו הה"ד (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום אמר רב נחמן כל המוסר נפשו בהאי פסוקא נוחל ארבע מאות עולמות לעולם הבא אמר רב יוסף והא תנן מאתים [אמר רב נחמן מאתים] על התורה ומאתים על שמסר עצמו בכל יום על קדושת שמו:

תרגום: §

ועי' אד"ר קכח ע"ב ואד"ז רפח ע"א (לש"ו שם). ועי' תז"ח נא ע"ב ובהגר"א שם.

¹²⁷ עי' זהר ח"א מ ע"ב: הוב"ד במלואים אות (ה).

אמר רבי אבהו, בא וראה, כמה יש לו לאדם להזהר הואיל ונשמת אל באפיו, להיטהר מעוונותיו ולעיין במעשיו, ולא יחטא לפני קונו, למען תהיה מעלתו עם שאר הצדיקים, ולא ימצא מוחה בידו, בעלותו לראות את פני ה'.	א"ר אבהו בא וראה כמה יש לו לאדם להזהר הואיל ונשמת אל באפיו להטהר מעוונותיו ולעיין במעשיו ולא יחטא לפני קונו למען תהיה מעלתו עם שאר הצדיקים ולא ימצא מוחה בידו בעלות לראות את פני ה'.
וממי אתה למד, מן התיבה, בא וראה, מהו נאמר "ויבאו אל נח אל התיבה", בלא רשות, שאמר רבי יצחק, כל אותם העופות והחיות והבהמות שלא חטאו, הם באים והתיבה קולטתן. ואותם שחטאו, התיבה דוחה אותם אחוצה@. ומה התיבה שהוא עץ יבש כך, פתחי השמים ושומריהם ושומרי המשמרות וכסא הכבוד, שיש בהם רשות, על אחת כמה וכמה, להיות קולטים למי שלא חטאו, ולהיות דוחים למי שחטאו.	וממי אתה למד מן התיבה בא וראה, מהו נאמר "ויבאו אל נח אל התיבה", בלא רשות, שאמר רבי יצחק, כל אותם העופות והחיות והבהמות שלא חטאו, הם באים והתיבה קולטתן. ואותם שחטאו, התיבה דוחה אותם אחוצה@. ומה התיבה שהוא עץ יבש כך, פתחי השמים ושומריהם ושומרי המשמרות וכסא הכבוד, שיש בהם רשות, על אחת כמה וכמה, להיות קולטים למי שלא חטאו, ולהיות דוחים למי שחטאו.
רבי חייא, אמר נח מקטני אמנה היה, שלא היה מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שהמים דחקוהו שנאמר (בראשית ז טז) "ויבא נח מפני מי המבול".	רבי חייא, אמר נח מקטני אמנה היה, שלא היה מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה, עד שהמים דחקוהו, שנאמר "ויבא נח מפני מי המבול".
אמר רבי יצחק, בא וראה, כשהוריד הקדוש ברוך הוא המים, הורידם תחלה ברחמים, כדי להראות לעולם, שאם ישוּבו יקבלם, משמע שנאמר בתחלה "ויהי הגשם", ולהלן הוא אומר "ויהי המבול", שאם יחזרו, יהיו גשמי ברכה. לא חזרו, היה מבול.	א"ר יצחק בא וראה כשהוריד המים הורידם תחלה ברחמים כדי להראות לעולם שאם ישוּבו יקבלם משמע דכתיב בתחלה (בראשית ז יב) ויהי הגשם ולהלן הוא אומר (שם יז) ויהי המבול שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה לא חזרו היה מבול.
ואמר רבי יצחק, שבועה נשבע הקדוש ברוך הוא, שאינו חפץ במיתתן של רשעים, שנאמר "חי אני נאום ה' אלהים אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחייה וכו' וכו'", וחייה בשני עולמות, העולם הזה והעולם הבא.	וא"ר יצחק שבועה נשבע הקדוש ברוך הוא, שאינו חפץ במיתתן של רשעים, שנאמר "חי אני נאום ה' אלהים אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחייה וכו' וכו'", בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא.
ואמר רבי יצחק, אשרי הבנים שאומרים להם כך והשיבו וחיו (יחזקאל לג יא) שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו ב"י כי הוא אינו חפץ במיתתן של רשעים אלא שיחזרו בתשובה למען יחיו.	וא"ר יצחק אשרי הבנים שאומרים להם כך, והשיבו@ וחיו, "שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל", כי הוא אינו חפץ במיתתן של רשעים אלא שיחזרו בתשובה למען יחיו.

¹²⁸ ז"ל: ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התבה מפני מי המבול. עי' תיקו"ז כו ע"א ועי' זהר ח"ג רל ע"ב: אין דורשין במרכבה ביחיד ובגין דהדורש ליחיד עמיה (ד)הא אינון שנים בדרשא ולא צריך תמן למשמע קלא בצלותיה אלא (שמואל א' יג) רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ובהאי רזא (במדבר א נא) והזר הקרב יומת והכי (באצילות) [בצלותא] כל חד מצלי בחשאי דלא ישתמע צלותיה לגבי חבריה [כגון] מאן דדריש [לחבריה] [לרוב] וישתיק דבור לגביה לא צריך למעבד [אלא] דבור בחשאי דלא ישמע חבריה ובג"ד אוקמוה רבנן כל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה:

תרגום: \$

ביאור: והזר – דמתרחקין הס"א בשעת יחוד כידוע, דלא נשאר אלא מלכא ומטרוניתא בייחוד (יהל אור). לא צריך - ר"ל כשמגיע למרכבה (יהל אור).

¹²⁹ עי' תז"ח מח ע"א: כל הבלים דישראל ביי ביחודיה [פט א'] אינון שמים וארץ בניינא דיליה ומה הוא חי וקיים הכי עובדא דיליה חי וקיים ובגין דא אמר (יחזקאל לג &) חי אני נאם יי אם אחפץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכו הרעה וחייה.

רבי יוחנן פתח "ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש", משל למה הדבר דומה, לכת לסטים שהיו שודדים בהרים. שמע המלך, ושלח עליהם גיסותיו ותפסום, והניחום במגדל גבוה, והיו בהם פקחים. אמרו, ידענו בנפשותינו שעשינו מעשים רעים, ולא יכלנו להנצל, מה עשו, חפרו חפירה אחת במגדל ויצאו וברחו להם. טפס אחד היה ביניהם, וראה את החפירה, ולא רצה לנוס להמלט.	ר' יוחנן פתח ¹³⁰ (איוב יא כ) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש משל למה הדבר דומה לכת לסטים שהיו שודדים בהרים שמע המלך ושלח עליהם גייסותיו ותופסם והניחום במגדל גבוה והיו בהם פקחים אמרו ידענא בנפשתנא דעבדנא עובדין בישין ולא יכילנא לאשתזבא מה עשו חפרו חפירה אחת במגדל ¹³¹ ויצאו וברחו להם טיפש אחד היה ביניהם וראה את החפירה ולא רצה לנוס להמלט:
למחר הגיע המלך לראות את המגדל ואת הלסטים, ראה את החפירה שעשו ונסו ונמלטו. אמר לזה "שוטה חבריך ברחו בזו החפירה ונמלטו מ[גזירת] דין שלי, מה אני יכול לעשות להם עוד, אבל אתה שראית את החפירה בעיניך, ולא רצית להמלט, ינקרו עיניך ואחר כך יתלו אותך על עץ".	למחר בא המלך לראות את המגדל ואת הלסטים ראה את החפירה ששעו ונסו ונמלטו אמר לזה שוטה חבריך ברחו בזו החפירה ונמלטו מדיני מה אני יכול לעשות עוד להם אבל אתה שראית את החפירה בעיניך ולא רצית להמלט ינקרו עיניך ואח"כ יתלו אותך על עץ:
כך הלסטים אלו, הרשעים ההולכים במחשכים, הרשעים הפקחים, מה הם עושים, אומרים "אנו חטאנו למלך, אנה נמלט מדינו, אבל נפתח דרך התשובה ונבקש רחמים ונברח ונמלט", וכך עשו. הטפשים מה הם עושים, רואים דרך התשובה פתוח לפניהם שפתחו האחרים שמים, והם אינם רוצים להמלט.	כך הלסטים אלו הרשעים ההולכים במחשכים הרשעים הפקחים מה הם עושים אמרו חטאנו למלך אנה נמלט מדינו אבל נפתח דרך התשובה ונבקש רחמים ונברח ונימלט וכך עשו הטפשים מה הם עושים רואים דרך התשובה פתוח לפניהם שפתחו האחרים שמים והם אינם רוצים להמלט:
אומר להם הקדוש ברוך הוא "שוטים, אחיכם ברחו ונמלטו באותו דרך של תשובה שפתחו, מה אני יכול לעשות עוד להם. אבל אתם, עיניכם שראו החפירה דרך התשובה	א"ל הקב"ה שוטים אחיכם ברחו ונמלטו באותו דרך של תשובה שפתחו מה אני יכול לעשות עוד להם אבל אתם עיניכם שראו החפירה דרך התשובה
כ/ד	
מדרש הנעלם	
פתוח לפניכם ולא רציתם להכנס בתוכו ולנוס ולהמלט מאי כתיב בכו (איוב יא כ) ¹³² ועיני רשעים תכלינה שראו הדרך פתוח ומנוס אבד מנהם שלא רצו לנוס ולהמלט ותקותם מפח נפש לעולם הבא:	פתוח לפניכם ולא רציתם להכנס בתוכו ולנוס ולהמלט, מה נאמר בהם "ועיני רשעים תכלינה", שראו את הדרך פתוח "ומנוס אבד מנהם", שלא רצו לנוס ולהמלט, "ותקותם מפח נפש", לעולם הבא.
כך דור המבול, ראו את נח עושה את התיבה ומתרה בהם בכל יום, וראו	כך דור המבול, ראו את נח עושה את התיבה ומתרה בהם בכל יום, וראו

¹³⁰ עי' קהלת רבה פ"ה סי' כג. ועי' שם שיש מפרש שמקשר לחור שבה.

¹³¹ מגדל הפורח באויר הוא & חפירה היא פתיחת היסוד עי' מ"מ ח"ב ד ע"א ח"ג קעא ע"א

¹³² עי' אד"א (איוב יא יח): אדרת אליהו על איוב פרק יא פסוק יח

ובטחת כי יש תקוה וחפרת לבטח תשכב. ורבעת ואין מחיר וכלו פניך רבים. ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנחם ותקותם מפח נפש. אמר כי הצדיק לבטח ישכב בקבר, כמאמר (תהילים טז, ט) ובשרי ישכון לבטח. "ורבעת" בגן עדן. "ובטחת כי יש תקוה" לתחיית המתים ולעיתיד לבוא שאז יוכו לתחיה, ותהיה שלם בכל הזמנים. וזהו "ורבעת ואין מחיר", שלא יפחד עוד, כמאמר (נחום א, יכ) ועניתיך לא אענך עוד. "וחלו פניך רבים" כאשר תעלה לגן עדן העליון. והן ג' דרגין נגד נר"ן. אבל הרשעים "תכלינה עיניהם", כי יצפו לישועה ולא ימצאו. "ומנוס אבד מנהם" לאחר מיתה, כמאמר (שבת קנב, ב) נפשות רשעים שוממות והולכות, ואמר (אבות ד, כב) אל יבטיחך יצרן שהשואל בית מנוס לך. "ותקותם" מה שהם מקוים לעולם הבא ל"מפח נפש", כמאמר (דניאל יב, ב) ורבים משיני עפר יקיצו כו' אלה לחיי עולם כו':

ז"ח - נח

אותו נכנס לתיבה ולא רצו לשוב. אמר הקדוש ברוך הוא "ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם", שלא רצו לשוב ולנוס מדין שלי. "ותקוּתם מפח נפש", שלא יקומו ליום הדין, שנאמר הרפאים יחוללו מתחת מים ושכניהם.	בהם בכל יום וראו אותו נכנס לתיבה ולא רצו לשוב אמר הקב"ה ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם שלא רצו לשוב ולנוס מדין ותקוּתם מפח נפש שלא יקומו ליום הדין שנאמר (איוב כו ה) הרפאים יחוללו¹³⁴ מתחת מים ושכניהם:
"ויחל נח איש האדמה", אמר רבי יוסי, למה נקרא "איש האדמה". שנתישבה ממנו האדמה, כלומר אדון האדמה. חכמים אומרים "איש האדמה", לפי שבשבילו עמדה האדמה בכחה וטבעה, שנאמר "זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה'". תדע לך, כיון שחטא אדם, נתארה האדמה, שנאמר "ארורה האדמה בעבורך", ועמדה בקללותיה עד שבא נח ובטל הקללה.	ויחל נח איש האדמה (בראשית ט כ) א"ר יוסי למה נקרא איש האדמה שנתישבה ממנו האדמה (כל ימי) [כלומר] אדון האדמה¹³⁵ רבנן אמרי איש האדמה לפי שבשבילו עמדה האדמה בכחה וטבעה שנאמר (בראשית ה כט) זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה' תדע לך כיון שחטא אדם נתארה האדמה שנאמר (בראשית ג יז) ארורה האדמה בעבורך ועמדה בקללותיה עד שבא נח ובטל הקללה¹³⁶:
ששנינו, אמר רבי חייא הגדול, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לנח "צא מן התיבה", אמר לפניו, רבונו של עולם, לאן אצא, אצא לאדמה שנתארה, ומפני שנתארה אבדו שוכניה, ונתארו כולם ונתמעטו. אמר הקדוש ברוך הוא, לא כך אתם, אלא "שרצו בארץ ורבו בה", האחרים אבדו בה, אבל אתם "פרו ורבו ושרצו בה".	דתניא א"ר חייא רבה בשעה שאמר הקב"ה לנח (בראשית ח טז) צא מן התיבה אמר לפניו רבש"ע לאן אצא אצא לאדמה שנתארה ומפני שנתארה אבדו שוכניה ונתארו כולם ונתמעטו אמר הקב"ה לא כך אתם אלא (בראשית ט ז) שרצו בארץ ורבו בה האחרים אבדו בה אבל אתם (שם) פרו ורבו ושרצו בה:
ועם כל זאת, לא נתישב בלבו, והעלה עולות, שנאמר "ויעל עולות במזבח", הוא המזבח שהקריב עליו אדם הראשון. אמר לו הקדוש ברוך הוא, הרי לך מה שבקשת, "לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם", אז נתישב בלבו, ולפיכך נקרא "איש האדמה", שנתן נפשו ולבו עליה, להוציאה מן הקללה.	ועכ"ז לא נתישב בלבו והעלה עולות שנאמר (בראשית ח כ) ויעל עולות במזבח¹³⁷ הוא המזבח שהקריב עליו אדם הראשון אמר לו הקב"ה הרי לך מה ששאלת (&) לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם אז נתישב בלבו {כב ע"ג} ולפיכך נקרא איש האדמה שנתן נפשו ולבו עליה להוציאה מן הקללה:
ויש שאומרים שנתעסק בעסקי האדמה, "ויטע כרם", [נח] מצא גפן גרושה, שנתגרשה מגן עדן, וביומו נטעה ונשתגשה, שנאמר "ביום נטעך תשגשג", רבי אומר, גפן היתה	ראית דאמרי שנתעסק בעסקי האדמה ויטע כרם (בראשית ט כ) גפן גרושה מצא שנתגרשה מג"ע¹³⁸ וביומו נטעה ונשתגשה שנאמר (ישעיה יא יא) ביום נטעך תשגשג¹³⁹ רבי אומר גפן היתה

¹³³ עי' זהר ח"ג קס ע"ב הלומד "רפאים" כא' מהקטות של הערב רב. @

¹³⁴ מלשון חלל בזהר הנ"ל.

¹³⁵ יש לשים לב שנח רק נקרא כך כאשר חטא. ועי' רח"ו (זהר ח"א נט ע"ב): איש האדמה - יסוד בעל המלכות (רח"ו). ועי' זהר ח"ג טו ע"א שדורש הלשון לגניא שלא התפלל על בני העולם ורק תיקן העולם.

¹³⁶ עי' לעיל יח ע"ג.

¹³⁷ עי' זהר ח"א ע ע"א: עולה לא סלקא אלא בגין הרהורא [דלבא] (דרעותא) ונח במה חב אלא נח הרהר ואמר הא קב"ה גזר דינא על עלמא דיתחרב דילמא בגין דשזיב לי כל זכותא פקע לי ולא ישתאר לי זכו בעלמא מיד ויבן נח מזבח ליהו"ה ההוא מזבח דאקריב ביה אדם הראשון הוה אי הכי אמאי ויבן אלא בגין דחייבי עלמא גרמו דלא קיימא בדוכתיה כיון דאתא נח כתיב ביה ויבן: תרגום \$:

ועי' תז"ח הוב"ד במלואים אות (ו).

¹³⁸ ר"ל ששלחה פארותיה לחוץ מג"ע וראה אותה ולקחה ונטעה בארץ כי בעולם הזה הכל נחרב במבול (רח"ו באוה"ח זהר ח"א עג ע"א).

¹³⁹ עי' תיקר"ז ק ע"א הדורש הפסוק על גילוי סודות בגן עדן.

שנתגרשה מגן עדן, וענביה עמה, וסחט אותם ושתה מן היין ונתגל.	שנתגרשה מג"ע וענביה עמה וסחט אותם ושתה מן היין ונתגל ¹⁴⁰ :
רבי בון פתח "וידבר ה' אל אהרן לאמר יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד ולא תמותו חוקת עולם לדורותיכם". שאמר רבי אבון, אין בכל העולם דבר שמתגאה לבו של אדם אלא ביין, וזה היה עונשם של נדב ואביהוא, שאכלו ושתו וגבה לבם, וזהו "אש זרה אשר לא צוה אותם".	רבי בון פתח (ויקרא י ח-ט) וידבר ה' אל אהרן לאמר יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו חקת עולם לדורותיכם דא"ר אבון אין בכל העולם דבר שמתגאה לבו של אדם אלא ביין וזה היה עונשם של נדב ואביהו שאכלו ושתו וגבה לבם וזהו (שם א) אש זרה אשר לא צוה אותם ¹⁴¹ :
וקודם זה היה נגזר עליהם, ובאה מדת הדין לשלוח יד בהם, שנאמר "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו", אף על פי שנגזר דינם, לשלוח יד בהם. ולמה היה עונשם, משום "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו", נכנסו כשאכלו ושתו, ונגזר עונשם באותה שעה.	וקודם זה היה נגזר עליהם ובאה מדת הדין לשלוח יד בהם שנאמר (שמות כד יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו אעפ"י שנגזר דינם לשלוח יד בהם ולמה היה עונשם משום ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו נכנסו כשאכלו ושתו ונגזר עונשם באותה שעה:
ולאחר מכן, ראו שלא שלח יד בהם בפעם הראשונה, עשו גם כן בשניה, ומבין שני הכרובים יצא להב ונשרפו, כי לכך היו הכרובים מכוונים, כנגד אותם הכרובים אשר בגן עדן. ולאחר שמתו, צוה לאהרן ולכהנים הבאים אחריו להמנע עצמם מן היין בבואם אל אהל מועד, כדי שלא יכנסו וימצא לבם בגאות ובגסות הרוח.	ולאחר כן ראו שלא שלח יד בהם בפעם הראשונה עשו גם כן בשניה, ומבין שני הכרובים יצא להב ונשרפו, כי לכך היו הכרובים מכוונים, כנגד אותם הכרובים אשר בגן עדן. ולאחר שמתו, צוה לאהרן ולכהנים הבאים אחריו להמנע עצמם מן היין בבואם אל אהל מועד, כדי שלא יכנסו וימצא לבם בגאות ובגסות הרוח.
אמר רבי, שני ענינים הם שאין מתיישבים יחד, יין ועבודת השמים, ששנינו שם (עירובין סד ע"א) שתוי אל יתפלל וכן שכור אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה. ואמר רבי יוסי, שכור המתפלל כאלו עובד ע"ז ומנא לן מחנה דכתיב (שמואל א' א יג) ויחשבה עלי לשכורה	אמר רבי תרי ענייני אינון דלא [מתיישבין] (מתיישרי) כחדא יינא ופולחן שמיא דתנינן תמן שתוי אל יתפלל וכן שכור אל יתפלל ¹⁴³ ואם התפלל תפלתו תועבה ואמר רבי יוסי שכור המתפלל כאלו עובד ע"ז ומנא לן מחנה דכתיב (שמואל א' א יג) ויחשבה עלי לשכורה

¹⁴⁰ לשון הפסוק (בראשית ט כא) ויתגל. ועי' זהר ח"א עג ע"א: ויתגל גלי פרצה דעלמא דהוה סתים. אהלה בה' פי' הוא כרם מ"יין המשכר" (הנזכר ברמ"ק וכתבי האריז"ל) הרי הוא נוק' דס"מ נחש אשת זנונים (דע"ה ח"ב פא ע"ד).

¹⁴¹ עי' תיקו"ז קסב ע"א.

¹⁴² עי' לעיל יט ע"ד שזה מה שקורה לאלה שעולים לג"ע ולא זוכים.

¹⁴³ עי' בהגרא, אגדות ברכות לא ע"א: כמ"ש (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, והיא התפלה כידוע, כמ"ש (שמואל א' א טו) ואשפוך את נפשי, עכ"ל. עי' ע"ח שער הקלי' ב: נמצא כי ישראל יש להן נר"ן מהקדושה, נפש מן המלכות עצמה ור"ן מן הזכר שיש בו בחי' הדעת, אמנם עכו"ם אין בהם רק בחי' נפש לבד מצד הנוקבא של הקליפות, אך ר"נ הבאים מן הזכר אין בהם, לפי שהזכר דקלי' אסתירס שאין בו מוח הנקרא דעת כדי להמשיך ע"י זווגו עם הנוקבא בחי' ר"ג, אשר זה סוד אל אחר אסתירס ולא עביד פירי, שהם הר"נ של הזכר. אבל הנפשין הם פירי הנוקבא יש לעכו"ם, נפש מהנוק' דקליפה, וזש"ה (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, כי הנפשות של האומות הבאים מהקליפות הנקרא רע ולא טוב הם נעשין בלא דעת, לכן אין בהם רוחין ונשמתין ג"כ [אבל הנפשות של ישראל הבאים מן הקדושה הנקרא טוב ולא רע הם נעשים בדעת ולכן יש להם בחינת רוחין ונשמתין גם כן - קה"י]. גם זה סוד מה שאמרו רז"ל (ברכות לג ע"א) מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, כי הנה מי שאין בו דעת הוא נמשך מהקלי' שאין בו דעת, והמרחם עליו גורם שיתפשטו הרחמים העליונים ג"כ בקליפות אשר גם בהם אין דעת [על ידי חטאים שלנו נעשה לו דעת בסוד מלך הדר דקלי' (דע"ה ח"ב קג ע"ג)]. ועי' זהר ח"ב יא ע"ב: ברית טוב אקרי דכתיב (ישעיה ג י) אמרו צדיק כי טוב. ועי' תיקו"ז מט ע"א: אם לא סלקא שכינתא בצלותיה קרבנא לקודשא בריך הוא הא כלבא קא נחית למיכל קרבנא דיליה ווי ליה טב ליה דלא אתברי בעלמא ועליה אתמר (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב.

ז"ח - נח

והשיבה ואמרה (שם טז) אל תתן את אמתך לפני בת בליעל ¹⁴⁴ וא"ר יוסי כתיב הכא בת בליעל וכתוב התם (דברים יג יד) יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז:	"ויחשבה עלי לשכורה", והשיבה ואמרה "אל תתן את אמתך לפני בת בליעל". ואמר רבי יוסי, נאמר כאן "בת בליעל", ונאמר שם "יצאו אנשים בני בליעל", מה להלן עבודה זרה, אף כאן עבודה זרה.
א"ר יצחק לית לך גוברין דאתקרון קדישין בר אינון פרישי חמרא דכתיב (במדבר ו ו) כל ימי הזירו לה' קדוש יהיה ¹⁴⁵ וא"ר יצחק לית לך חמר דאתקרי חמר טוב כחמרא דארעא דישראל ¹⁴⁶ ויתיר על כלהון חמרא דגלילא עילאה דלא יכיל אינש למשתי פלגות לוגא מניה:	אמר רבי יצחק, אין לך אנשים שנקראים קדושים, פרט לאותם פרושי יין, שנאמר "כל ימי הזירו לה' קדוש יהיה". ואמר רבי יצחק, אין לך יין שנקרא יין טוב כיינה של ארץ ישראל, ויותר על כולם היין של הגליל העליון, שאין איש יכול לשתות ממנו חצי לוג.
רבי אלעזר בר ר' שמעון אזל למחמי לר' יוסי ב"ר שמעון בן לקוניא חמוי יהבי ליה למיכל עגלא תליתאה רכיכא פתח ליה חד כובא דחמרא חמוי מזיג והוא שתי מזיג והוא שתי א"ל איפשר דשמעת מאביך כמה הוא שיעורו של כוס א"ל כמות שהוא אחת בחמין ואחת בצונן אבל לא שיערו רבנן בכוסך דהיא זעירא ובחמרך דהוא טבא ובמעוהי דהוא רחבה:	רבי אלעזר בר רבי שמעון הלך לראות את רבי יוסי בן רבי שמעון בן לקוניא חמוי, נתנו לו לאכול עגלה משולשת רכה. פתח לו חבית יין אחת, חמוי מזג והוא שתי, מזג והוא שתי. אמר לו אפשר ששמעת מאביך כמה הוא שיעורו של כוס. אמר לו כמות שהוא אחת בחמין ואחת בצונן, אבל לא שיערו רבנן בכוסך, שהיא קטנה, וביינך שהוא טוב, ובמעיו שהם רחבות.
וא"ר יהודה מבולבל בדעתו היה נח כשיצא מן התיבה בדירתו עם החיות והרמשים והשרצים ומפני ששתה מעט יין נשכר ונתגל וא"ר יהודה בא כנען וסרסו הקיץ מיינו ומצא עצמו מסורס דכתיב (בראשית ט כב) ויִיקֶץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן אשר	ואמר רבי יהודה נח היה מבולבל בדעתו כשיצא מן התיבה, בדורו עם החיות והרמשים והשרצים, ומפני ששתה מעט יין נשכר ונתגל. ואמר רבי יהודה, בא כנען וסרסו. הקיץ מיינו ומצא עצמו מסורס, שנאמר "וייקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן". אשר
כא/א	
מדרש הנעלם	
ראה לא נאמר אלא (בראשית ט כד) אשר עשה לו שסרסו ¹⁴⁷ ולפיכך קללו שנאמר (שם כה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו:	ראה לא נאמר, אלא "את אשר עשה לו", שסרסו, ולפיכך קללו, שנאמר "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו".
רבי פתח (בראשית ח כא) וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר [ה' אל לבו] לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כשיצא נח מן התיבה, פתח עיניו וראה את כל העולם כולו חרב, התחיל בוכה על העולם. אמר, רבונו של עולם, אם בשביל חטאת האדם או בשביל השוטים תאבד עולמך, למה בראתם. או זה או זה יש לך לעשות, או שלא תברא אדם, או שלא תאבד העולם. העלה עולות, וקם	רבי פתח "וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר [ה' אל לבו] לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם". כשיצא נח מן התיבה, פתח עיניו וראה את כל העולם כולו חרב, התחיל בוכה על העולם. אמר, רבונו של עולם, אם בשביל חטאת האדם או בשביל השוטים תאבד עולמך, למה בראתם. או זה או זה יש לך לעשות, או שלא תברא אדם, או שלא תאבד העולם. העלה עולות, וקם

¹⁴⁴ עי' בהגר"א אגדות ברכות לא ע"ב: והוא חטא אדה"ר כנ"ל [עי' הערה 143], גם בלא דעת [עי' יהל אור ח"ב לא ע"ג: בחטא אדה"ר בעה"ד ט"ר, שגרם פירוד בין תו"מ], וכמ"ש (ויקרא"ר פ"ב סי' א) נדב ואביהוא שתויי יין נכנסו עכ"ל. ועי' זו"ח כ ע"ד: א"ר אבון אין בכל העולם דבר שמתגאה לבו של אדם אלא ביין וזה היה ענשם של נדב ואביהו שאכלו ושתו וגבה לבם.

¹⁴⁵ עי' זהר ח"ג כח ע"ב, ועי' בהגר"א בתיקו"ז קמא ע"ג.

¹⁴⁶ עי' זהר ח"ג מ ע"א.

¹⁴⁷ עי' זהר ח"א עג ע"ב.

והתפלל לפניו, ואותו הריח עלה לפני הקדוש ברוך הוא וערב לו.	
אמר רבי, שלשה ריחות עלו לפניו, ריח עולתו וריח תפלתו וריח מעשיו. ולא היה ריח בעולם שנוח לפניו כאותו הריח, ולפיכך צוה ואמר "ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו", כלומר ריח שהקריב נח לפני, תשמרו להקריב לי, ריח עולה ותפלה וכשרון מעשים.	א"ר ג' ריחות עלו לפניו ריח עולתו וריח תפלתו וריח מעשיו ¹⁴⁸ ולא היה ריח בעולם דניחח קמיה כאותו הריח ולפיכך צוה ואמר (במדבר כח ב) ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו כלומר ריח שהקריב נח לפני תשמרו להקריב לי ריח עולה ותפלה וכשרון מעשים ¹⁴⁹ :
רבי איבו אמר, נח חכם היה, והיה מבין לחישת מבין לחישת וצפצוף כל הנבראים ורמיזתם. וכשהיה בתיבה אמר, יודע אני שאין פיקח בעופות כמו העורב, לדעת ממנו סימן בעולם, מיד "וישלח את העורב". אמר רבי חייא, ואיך הוא עשה כך, והרי אמר רבי בן, אסור להסתכל באותם המנחשים בעופות השמים, והרי הוא בכלל "לא תנחשו ולא תעוננו", אפלו כל ניחוש בעולם.	רבי איבו אמר נח חכם היה והיה מבין לחישת וצפצוף כל הנבראים ורמיזתם וכשהיה בתיבה אמר יודע אני שאין פיקח בעופות כמו העורב למידע מניה סימנא בעלמא מיד (בראשית ח ז) וישלח את העורב א"ר חייא והאיך עביד הכי והאמר רבי בן אסור לאסתכלא באלין מנחשי בעופי דשמיא והרי הוא בכלל (ויקרא יט כה) לא תנחשו ולא תעוננו אפילו כל ניחוש בעלמא:
אלא אמר רבי חייא, למה [נח] שלח את העורב. שאמר רבי חייא, מצטער היה נח יותר על אבדן העולם, אמר רבוננו של עולם, ידעתי כי אתה רחום ואתה לא רחמת על עולמך, ונהפך רחמנותך לאכזרות. אתה לא רחמת על בניך, יצא זה שאינו מרחם בניו, ונהפך להם לאכזרי, ולפיכך שלח את העורב, רמז הוא שרמז.	אלא א"ר חייא למה שלח את העורב דא"ר חייא מצטער הוה נח טפי על אובדא דעלמא אמר רבש"ע ידעתי כי אתה רחום ואתה לא רחמת על עולמך ונהפך רחמנותך לאכזרות ¹⁵¹ אתה לא רחמת על בניך יצא זה שאינו מרחם על בניו ונהפך להם לאכזרי ולפיכך שלח את העורב רמז הוא דקא רמז:
אמר רבי יוסי, וכי לא כתוב בו "איש צדיק תמים היה", והאיך זרק הדברים כלפי מעלה. אמר רבי חייא, מרב צערו הוא שאמר, שהרי שנינו (ב"ב טז	א"ר יוסי וכי לא כתיב ביה (בראשית ו ט) איש צדיק תמים היה והאיך הטיח ¹⁵² דברים כלפי מעלה א"ר חייא מרוב צערו הוא דאמר דהא תנן מנין שאין דנין את האדם לפי צערו ¹⁵³ שנאמר (איוב

¹⁴⁸ עי' זהר ח"ג קי ע"א: לאינן דעובדיהון כשדים פליג קרבנהון לשדים אלן דעובדיהון כמלאכין פליג קרבנין דלהון למלאכים הה"ד (במדבר כח ב) את קרבני לחמי לאשי דאינן קרבנין דלהון לאו תליין בבעירן דקרבנין דבעירן (ד) אינן (ד) עמי הארץ אינן קרבנין [דמלאכין דבני נשא] (במלאכין) צלותין ועובדין טבין קרבנין דת"ח מארי מדות אלן מארי ורזין דאורייתא וסתרין גניזין דבהון קב"ה נחית הוא בגרמיה לקבלא קרבנין דלהון דאיהו תורת יי' [תמימה] שכינתא קדישא מי' מדות:

תרגום: \$

¹⁴⁹ עי' לקמן תז"ח מג ע"ד: קרבנין דמתעכלין דאינן צלותין ובעותין איהי שכינתא תתאה וההוא דאתהני מינה דאיהו עמודא דאמצעייתא ארח כל ריחין דקרבנין וקריב לון לגבי אבא ואימא הה"ד (בראשית ח &) וירח ה' את ריח הניחוח. ועי' לקמן נא ע"ב ד' מדרגות של אשה ריח ניחוח לה'. אשה, מלכות, ריח, ברית, ניחוח, ת"ת. ליהו"ה, בינה הכולל ג"ר.

¹⁵⁰ עי' ע"ח שער נ פרק ח: בגלגל השפל שהוא לבנה, יש תלי המנענעו, ויש לו חומר וצורה הנק' נגודי זנב התלי. ולהיותן תחתונים קרוב ליסוד האש, שומעין מהם עתידות השדים שביסודות, ומהם חכמת העורב כו'. ועי' גיטין מה ע"א.

¹⁵¹ עי' עמק המלך שט"ז פל"ט שזה דינים של נוק'

¹⁵² עי' ברכות לא ע"ב, ועיי"ש בבהגר"א: ר"ל "כלפי מעלה" בג"ר, כמ"ש (ישעיה ו ב) שרפים עומדים ממעל לו [עי' תיקו"ז כח ע"ב ובהגר"א שם ששרפים בכסא (פע"ח הנהגת הלימוד א)], כי ג' בני חיי ומזוני [עי' זהר ח"א מג ע"ב], על ה', השלך על ה' יהבך כו' (תהלים נה כג, עי' זהר ח"ב רסט ע"א, ח"ג עט ע"ב), וכאן ותתפלל על ה', וכן אז תתענג על ה' (ישעיה נח יד, עי' זהר ח"א ריט ע"א). וזהו הטחת דברים במקום שאין רשות לדבר שם, כמ"ש [ס"י פ"א מ"ח: עשר ספירות בלימה, בלום פיק מלדבר ולבך מלהרהר, ואם רץ פיק לדבר ולבך להרהר שוב למקום, שלכך נאמר (יחזקאל א יד) והחיות רצוא ושוב ועל דבר זה נכרת ברית] ואם רץ לבך כו', רצוא ושוב וע"ד זה נכרת ברית (ביאור האגדות להגר"א).

¹⁵³ עי' ב"ב טז ע"ב: איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו. ועי' לקמן נט ע"ג. ועי' תז"ח כז ע"ג שכך כלל ישראל בגלות.

ע"א), מנין שאין דנין את האדם לפי צערו שנאמר "איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל", אף על פי שהטיח דבריו לא בהשכל, אין דינו כמזיד אלא כאדם בלא דעת לפי צערו:	ע"א), מנין שאין דנין את האדם לפי צערו שנאמר "איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל", אף על פי שהטיח דבריו לא בהשכל, אין דינו כמזיד אלא כאדם בלא דעת, בגלל צערו.
ולא רצה העורב להלוך בשליחותו מפני שמתקן הוא לשליחות אחרת לפרנס אליהו שנאמר (מלכים א' יז ו) והעורבים מביאים לו לחם ובשר ולא רצה לעשות שליחותו (בראשית ח ז) עד יבשת המים מעל הארץ שהיה ע"י שבועת אליהו כיון שראה נח שלא עשה כהוגן שלח את היונה:	ולא רצה העורב ללכת בשליחותו, מפני שמתקן הוא לשליחות אחרת, לפרנס אליהו, שנאמר "והעורבים מביאים לו לחם ובשר, ולא רצה לעשות שליחותו" עד יבשת המים מעל הארץ, שהיה על ידי שבועת אליהו, כיון שראה נח שלא עשה כהוגן, שלח את היונה.
ואמר רבי בון תרי ענייני רמז בה חדא דכתיב (הרשע ז יא) כיונה פותה אין לב ¹⁵⁴ כלומר מרוב צערי אין לבי עמי ונפתה אחרינא אמר נח אין בכל העופות דיסבול מיתתה בלא סרבנות כיונה ¹⁵⁵ לפיכך נמשלו ישראל כיונה אמר נח כך יאות לנא למסבל כלא בלא סרבנותא ולפיכך וישלח את היונה (בראשית ח יב):	ואמר רבי בון, שני עניינים רמז בה. אחד, שנאמר "כיונה פותה אין לב", כלומר מרוב צערי אין לבי עמי, ונפתה@ אחרת. אמר נח אין בכל העופות שיסבול מיתתה בלא סרבנות כיונה, ולפיכך נמשלו ישראל כיונה. אמר נח, כך ראוי לנו לסבול הכל בלי סרבנות, ולפיכך "וישלח את היונה".
א"ר יוחנן בן נורי נטל הקב"ה את שם בן נח והפרישו לכהן עליון ולשרתו והשרה שכינתו עמו וקרא שמו מלכי צדק ¹⁵⁶ מלך שלם (בראשית יד יח) והיה יפת אחיו לומד תורה ממנו במדרשו עד שבא אברהם ולמד תורה במדרשו של שם ונתעסק הקב"ה באברהם ונשתכחו כל האחרים בא אברהם והתפלל לפני הקב"ה שישרה שכינתו תמיד בביתו של שם והודה לו שנאמר (תהלים קי ד) אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק:	אמר רבי יוחנן בן נורי, נטל הקדוש ברוך הוא את שם בן נח, והפרישו@ו דו לכהן עליון ולשרתו, והשרה שכינתו עמו, וקרא שמו "מלכי צדק מלך שלם". והיה יפת אחיו לומד תורה ממנו במדרשו, עד שבא אברהם, ולמד תורה במדרשו של שם, ונתעסק הקדוש ברוך הוא באברהם, ונשתכחו כל האחרים. בא אברהם והתפלל לפני הקדוש ברוך הוא שישרה שכינתו תמיד בביתו של שם, והודה לו, שנאמר "אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק".
א"ר יוחנן והלא יפת הוא הגדול למה שם נטל הכהונה בשביל שהיה תמיד עוסק בתורה ופירש מדרכי העולם ומאין היה לו תורה אלא אדם הראשון ידע התורה והניחה בקבלה לשת בנו ואח"כ באה ליד חנוך עד שבא לשם והיה מתעסק תמיד בה:	אמר רבי יוחנן, והלא יפת הוא הגדול, למה שם נטל הכהונה. בשביל שהיה תמיד עוסק בתורה, ופרש מדרכי העולם. ומאין היה לו תורה, אלא אדם הראשון ידע התורה, והניחה בקבלה לשת בנו, ואחר כך באה ליד חנוך, עד שבא לשם, והיה עוסק בה תמיד.

¹⁵⁴ פי' היונה נפתה (פיתוי) בקלות, ואין לה לב פי' רש"י: להבחין מה טוב להם ומה רע להם, ע"כ. ועי' שמ"ר פכ"א סי' ה' כיונה פותה – כל מה שאני גוזר עליהם עושים ושומעים לי.

¹⁵⁵ עי' תנחומא תצוה (פרק ה): עיניך יונים מה היונה הזו משהיא מכרת את בן זוגה אינה זזה ממנה כך ישראל משהכירו להקב"ה שוב אינם זזים ממנו ואין מניחין אותו דבר אחר מה יונה זו כל העופות כשהן נשחטין הן מפרכסין אבל היונה הזו פושטת צווארה כך אין אומה בעולם נהרגת על קדושת שמו ומוסרת עצמה להריגה אלא ישראל שנאמר כי עליך הורגנו כל היום וגו'.

¹⁵⁶ עי' בית עולמים (&): מלכי צדק הוא שם בן נח וידוע כי נח הוא דרגא דיסוד נייחת דעילאין ותתאין וג' בניו הם ג' גוונים דקשת דרגא דחג"ת אבהן דכלילין ביוסף כמ"ש ונמצא ששם בן נח הוא בחי' חסד והוא רמז ליסוד וחסד דכליל בתיקון י"ג והוא המוציא לחם ויין ונותן ליסוד וע"י גניז בגוי' חסד עילאה שהוא סוד אברהם והוא מלך שלם דחסד מכוון למטרוניתא. ואמר ויברכהו ויאמר כו' כידוע שברכאין הוא ביסוד מסטרא דחסד דמתמן כל ברכאן וכל טיבו והוא מ"ש ברוך אברהם כידוע שיסוד נק' ברוך לאל עליון כו' ר"ל לחסד עילאה שחסד נק' אל כידוע קונה שמים וארץ סוד ונקא ואז כשיסוד מתגלה בו עט' דחסד הוא מזדווג עם נוק' ונק' כי כל בשמים ובארץ דאיתחד בשמיא וארעא וידוע כי תיקון י"ג כולל כל נש"ב דמתמן תליא אימא ויסוד מקבל משם ה"ח וז"ש ויתן לו מעשר מכ"ל שהם ה' והוא סוד ה' של אברהם דאתוסף לי':

אמר לו ר' יוסי אם התורה היתה במדרשו של שם למה הוצרך הקב"ה לצוות לבני נח אותן שבע מצות שנצטוו שהרי בתורה נכתבו קודם לכן {כג ע"א} אלא א"ר יצחק בשעה שהמבול בא לעולם ונכנסו לתיבה מרוב צערם נשתכחה משם עד שבא הקב"ה וחידש להם אותם שבע מצות:	אמר רבי יוסי, אם התורה היתה במדרשו של שם, למה הוצרך הקדוש ברוך הוא לצוות לבני נח אותן שבע מצוות שנצטוו, שהרי בתורה נכתבו קודם לכן. אלא אמר רבי יצחק, בשעה שהמבול בא לעולם ונכנסו לתיבה, מרב צערם נשתכחה משם, עד שבא הקדוש ברוך הוא וחידש להם אותן שבע מצוות.
א"ר יוסי ח"ו לא נשתכחה התורה ממנו אלא אמר הקב"ה אם אומר להם שישמרו כל תורת יפרקו כל העול מהם כאחרים שאמרו (איוב כא יד) ודעת דרכיך לא חפצנו אלא אתן להם דברים מועטים וישמרו אותם עד שיבוא מי שישמור כולה והוא אברהם שנאמר (בראשית כו ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי ¹⁵⁷ דכיון שלמד משם התורה קבל על עצמו שישמור התורה כולה ולפיכך בירר [להם] הקב"ה שבע מצות מן התורה כדי שישמרו אותם:	אמר רבי יוסי חס ושלום, לא נשתכחה התורה ממנו, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, אם [אני] אומר להם שישמרו כל תורת, יפרקו כל העול מהם, כאחרים שאמרו "ודעת דרכיך לא חפצנו" אלא אתן להם דברים מועטים וישמרו אותם. עד שיבוא מי שישמור כולה, והוא אברהם, שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי", דכיון שלמד משם התורה, קבל על עצמו שישמור התורה כולה, ולפיכך בירר להם הקב"ה שבע מצות מן התורה, כדי שישמרו אותם.
¹⁵⁸ ת"ר מה השיב הקב"ה לנח כשיצא מן התיבה וראה כל העולם חרב והתחיל לבכות עליו ואמר רבש"ע נקראת	שנו רבותינו, מה השיב הקדוש ברוך הוא לנח כשיצא מן התיבה וראה כל העולם חרב, והתחיל לבכות עליו. ואמר, רבונו של עולם, [אתה] נקרא
כא/ב	
מדרש הנעלם	
רחום היה לך לרחם על בריותיך השיבו הקב"ה רעיא שטיא ¹⁵⁹ כען אמרת דא ולא בזמנא דאמרית לך בלישנא רכיכא דכתיב (בראשית ו יד) עשה לך תבת עצי גופר כו' (שם יז) ואני הנני מביא את המבול כו' לשחת כל בשר כו' (שם יז א) ויאמר ה' לנח כו' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה כולי האי אתעכבית עמך ואמרית לך בדיל דתבעי רחמין על עלמא ומכדין דשמעת דתשתיזיב את בתיבותא לא עאל בלבך בישותא דעלמא ועבדת תיבותא ואשתזבתא וכען דאתאביד עלמא פתחית פומך למללא קדמי בעיין ותחנונין כיון דחזא נח כך הקריב עלוון וקרובין דכתיב (שם ח כ) ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח:	רחום היה לך לרחם על בריותיך. השיבו הקדוש ברוך הוא, רועה שוטה, כעת אמרת את זה, ולא בזמן שאמרתי לך בלשון רכה "עשה לך תבת עצי גפר ואני הנני מביא את המבול כו' לשחת כל בשר כו' ויאמר ה' לנח כו' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", כל זה [הזמן] התעכבתי עמך, ואמרתי לך כדי שתבקש רחמים על העולם, ומאז ששמעת שאתה תנצל בתיבה, לא נכנסה בלבך רעת העולם, ועשית תיבה ונצלת. וכעת שנאבד העולם, פתחת פוך לדבר לפני בקשות ותחנונים. כיון שראה נח את זה, הקריב עולות וקרבנות, שנאמר "ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח".
א"ר יוחנן בא וראה מה בין הצדיקים שהיו לישראל אח"כ ובין נח לא הגין על דורו	אמר רבי יוחנן בא וראה, מה בין הצדיקים שהיו לישראל אחר כך ובין נח. נח לא הגן על דורו, ולא התפלל

¹⁵⁷ עי' לעיל הערה 109.

¹⁵⁸ זהר ח"א רנד ע"ב

¹⁵⁹ עי' זהר ח"ב כ ע"ב: דבר אחר ומשה היה רועה אמר רבי יוסי תדע לך שכל זמן שהרועה חכם לנהל את צאנו הוא מוכן לקבל עול מלכות שמים אם הרועה שוטה עליו נקרא (משלי כו יג) תקוה לכסיל ממנו

עליו כאברהם, שכיון שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם "זעקת סדום ועמורה כי רבה", מיד "ויגש אברהם ויאמר", והרבה דברים כנגד הקדוש ברוך הוא, עד ששאל, שאם ימצא שם עשרה צדיקים, שיכפר לכל הדור בשבילם. וחשב אברהם שהיו עשרה בעיר עם לוט ואשתו ובניו ובנותיו וחנתיו, ולכן לא התפלל יותר.¹⁶⁰	ולא התפלל עליו כאברהם דכיון דאמר הקב"ה לאברהם¹⁶⁰ (בראשית יח כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה מיד (שם כג) ויגש אברהם ויאמר והרבה דברים כנגד הקב"ה [עד] (חד) ששאל שאם ימצא שם עשרה צדיקים שיכפר לכל הדור בשבילם וחשב אברהם שהיו י' בעיר עם לוט ואשתו ובניו ובנותיו וחנתיו ולכן לא התפלל יותר¹⁶¹:
בא משה והגין על כל הדור, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, ישראל חטאו "סרו מהר מן הדרך", מה נאמר בו "ויחל משה", מהו "ויחל", מלמד שהתפלל עד שאחזתו חלחלה (ברכות ל ע"ב). חכמים אומרים, לא הניח משה להקדוש ברוך הוא עד שנתן נפשו עליהם, מן העולם הזה ומה העולם הבא, שנאמר "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת א"ר יוסי מהכא (תהלים קו כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו וכן כל הצדיקים הגינו על דורם ולא הניחו מדת הדין לשלוט בהם:	בא משה והגין על כל הדור כיון שאמר הקב"ה למשה ישראל חטאו (שמות לב ח) סרו מהר מן הדרך¹⁶² מה כתיב ביה (שם יא) ויחל משה מהו ויחל מלמד שהתפלל עד שאחזתו חלחלה¹⁶³ רבנן אמרי לא הניח משה להקב"ה עד שנתן נפשו עליהם מן העוה"ז ומן העוה"ב דכתיב (שם לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני¹⁶⁴ מספרך אשר כתבת א"ר יוסי מהכא (תהלים קו כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו וכן כל הצדיקים הגינו על דורם ולא הניחו מדת הדין לשלוט בהם:
ונח, התעכב עמו הקדוש ברוך הוא, ואמר לו רבוי דברים, שמא יבקש עליהם רחמים, ולא השגיח ולא ביקש עליהם רחמים ועשה התיבה ונאבד כל העולם.	ונח התעכב עמו הקב"ה ואמר ליה רבוי דברים שמא יבקש עליהם רחמים ולא השגיח ולא ביקש עליהם רחמים ועשה התיבה ונאבד כל העולם:
רבי אליעזר ורבי יהושע היו יושבים באזור¹⁶⁵ פלגי טבריה. אמר רבי יהושע, רבי, מה ראה נח שלא בקש רחמים על דורו. אמר לו, אפילו הוא לא חשב בלבו שהוא עצמו ימלט. משל למוצא אשכול ענבים שאינם מבושלים בין הבוסרים, שאילו היה בין ענבים מבושלים לא היו כלום.	רבי אליעזר ורבי יהושע היו יושבים באזור¹⁶⁵ פלגי טבריה. אמר רבי יהושע, רבי, מה ראה נח שלא בקש רחמים על דורו. אמר לו, אפילו הוא לא חשב בלבו שהוא עצמו ימלט. משל למוצא אשכול ענבים שאינם מבושלים בין הבוסרים¹⁶⁶, שאילו היה בין ענבים מבושלים לא היו כלום.
משמע שנאמר "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", היה לו לומר "צדיק לפני", מהו "בדור הזה", כלומר לפי הדור. ולפיכך לא בקש רחמים. אמר בלבו, ולואי שאבקש רחמים עלי	משמע דכתיב (בראשית יא א) כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה הול"ל צדיק לפני מהו בדור הזה כלומר לפי הדור ולפיכך לא בקש רחמים אמר בלבו ולואי שאבקש רחמים עלי וכו"ש [שאתפלל] על {כג ע"ב} אחרים:

¹⁶⁰ יש לשים לב שבריש פרשת וירא שגבריאל הגיע לאברהם אבינו להפוך את סדום, אבל ההגאה לאברהם אבינו היה כדי שאברהם יתפלל עליהם, וזה אפילו שלא הצליח.

¹⁶¹ עי' זהר ח"א קו ע"א שמביא את זה כטענה על אברהם אבינו, ומעלת משה רבינו, שהתפלל אפילו שכולם היו חייבים.

¹⁶² עי' זהר ח"א סז ע"ב, וח"ג יד ע"ב.

¹⁶³ לשון כאב לכל הפרקים (אוה"ח זהר ח"ג טו ע"א). ת"י (יחזקאל ל ד) מתרגמו כ"זיע", ורש"י שם "רעד". ועי' ברכות לב ע"א אש של עצמות

¹⁶⁴ עי' שער הפסוקים (בראשית - דרוש ד): ודע, כי נח היה משה, ולא רצה להתפלל על בני דורו, כמ"ש חז"ל על פסוק (ישעי' נ"ד ט') כי מי נח זאת לי וגו'. כי הוא גרם שיבאו מי המבול, ולכן נקראו על שמו מי נח. ואמנם אעפ"י שלא התפלל עליהם, עכ"ז בזכותו נתלה להם ק"ך שנה, אולי יחזרו בתשובה כמנין שנותיו של מרע"ה. ועי' מ"מ ח"א אסז ע"ב: וזש"ה, בשגם הוא בשר, והיו ימיו ק"ך שנה. ובשגם זה הבל, וזה משה, כנודע. וע"כ משה תקן אשר עוות נח, וחזר להתפלל עליהם, באמרו ואם אין מחני נא. ונקט מחני, מלשון מחוי, הנזכר במבול, וימח את כל היקום. וכל ימיו היו בתפלה על הדור, לתקן אשר עוות בתחלה.

¹⁶⁵ עי' ערוך שהוא מקום של ה' או ו' עיירות.

ואמלט, וכל שכן שאתפלל על אחרים.	לבתר א"ר אליעזר עם כל דא הוה ליה למתבע רחמין על עלמא קמי קב"ה דניחא ליה מאן דאמר טבא על בנוה ¹⁶⁶ מנ"ל מגדעון בר יואש דלא הוה זכאי ולא בר זכאי ומשום דאמר טיבותא על ישראל מה כתיב ביה ויאמר לו ה' (שופטים ו יד) לך בכחך זה והושעת את ישראל מיד מדין ¹⁶⁷ מהו בכחך זה ¹⁶⁸ טיבותא דא דאמרת על בני יהא לך חילא סגיא לשיבותהון מן ידא דמדין:
ועוד אמר רבי אליעזר אף על פי שיהיה צדיק גדול מכל העולם, ויאמר רע לפני הקדוש ברוך הוא, או מלשינות על ישראל, ענשו גדול מכולם. ולא מצאנו צדיק טוב כאלהו בכל דור, ומשום שאמר מלשינות על ישראל, שנאמר "כי עזבו בריתך בני ישראל את מזבחותיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב", באותה שעה הרע@ הרבה לפניו. בא וראה מה כתוב בו "ויבט והנה" (וימצא) מראשתיו עוגת רצפים". מהו רצפים [פחמים], אמר הקדוש ברוך הוא, כזה ראוי לאכול מי שאמר מלשינות על בני.	ועוד אר"א אע"פ דיהוי צדיקא רבה מכל עלמא ויימר בישא קמי קב"ה או דלטורין על ישראל עונשיה סגיא מן כלהון ולא אשכחנא צדיקא טבא כאלהו בכל דרא ומשום דאמר דלטורין על ישראל דכתיב (מלכים א' יט י) כי עזבו בריתך ¹⁶⁹ בני ישראל את מזבחותיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ביה שעתא אבאיש סגיא קמיה ת"ח מה כתיב ביה (מלכים א' יט ו) וימצא מראשותיו עוגת רצפים מהו רצפים אמר הקב"ה כדין יאות למיכל מאן דאמר דלטורין על בני ¹⁷⁰ :
אמר רבי אליעזר מה הוא שנאמר "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חרבה", וכי בכח אכילת עוגת רצפים הלך את כל זה. אלא אמר רבי אליעזר, השליך הקדוש ברוך הוא תרדמה על אליהו, והראהו הענין של משה שישב לפניו ארבעים ימים וארבעים לילות, ומאז שהיה שם, עשו ישראל את העגל. ומשום שהיה ארבעים ימים וארבעים לילות, שלחם	א"ר אליעזר מאי דכתיב (שם ח) וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חרבה וכי בכח אכילת עוגת רצפים אזל כולי האי אלא א"ר אליעזר השליך הקב"ה דורמיטה על אליהו והראהו ענינא דמשה דיתיב קמיה ארבעין יממין וארבעין לילון ומכדין דהוה תמן עבדו ישראל ית עגלא ובגין ¹⁷¹ דהוה ארבעין יממין וארבעין לילון דלחם לא אכל ומיא לא שתי לא אעדי מתמן עד דמחל להון קב"ה:

¹⁶⁶ עי' אד"ר קלו ע"א: כד אתגלייא האי מצחא אתערו כל מאריהון דדינא וכל עלמא בדינא אתמסר {קלו ע"ב} בר ההיא שעתא כד סליקו צלותהון דישאל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי גלי מצחא דרעוא דרעוין ונהיר בהאי דזעיר אפין ואשתכח דינא תרגום: כשמתגלה המצח הזה מתעוררים כל בעלי הדינים, וכל העולם נמסר בדין חוץ מאותה העת כאשר עולות תפילותיהם של ישראל לפני ע"י ורוצה לרחם על בניו, מגלה את מצח הרצון של הרצונות ומאיר בזה של ז"א, ואז נשקטים הדינים.

ועי' תיקו"ז כד ע"ב למעני, מב ע"א
¹⁶⁷ עי' זהר ח"ג קצ ע"א: [ומדין] [ומדין גדעון] (גדעון) שצי כל ההוא זרעא דלא אשאיר מנייהו מכל אינון דאבאישו לישראל [ובעיטאו] או במלה אחרא ולכלהו דאבאישו לישראל קב"ה נטיר לון דבבו ונטל מנייהו נוקמין אבל אי זמינן [למית] מנייהו טב לעלמא אריך רוגזיה [ואפיה] (ואפיקת) עמהון עד דיפיק ההוא טב לעלמא ובתר כן נטיל נוקמא ודינא מנייהו א"ר אליעזר הכי הוא ודאי ודא הוא ברירו דמלה אמר ההוא ינוקא מכאן ולהלאה חברייא אתקיננו מאני קרבא בידיכו ואגחו קרבא.

תרגום: \$

¹⁶⁸ עי' תיקו"ז צד ע"ב ש"זה" הוא מרמז לת"ת ויסוד. ועיי"ש לה ע"א שזה כל הגילויים למעלה ממלכות, וזה מובן שכן כל הקטרגו רק לפי המלכות ולא למעלה, וצ"ע.

¹⁶⁹ עי' זהר ח"א סו ע"ב צג ע"א רט ע"ב שאין כזה משמעות של טענה על אליהו על מילים אלה.

¹⁷⁰ עי' תיקו"ז מב ע"א שזה דווקא בעלי עבירות ולא מומר.

¹⁷¹ ואע"ג (דפוס מונקטש).

ז"ח - נח

לא אכל ומים לא שתה, לא זז משם עד שמחל להם הקדוש ברוך הוא.	לא אכל ומים לא שתה, לא זז משם עד שמחל להם הקדוש ברוך הוא.
אמר לו לאליהו, כך היה לך לעשות. ועוד היה לך להראות שהם בני, בני אהובי, שקבלו את תורתך בהר חורב, וזהו שנאמר "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה", שראה את ענינו של משה, שהשתהה לפניו ארבעים ימים וארבעים לילות, והענין של ישראל שקבלו התורה בהר חורב, וזהו שנאמר "עד הר האלהים חרב".	אמר רבי יצחק, לא זז אליהו משם עד שנשבע לפני הקדוש ברוך הוא להורות זכותן של ישראל תמיד. וכל מי שעושה זכות, הוא מקדים ואומר לפני הקדוש ברוך הוא, כך וכך עשה עכשיו פלוני, ואינו זז משם עד שיכתבו זכותו של אותו אדם, שנאמר "ויכתוב ספר זכרון לפניו".
א"ר יצחק לא זז אליהו משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורות זכותן של ישראל תמיד וכל מי שעושה זכות הוא מקדים ואומר לפני הקב"ה כך וכך עשה עכשיו פלוני ואינו זז משם עד שיכתבו זכותו דההוא גברא דכתיב (מלאכי ג טז) ויכתב ספר זכרון לפניו:	אמר רבי יהודה בן פזי מה היה עונשו של נח שיצא חגר ברגליו מן התיבה ושכב ונתבזה ושכב ונתבזה
כא/ג	
מדרש הנעלם	
והתלוצץ עליו בנו ועשה לו מה שעשה:	והתלוצץ עליו בנו, ועשה לו מה שעשה.
א"ר אלעזר בא וראה כמה יש לאדם ללכת בדרך ישרה בא וראה מפני שנטל יעקב הברכות מעשו ברמאות תדע לך שלא ניתן רשות לשום אומה בעולם להשתעבד בישראל, זולתי אומה של עשו:	אמר רבי אלעזר, בא וראה כמה יש לאדם ללכת בדרך ישרה. בא וראה מפני שנטל יעקב הברכות מעשו ברמאות, הרי לך שלא ניתן רשות לשום אומה בעולם להשתעבד בישראל, זולתי אומה של עשו.
רבי פתח בכנסת ישראל כנגד הקב"ה (בראשית ח ז) וישלח את העורב דא"ר פנחס כתיב (שמואל ב טו יד) ¹⁷² ויאמר דוד כו' קומו ונברחה כי לא תהיה לנו תקומה מפני אבשלום ואע"פ שברח מאי כתיב ביה (תהלים ג א) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ואע"פ שהיה בורח ונגרש ממלכותו לא מנע עצמו מלומר שירה לפני הקב"ה ולשוב ולהתחנן לפניו וישלח את העורב זהו דוד שהיה קורא עמהן תמיד כעורב ¹⁷³ :	רבי פתח בכנסת ישראל כנגד הקדוש ברוך הוא "וישלח את העורב", שאמר רבי פנחס נאמר "ויאמר דוד כו' קומו ונברחה כי לא תהיה לנו פליטה מפני אבשלום", ואף על פי שברח, מה נאמר בו "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו", ואף על פי שהיה בורח ונתגורש ממלכותו, לא מנע עצמו מלומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא, ולשוב ולהתחנן לפניו. "וישלח את העורב", זה דוד, שהיה קורא עמהם תמיד כעורב.
דבר אחר, העורב שבא מיהודה, שנקרא עורב, שנאמר "אנכי אערבנו", כתוב הערב בלי וא"ו. אמר רבי פנחס, למה נקרא שמו עורב, שהיה הולך בהרים כעורב, והיינו שאמר לשאול, "כאשר ירדוף הקרא בהרים", אמר לו "שמתני להיות כקורא בהרים", כתוב	דבר אחר, העורב שבא מיהודה, שנקרא עורב, שנאמר "אנכי אערבנו", כתוב הערב בלי וא"ו. אמר רבי פנחס, למה נקרא שמו עורב, שהיה הולך בהרים כעורב, והיינו שאמר לשאול, "כאשר ירדוף הקרא בהרים", אמר לו "שמתני להיות כקורא בהרים", כתוב

¹⁷² ז"ל: ויאמר דוד לכל עבדיו אשר אתו בירושלם קומו ונברחה כי לא תהיה לנו פליטה מפני אבשלום מהרו ללכת פן ימהר והשגנו והדיח עלינו את הרעה והכה העיר לפי חרב.

¹⁷³ עי' ילקוט ראובני (פרשת נח): וישלח את העורב ויצא ושוב וגו'. דוד המלך חי בג"ע כי דוד גלגול אדה"ר וכו', וישלח את העורב שהיה קורא עמהם תמיד כעורב ורמז על משיח בן דוד ערב קבלן בעונינו.

ז"ח - נח

כאן קרא וכתוב שם "לבני עורב אשר יקראו".	וכתיב התם (תהלים קמז ט) לבני עורב אשר יקראו {כג ע"ג}:
ואמר רבי פנחס, בא וראה מה בין מלכי יהודה למלכי ישראל. שלח הקדוש ברוך הוא לדוד, וגרשוהו ממלכותו, ומיד שב בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא. ואל תתמה על זה, ואפלו מנשה מלך יהודה, שהיה רשע, מיד שב בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא, ולקח אומנות אבותיו ושב למלכותו.	וא"ר פנחס בא וראה מה בין מלכי יהודה למלכי ישראל שלח הקב"ה לדוד וגרשוהו ממלכותו ומיד שב בתשובה לפני הקב"ה ואל תתמה על זה ואפילו מנשה מלך יהודה שהיה רשע מיד שב בתשובה לפני הקב"ה ולקח אומנות אבותיו ושב למלכותו:
וזוהו שבא הכתוב להורות "וישלח את העורב", זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב, ושלחוהו הקדוש ברוך הוא ממלכותו, והוציאו מביתו. ומה נאמר בו "ויצא יצוא ושוב", שנאמר "ודוד עולה במעלה הזיתים", עלה ובוכה, "וראש לו חפוי", @, היה יוצא ושב בתשובה ומתוודה על חטאתיו ומבקש רחמים עליהם, וידע כי חטאותיו עשו לו שנשלח ממלכותו ונת@גרש.	וזוהו שבא הכתוב להורות וישלח את העורב, זה דוד שהיה קורא תמיד כעורב, ושלחוהו הקדוש ברוך הוא ממלכותו, והוציאו מביתו. ומה נאמר בו "ויצא יצוא ושוב", שנאמר "ודוד עולה במעלה הזיתים", עלה ובוכה, "וראש לו חפוי", @, היה יוצא ושב בתשובה ומתוודה על חטאתיו ומבקש רחמים עליהם, וידע כי חטאותיו עשו לו שנשלח ממלכותו ונגרש:
ובכל דבר ודבר שחטא גרם במלכותו או בישראל, היה תולה הדבר בו, והיה יודע שהוא היה גורם, "עד יבשת המים", שהשיבוהו, לא עליך הדבר אלא "אל שאול ואל בית הדמים".	ובכל דבר ודבר שחטא גרם במלכותו או בישראל היה תולה הדבר בו והיה יודע שהוא היה גורם עד יבשת המים (בראשית ח ז) שהשיבוהו לא עליך הדבר אלא אל שאול ואל בית הדמים (שמואל ב' כא א):
בא ראה, שנאמר "ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני ה'", שסבר שהוא היה גורם. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא עליך זו, אלא על שאול, "עד יבשת המים", היה תולה הכל בעצמו, ומיד היה שב בתשובה. ואז לא הוצרך לחזר בתשובה, שהדבר לא בא בשבילו, זהו שנאמר "ויצא יצוא ושוב עד יבשת המים", שאז לא היה הדבר תלוי בו.	ת"ח דכתיב (שמואל ב' כא א) ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני ה' דסבר דהוא הוה גרים א"ל הקב"ה לא עליך זו אלא על שאול עד יבשת המים היה תולה הכל בעצמו ומיד היה שב בתשובה ואז לא הוצרך לחזור בתשובה שהדבר לא בא בשבילו (בראשית ח ז) ויצא יצוא ושוב עד יבשת המים דאזי לא היה הדבר תלוי בו:
אמר רבי פנחס, רצה הקדוש ברוך הוא לנסות את ישראל ושלחם לבבל, שנאמר "וישלח את היונה מאתו", זו כנסת ישראל. ראה מה נאמר בו "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה", שהכביד עולה מלך בבל ברעב ובצמא ובהריגת צדיקים הרבה, ומשום כובד עולה (שם) ותשב אליו אל התיבה וחזרה בתשובה וקבלה:	א"ר פנחס רצה הקב"ה לנסות את ישראל ושלחם לבבל שנאמר (שם יב) וישלח את היונה מאתו זו כנסת ישראל ראה מה כתיב בה (שם ט) ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה שהכביד עולה מלך בבל ברעב ובצמא ובהריגת צדיקים הרבה ומשום כובד עולה (שם) ותשב אליו אל התיבה וחזרה בתשובה וקבלה:
חטאה כנסת ישראל כמתחלה ויוסף להגלותם, שנאמר "ויוסף שלח את היונה מאתו", בגלות אחרת של יון, שאמר רבי יהודה, גלות יון החשיכה את פניהם של ישראל כשולי קדרה. ומרב צערם ודחקם, מה נאמר בו "ותבא אליו היונה לעת ערב", מה זה "לעת ערב", שלא היתה מאירה להם שעת הרווחה, כמו שהיה המעשה בראשונה. ונהרגו צדיקים ונחשך	חטאה כנסת ישראל כמתחלה ויוסף להגלותם, שנאמר (שם י) ויוסף שלח את היונה מאתו בגלות אחרת של יון דא"ר יהודה גלות יון אחשיך פניהון דישראל כשולי קדרה ומרוב צערם ודוחקם מה כתיב ביה (שם יא) ותבא אליו היונה לעת ערב מה לעת ערב דלא הוה נהירא להון שעתא דרווחא כמה דהות עבידא בקדמיתא ואתקטלי צדיקייא ואתחשך יממא ואעריב להן שמשא ולא יכלין למיקם מן קדם

היום והעריב להם השמש, ולא יכלו לקום מפני הדחק הרב שהיה עליהם, שנאמר "אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב". "כי פנה היום", אלו הם הצדיקים המאירים כשמש, "כי ינטו צללי ערב" שנשארו כעוללות בציר@מעט, וזהו "לעת ערב", ולא בזמן שמאירים להם הצדיקים כשמש.	דוחקא סגיא דהוי עליהון שנאמר (ירמיה ו ד) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב כי פנה היום אלו הן צדיקיא המאירים כשמש כי ינטו צללי ערב שנשארו כעוללות בציר וזהו לעת ערב ולא כזמן דנהירין להון צדיקא כשמשא :
"והנה עלה זית טרף בפיה", לולי שהעיר הקדוש ברוך הוא רוח הכהנים, שהיו מדליקין נרות בשמן זית, אזי אבדה פליטת בית יהודה מן העולם. ובכל פעם ופעם שבה בתשובה ונתקבלה. אמר רבי פנחס, חוץ מן הגלות הרביעית, שעדיין לא שבה, והכל תלוי בתשובה.	והנה עלה זית טרף בפיה (בראישת ח יא) לולי שהעיר הקב"ה רוח הכהנים שהיו מדליקין נרות בשמן זית אזי אבדה פליטת בית יהודה מן העולם ובכל פעם ופעם שבה בתשובה ונתקבלה. אמר רבי פנחס, חוץ מן הגלות הרביעית, שעדיין לא שבה, והכל תלוי בתשובה.
ואמר רבי פנחס, אין לך בכל פעם ופעם שלא עכב@ הקדוש ברוך הוא את גזר הדין של כנסת ישראל שבע שמיטות ושבעה יובלות, שמא תחזור בתשובה, זהו שנאמר "וייחל עוד שבעת ימים אחרים", חוץ מהראשונים.	וא"ר פנחס אין לך בכל פעם ופעם שלא התעכב הקב"ה גזר דינא של כנסת ישראל שבע שמיטין ושבע יובלות שמא תחזור בתשובה זה"ד (בראשית ח יב) וייחל עוד שבעת ימים אחרים בר מן קדמאי :
"וישלח את היונה", בגלות אדום, ולא יספה שוב אליו עוד, שעד היום לא חזרה בתשובה ולא העירה רוחה. שאמר רבי פנחס, אלמלי חזרה בתשובה, לא נשארה בגלות יום אחד. רבי אליעזר אומר כל הגליות שגלתה כנסת ישראל, נתן לה הקדוש ברוך הוא זמן וקץ, ונתעוררה תמיד בתשובה, וגלות האחרון אין לו קץ וזמן אלא	וישלח את היונה (שם) בגלות אדום ולא יספה שוב אליו עוד (שם) דעד היום לא חזרה בתשובה ולא העירה רוחה דא"ר פנחס אלמלי חזרה בתשובה לא נשתיירה בגלות [אלא] יומא חד¹⁷⁴ רבי אליעזר אומר כל הגליות שגלתה כנסת ישראל נתן לה הקב"ה זמן וקץ ונתעוררה תמיד בתשובה וגלות האחרון אין לו קץ וזמן אלא
כא/ד	
מדרש הנעלם	
הכל תלוי¹⁷⁵ בתשובה { כג ע"ד } שנאמר (דברים ל ב) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו וכתוב (שם ד) אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך :	הכל תלוי בתשובה, שנאמר "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו", וכתוב "אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך".
אמר לו רבי עקיבא, אם כן איך יהיה זה לעורר את כולם כאחד בתשובה, מי שהוא בסופי השמים ומי שהוא בסופי הארץ, איך יתחברו כאחד לעשות תשובה. אמר לו רבי אליעזר, חייך, שאם יחזרו בתשובה ראשי הכנסת או כנסת אחד, בזכותם תתכנס כל הגלות, שהקדוש ברוך הוא מסתכל תמיד מתי יחזרו ויעשה להם	א"ל רבי עקיבא אם כן היאך יהא דא להתעוררא כולהון כחדא בתשובה מאן דהוי בסייפי שמיא ומאן דהוא בסייפי ארעא היך יתחברון כחדא למעבד תשובה אמר לו רבי אליעזר חייך דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא¹⁷⁶ או חדא כנישתא¹⁷⁷ בזכותם¹⁷⁸ יתכנס כל גלותא דקב"ה איסתכי תדירא אימתי יחזרון ויעבד להון טבא דכתיב (ישעיה ל יח) ולכן

¹⁷⁴ ר"ל יומו של הקב"ה עי' זהר שמות דף יז ע"א.

¹⁷⁵ נמחק בעמק המלך (שי"ד פקל"ד).

¹⁷⁶ כגון האר"י זלה"ה עם תלמידיו (עמק המלך שי"ד פקל"ד).

¹⁷⁷ כגון יושבי צפת, ויושבי ירושלים עיה"ק תתב"ב (עמק המלך שם).

¹⁷⁸ בזכותה (עמק המלך שם).

טוב, שנאמר "ולכן יחכה ה' לחננכם", מחכה תמיד אימתי יעשו בתשובה.	יחכה ה' לחננכם מחכה תמיד אימתי יעשו תשובה ¹⁷⁹ :
אמר רבי יוסי יש זה כזה, שאמר רבי פנחס, שנאמר "ולא יספה שוב אליו עוד". לא נאמר "ולא יסוף שוב אליה", אלא "היא לא יספה שוב אליו", מכלל שהוא מזומן ומחכה אימתי תשוב.	א"ר יוסי איתא הא כהא דא"ר פנחס דכתיב (בראשית ח יב) ולא יספה שוב אליו עוד לא נאמר ולא יסוף שוב אליה אלא היא לא יספה שוב אליו מכלל דהוא מזומן ומחכה אימתי תשוב:
רבי ישב יום אחד והיה מסתכל בדבר הזה, שנאמר "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו", אמר, מה שאמר משה, שיהיה בסוף הימים, כל אותם הצרות, הרי בא ותשובה עד עתה לא נעשתה.	רבי הוה יתיב יומא חד והוה מסתכל בהא מילתא דכתיב (דברים ד ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו אמר מה דאמר משה דיהוי בסוף יומיא כל אינון עקתין הא אתא ותשובה עד כען לא אתעבידא:
בעוד שהיה יושב, בא אליהו זכור לטוב, אמר לו, רבי, במה התעסקת. אמר לו בזה שאמרה התורה, שכשיבואו צרות לישראל בסוף הימים, שיעשו תשובה מיד שנאמר "באחרית הימים ושבת", ועד עתה לא שבו בתשובה.	עד דהוה יתיב אתא אליהו ז"ל אמר ליה רבי במאי אתעסקת א"ל בהאי דאמרה תורה דכד ייתון עקתין לישראל בסוף יומיא דיעבדון תשובה לאלתר דכתיב באחרית הימים ושבת ועד כען לא תבו בתשובתא:
אמר לו, חייך רבי, בדבר הזה מתעסק הקדוש ברוך הוא ביום הזה, ובא מיכאל האפטרופוס הגדול שלהם ומבקש ש@מתי יצאו בניו אהוביו מתחת גלות אדום. ואמר, אתה כתבת בתורתך, שכשיסבלו אותם העונשים, על מה שעשו, מה נאמר "כי אל רחום ה' אלהיך".	א"ל חייך רבי בהאי מילתא אתעסק קב"ה יומא דין ¹⁸⁰ ואתא מיכאל אפטרופסא רבה דילהון ¹⁸¹ ובעי דאימתי יפקון בנוהי רחמיהו מתחת גלותא דאדום ואמר את כתבת באורייתך דכד יסבלון אינון עונשייא על מה דעבדו מאי כתיב (דברים ד לא) כי אל רחום ה' אלהיך:
אמר לו, יבוא סמאל, האפטרופוס של אדום, ויטעון עמו לפני. בא סמאל וטען מיכאל דבר זה כבראשונה. אמר סמאל, רבון העולם, אתה הוא שאמרת שתהיה כנסת ישראל תחת שלטון אדום, עד שיהיו צדיקים לפניך, והרי כולם רשעים עד היום הזה.	א"ל ייתי סמאל אפטרופסא דאדום ויטעין עמיה קמאי אתא סמאל וטעין מיכאל מלתא דא כדבקדמייתא אמר סמאל מארי דעלמא את הוא דאמרת דתהוי כנישתא דישראל תחות שולטנא דאדום עד דיהון זכאין קמך והא כלהון חייבין עד יומא דין:

¹⁷⁹ ובעוונותינו הרבים נעלם מהם, אור שבעת הימים, הם תיקוני התשובה של האר"י זלה"ה, על מתכונתו, שעל ידה ימהר הגאולה כנודע לן (עמק המלך שט"ז פ"מ).

¹⁸⁰ עי' גיטין ו ע"ב: הא רבי אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה דכתיב ותזנה עליו פילגשו רבי אביתר אמר זבוב מצא לה רבי יונתן אמר נימא מצא לה ואשכחיה רבי אביתר לאליהו אמר ליה מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא אמר ליה עסיק בפילגש בגבעה ומאי קאמר אמר ליה אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר.

עי' נפה"ח (ש"ד פ"ו): באותו העת שהאדם עוסק בתורה למטה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו ית' באותו העת ממש, כדאשכחן בפ"ק דגיטין וכו', והיינו מפני שר"א ור"י עסקו ביניהם בענין פלגש בגבעה אז באותו עת, גם הוא יתברך שנה דבריהם ממש. ועי' שיח יצחק (דרוש לשבת תרומה): "וכל העם רואים את הקולות", רואים את הנשמע, והם עצם השפעת רצונו בקיום הנבראים אשר הם קיימים באותיות התורה בדברות קודש אשר בהם נקשרים בפיהם של ישראל ההוגים בה בכל עת ובזה מתיחדים עימו ית', שהרי שבעת שת"ח עוסק בתורה הקב"ה למעלה אומרה כמו שמצינו בפ"ק דגיטין (ו ע"ב) במעשה דר' אביתר ור' יונתן בפילגש בגבעה אביתר בני כך הוא אומר כו', ונמצא שמתקשר האדם בעת עוסקו בתורה עם דיברות קודשו.

¹⁸¹ עי' זהר ח"ב רנד ע"א, ועיי"ש ביהל אור: אפטרופסא רבא דישראל: כמ"ש "כי אם מיכאל שרכם", ואמר רבא שגם גבריאל הוא אפטרופוס ומליץ עליהם כמ"ש "ועתה אשוב להלחם עם שר פרס כו' ואין אחד מתחזק עמדי כי אם כו'". אבל מיכאל אפטרופוס הגדול והעיקר שהוא ימינא וחסד, ולכן הוא שר ישראל ומפורסם שהוא טוען תמיד עם הס"מ וכמ"ש ו.

ז"ח - נח

באותה שעה נזף בו הקדוש ברוך הוא, על שאמר הלשנה על בניו, וברח שלשת אלפי מילין. ואמר למיכאל, מיכאל היית צריך להסתכל בתחילת הפסוק, שנאמר "ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו", ואחר כך נאמר "כי אל רחום ה' אלהיך".	ביה שעתא אנזיפיה קב"ה על דאמר דלטורא על בנוה ¹⁸² וערק תלת אלפי מילין ואמר למיכאל מיכאל הוה לך למהוי שפיל לרישיה דקרא דכתיב (דברים ד ל) ושבבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ואח"כ כתיב (שם לא) כי אל רחום ה' אלהיך:
אמר מיכאל, רבונו של עולם, היה לך לרחם עליהם, אתה רחום, וכך נקראת. אמר לו, שבועה נשבעתי ביום שנגזר הדין לפני, עד שישבו, ואם כנסת ישראל פותחת בתשובה, כמו עין של מחט, אני אפתח לה שערים גדולים.	אמר מיכאל מארי דעלמא הוה לך לרחמא עלייהו את רחום וכך אתקריאת א"ל אומאה אומיתי ביומא דאתגזרא דינא קדמאי עד די יתובון ואי כנישתא דישראל אפתחת תשובה כעינא דמחטא אנא אפתח לה תרעין רברבין ¹⁸³ :
רבי יהודה אמר, בא ראה, זה שנאמר ביעקב "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר", באותו זמן נתנה רשות לכל צבאות השמים, לאותם השרים שנמנו על המלכות, ונפרדו לשלוט אלה על אלה, ונתנה רשות ושלטון לשר הגדול של אדום לשלט על האומות.	רבי יהודה אמר ת"ח האי דכתיב ביעקב (בראשית לב כה) ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר ביה זימנא אתיהבהא רשותא לכל חילי דשמיא לאינון רברבין דאתמנון על מלכוותא ואתפרשו אלין לשלטאה על אלין ואתיהבת רשותא ושולטנא לרברבא דאדום לשלטאה על אומיאי:
באותה שעה, מה כתוב "ויותר יעקב לבדו", שעד כעת לא היו לו בנימין ולא אפוטרופוס בשמים. "ויאבק איש עמו", זה הוא סמאל, השר של אדום, ורצה שינתן יעקב תחת שעבודו של אדום, ומשום הזכות הגדולה שהיתה ליעקב, לא ניתן בידו.	ביה שעתא מה כתיב ויותר יעקב לבדו דעד כען לא הוו ליה [בנימין] (בנין) ולא אפוטרופוסא בשמיא ויאבק איש עמו דין הוא סמאל רבא דאדום ובעא דיתיב יעקב תחת שעבודא דאדום ומשום זכותא רברבא דהוה ביעקב לא אתיהיב בידיה:
אמר רבי יהודה באותה שעה נכנסו כל צבאות השמים, ורצו לטעון עם סמאל בשביל יעקב. אמר הקדוש ברוך הוא, יעקב אינו צריך לאף אחד מכם, הרי זכותו שיטעון עמו, "מיד ויאבק איש עמו", טען עמו.	א"ר יהודה ביה שעתא אתכנשו כל חילא דשמיא ובעו למיטען עם סמאל בגיניה דיעקב אמר קוב"ה לא איצטריך יעקב לשום חד מנכון הא זכותיה דיטעון עמיה מיד ויאבק איש עמו טעין עמיה: {כד ע"א}
אמר רבי יודא בא וראה מה כתוב בו "וירא כי לא יכול לו דהוה סגיא זכותיה ולא יכיל בטענתיה לאשתעבדא יעקב תחות ידא דאדום מיד (שם) ויגע בכף ירכו אלין אינון בנוהי נפקי ירכיה ביה שעתא אתחלש יעקב ולא יכיל למטען עמיה דכתיב (שם) ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו באטענותיה עמיה ואתיהבא רשותא לסמאל לאשתעבדא בנוהי דיעקב תחות ידא דאדום כל זימנא דיעברון על אורייתא:	א"ר יודא בא וראה מה כתוב בו "וירא כי לא יכול לו", שהיתה זכותו רבה, ולא יכל בטענתו לשעבד את יעקב תחת יד אדום, מיד "ויגע בכף ירכו", אלו הם בניו, יוצאי ירכו. באותה שעה נחלש יעקב ולא יכל לטען עמו, שנאמר "ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו", בטענתו עמו, ונתנה רשות לסמאל לשעבד בני יעקב תחת יד אדום, כל זמן שיעברו על התורה.

ע"כ מצאתי:

¹⁸² עי' לעיל כא ע"ב.

¹⁸³ עי' שיה"ש רבה פ"ה ס' & אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו, וכו'. ועי' מלואים אות (ח).

(א) עי' זהר ח"א¹⁸⁴ CHECK פא ע"ב: כד האי רוחא נפקת מהאי עלמא וועאלת בגו מערתא דאדם ואבהן תמן (ו) אינון יהבין לה פנקס¹⁸⁵ סימנא ועאלת לגבי גנתא דעדן קריבת תמן ואשכחת כרובים והוא להט החרב המתהפכת אי זכאת חמאן פנקס סימנא ופתחין לה פתחא ועאלת ואי לא דחיין לה לבר (ו) יתבא תמן [כל] (ההוא) זמנא דיתבא מתלבשא תמן בדיוקנא דהאי עלמא ובריש ירחי ושבת כד בעאת לסלקא צדיקיא דבגנתא דעדן יהבין לה פנקס סימנא וסלקת בההוא עמודא ופגעת באינון נטרי חומות ירושלם אי זכאה פתחין לה פתחא ועאלת ואי לא נטלין מינה ההוא פנקס ודחיין לה לבר תבת לגנתא ואמרה (שיר ג ג) מצאוני השומרים הסובבים בעיר וגו' נשאו את רידי מעלי¹⁸⁶ דא איהו פנקס סימנא דנטלי (מינה) [מינה]

תרגום: כשהרוח הזו יוצאת מן העולם הזה ונכנסת למערה ששם אדם [הראשון] והאבות, הם נותנים לה פנקס סימן, ונכנסת לגן העדן, הקרובה לשם, ומוצאת הכרובים ואותה להט החרב המתהפכת. אם זוכה, רואים פנקס הסימן, ופותחים לה פתח ונכנסת, ואם לא, דוחים אותה החוצה, ויושבת שם, כל אותו הזמן שיושבת מתלבשת שם בדמות של העולם הזה. ובראשי חדשים ושבתות כשרוצה לעלות, הצדיקים שבגן עדן נותנים לה פנקס סימן ועולה בעמוד ההוא, ופוגשת את אותם שומרי חומות ירושלים, אם זוכה, פותחים לה פתח ונכנסת, ואם לא, נוטלים ממנה אותו הפנקס ודוחים אותה החוצה. היא שבה לגן ואומרת, "מצאוני השומרים הסובבים בעיר וגו'", נשאו את רידי מעלי¹⁸⁶, זהו פנקס הסימן שנטלו ממנו (ממנה).

ועי"ש ח"א קכג ע"ב: תא שמע רבי יוסי רחימא את אנא אימא לך בהאי פרשתא לעולם אין גוף האדם נכנס בחשבון הצדיקים על יד דומה עד שתראה הנשמה פנקס סימנא¹⁸⁷ שנותנין לה הכרובים בג"ע אמר רבי יוסי אנא שמענא (דא נשמתא) [דהא בתר ד] עיילת תמן היא אזלת לסלקא לאתרה לעילא ולא למיחת לתתא אבל קודם שתעלה ותכנס נעשת אפטרופוס הגוף על יד דומה ומראה לו שראוי הוא לקבל שכר ארבע מאות עולמות:

אמר רבי חייא הא רבי אלעזר אמר דהא דומה ידע קודם משום דמכרזי עלה בגנתא דעדן אבל אנא כך שמענא די בעדנא דיהבין לה פנקסא חזר על גופא לאעיל ליה בפתקא דצדיקא על ידי דדומה [דא] ההוא דכתיב (בראשית כג יג) אך אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני מהו כסף השדה דא הוא כסופא דעלמין ארבע מאות דיהבין ליה לאחסנא:

רב יוסף כד הוה שמע פרשתא [דא] ממאריהון דמתיבתא הוה אמר מאן דאיהו עפרא מאי קא אריקנא [דיקנא] זכי להאי מאן יזכה ומאן יקום הה"ד (תהלים כד ג) מי יעלה בהר יהו"ה וגו' אמר רבי אבא תא חזי מה דכתיב (בראשית כג טז) וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף דא הוא כסופא רבתא דאינון עלמין וכסופין ארבע מאות שקל כסף ארבע מאות עולמות והנאות וכסופין עובר לסוחר¹⁸⁸ רב נחמן אמר שיעבור כל שערי שמים וירושלם של מעלה ואין מוחה בידה:

תרגום: §

ועי' עוד מדרש הנעלם קכג סע"ב ורע"א.

¹⁸⁴ לבדוק אם זה זהה עם יט ע"ג.

¹⁸⁵ עי' לקמן קכג ע"ב בתוספתא. הק' המד"ל כיון שבזכותא תלייא מלתא פנקס למה. ותיירץ דהפנקס הוא תכשיט דבסמוך קרי ליה רידי (מ"מ). ואני אומר בהקשות קושיא אלימתא מדידיה, דאי דחיין לה לבר מאי אהנייא פנקס, וכן לקמן בסמוך בעת עלותה לעדן. ונראה דפנקס זה להנהיגה בדרך, וכן בסמוך להעלותה עד שערי גן עדן, אבל בזכותא להכנס אינון נטפלין (רמ"ז).

¹⁸⁶ עי' שיה"ש רבה פ"ה סי' ז: נשאו את רידי מעלי זה הזין תני רשב"י זין שנתן להם לישראל בחורב שם המפורש היה חקוק עליו וכיון שחטאו נטל מהם. ועי' שעה"כ (ב ע"ב): ועי' כן [החטא] מפשיטין מעליו לבוש הקדושה ומלבישין לנשמתו לבוש הקלי' בגדים צואים כדמיון מה שאמר הכתוב ויתנצלו בני את עדים ונמשך עליהם זוהמת הנחש. ועי' בהגר"א בספד"צ ג ע"א שזה מוחין דאו"א הכתרים שהיו בהר סיני.

¹⁸⁷ עי' ב"ע (קסא ע"א): כ"ב אתון מתגלים ביסוד אימא והיא נק' ספר והענין כי ידוע שאימא מגלה אורות אבא והוא סוד כתיבה בספר בקולמוס בדיו כי די"ו הוא וי"ד באבא ששה הם בחי' נקודין וכל אורות אבא מתגלה ע"י יסוד מפתחא דכליל בשית והוא סוד פתיחת הקולמוס ע"י דיו נקב שביסוד אבא ששם גניז יו"ד חסדים דאבא ונכתב בספר ביסוד אימא שהוא פנקס שמקבל הדיו כי כל אורות דהאי מפתחא נכתבים בה ושם נעשים בבחי' אתון משא"כ אבא הוא בחי' מחשבה.

¹⁸⁸ עי' מלואים אות. Error! Reference source not found.

(ב) עי' חגיגה יב ע"ב: ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים צדק ומשפט דכתיב צדק ומשפט מכון כסאך צדקה דכתיב וילבש צדקה כשרין גנזי חיים דכתיב כי עמך מקור חיים וגנזי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום וגנזי ברכה דכתיב ישא ברכה מאת ה' נשמתן של צדיקים דכתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות דכתיב כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים דכתיב גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה שם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם בערבות שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו.

ועי' זהר ח"א CHECK קכה ע"א: ועדן באיזה מקום הוא רבי יהודה אמר למעלה מערבות¹⁸⁹ הוא רבי יוסי אמר בערבות הוא¹⁹⁰ דהא תנן שם גנזי חיים טובים ברכה ושלום ונשמתן של צדיקים והגנוז(ים) העליון¹⁹¹ [הוא] עדן למטה מכוון כנגדו גן בארץ¹⁹² ונוטל ממנו שפע בכל [יום]:

תרגום: ועדן באיזה מקום הוא. רבי יהודה אמר, למעלה מערבות הוא. רבי יוסי אמר, בערבות הוא, שהרי שנינו, שם גנזי חיים טובים ברכה ושלום ונשמתן של צדיקים, והגן העליון הוא עדן למטה מכוון כנגדו הגנוז בארץ ונוטל ממנו שפע בכל יום.

(ג) עי' ע"ח שער מט פ"ט: וב' שפחות בלהה וזלפה, חזרו להתברר, ומהפסולת יצאו כנגד בלהה וזלפה תרין צפריין, ב' מוחין דנוקבא דקלי' דאצי', ונתחברו יחד יען כי כנגד לאה שהיא מבינה אין קלי' יכולה להיות שם, וירדו למטה עם בלהה ונעשו בחי' א' בב' מוחין, ב' צפריין. והן ב' בנות לוט, כי ממנו נמשכו ע"י זווג לוט או עוג עם ב' נשיו ושפחותיו כנ"ל, והם נעמה ואגרת אמן של השדים.

ועי' זהר ח"א נה ע"א: רבי יצחק אמר אינון בני האלהי"ם עזא ועזאל טעו בתרה רבי שמעון אמר אמן של שדים הות דמסטרא דקין נפקת והיא אתמנת על ליליא (עם לילית) באסכרה דרביי אמר ליה רבי אבא והא אמר מר דהיא אתמנת (לחייבא) [לחייבא] בבני נשא א"ל הכי הוא ודאי דהא איהי אתיית וחייבא בהו בבני נשא¹⁹³ ולזמנין דאולידת רוחין בעלמא מנייהו ועד כען איהי קיימת לחייבא בהו בבני נשא א"ל רבי אבא והא אינון מתין בבני נשא מאי טעמא איהי קיימת עד השתא א"ל הכי הוא אבל לילית ונעמה ואגרת בת מחלת דנפקן מסטרא דלהון כלהו קיימות עד דיבער קב"ה רוח מסאבא מעלמא דכתיב (זכריה יג ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ: תרגום: §

(ד) עי' בהגר"א בספד"צ יב ע"ג: וז"ש (שיה"ש ח יב) האלף לך שלמה, הן עשר חוורת, ומאתים לנוטרים את פרי, שהן אלף עלמין¹⁹⁴ דכסופין דכסיף בהו קב"ה לבד, כמ"ש בזוהר¹⁹⁵ ומאתים לנוטרים כו' הן מאתן עלמין דכסופין של הצדיקים בשביל תורה ומצות¹⁹⁶ כמ"ש במדרש הנעלם פרשת וירא¹⁹⁷ ע"ש, נשאר¹⁹⁸ מאתן עלמין שהעולם מתנהג בהן בחסדו שנחתין

¹⁸⁹ ה"ס הדעת שבו מתערבים חו"ג אש ומים, והכוונה שבחינת עדן הוא למעלה מדעת זעיר (רמ"ז).

¹⁹⁰ פי' אור יסוד אבא שבתוך הדעת שהוא האוצר העליון, והיינו יסוד אמא שבדעת זעיר, והוא הנקרא גן עדן העליון, ושם מושרשים עיקרי השפע (רמ"ז).

¹⁹¹ הוא הדעת העליון המושפע מתיקון "ואמת" כנודע שהוא נעלם וכו' אי נמי סוד עמיקא דבירא שלשם מתעלים ישראל בתפילתם שהם סוד דעת דאבא גנוז בשל אמא (רמ"ז).

¹⁹² ממנו יוצאים ארבע הנהרות שבהן אותם הטפות הנזכרות (רמ"ז).

¹⁹³ כלומר אתיא מאליה לא אתמנת כדקאמרת כי מנוי שנתן לה הוא על אסכרא דרביי אבל זה היא עושה ברשעתה (אור יקר, רח"ו).

¹⁹⁴ תז"ח לט ע"א (לש"ו). וז"ל, האלף לך שלמה ואלין אלף עלמין דכסופין דארכיב ליה לאדם על כולו, עכ"ל. ועי' לש"ו הקדו"ש דף סד ע"ד, שמבאר שכל אות נעשה ממאה נקודות, וכל נקודה היא בסוד י', וזהו עניין האלף עלמין דכאן שהם שורש לכל גילוי של תורה, העשויה אותיות. ומש"כ כאן דהיינו שיש ח' חוורתי מלפנים, ועוד ארבע חוורתי מאחור שנחלקים לשנים: שנים שנתקנים אז, ושנים שתיקונם יהיה רק לעתיד לבא על ידי התורה ומצוות שלנו.

¹⁹⁵ עי' ז"ח ואתחנן במאמר קו המדה (נו ע"ד), ועי' וארא כז ע"ב ותרומה קמה ע"ב (לש"ו).

¹⁹⁶ שזה בדינו לתקן.

¹⁹⁷ פז ע"ב וקדד ע"ב (לש"ו) (נדצ"ל צז ע"ב במקום פז ע"ב).

לגלגלתין דלתתא, ובשביל זה נותנין מחצית השקל שד' מאות עלמין הוא שקל כסף כנ"ל (א ע"ג ואמר) ארבע מאות שקל כסף, ומאתים הן חצי שקל, וזה נותנין כפר נפשו, וממנו לוקחין קרבנות שהעולם קיים בהם, והוא עובר בחצי הראש שהוא מחצית.

(ה) ע"י זהר ח"א מ ע"ב: כד אתפלג ליליא ואתער רוח צפון¹⁹⁹ וקב"ה אתי לאשתעשעא עם צדיקייא בגנתא דעדן²⁰⁰ כדין רוח צפון אקיש ומטא לאינון דממנן בפלגות ליליא לזמרא וכלהו מזמרין ופתחין שירתא וכד אתי צפרא ומתחבר קדרותא דצפרא²⁰¹ בנהורא²⁰² כדין כלהו אחרנין אמרין שירתא וכל ככבי רקיעא וכל שאר מלאכין (דלתתא) מסייעין לון כמה דכתיב (איוב לח ז) בן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהי"ם עד דישראל נטלי שירתא ותושבחתא אבתרייהו: תרגום:

(ו) ע"י תז"ח מג ע"ג: ויבן נח מזבח (בראשית ח &) מאי ויבן נח אלא נח איש צדיק ויבן מזבח דא שכינתא בניינא דילה בין דאיהו עמודא דאמצעיתא ויקח מכל בהמה הטהורה מאי בהמה לעילא ועוף לתתא טהור אלא בהמה דא שור עילאה דאקריב אדם { מג ע"ד } עילאה דלעילא דאתמר ביה (תהילים סט לב) מקרין מפרים ואוקמוה מקרן כתיב קרן אחת הוה ליה במצחיה והאי איהו קרן היובל דמיניה קרן פני משה:

תרגום: ויבן נח מזבח (בראשית ח) מה זה ויבן נח אלא נח איש צדיק ויבן מזבח זה השכינה הבנין שלו בין שהוא העמוד האמצעי ויקח מכל בהמה הטהורה למעלה ועוף למטה מהי בהמה למעלה אלא בהמה זה השור העליון שנקרא האדם העליון שלמעלה שנאמר בו מקרן מפרים ופרשוהו מקרן נאמר @ שקרן אחת היתה לו במצחו וזוהי קרן היובל שממנו קרן פני משה

בהגר"א: בין - צ"ל בן כו' שע"י נתבנה כמ"ל בדף הקודם: הטהורה בהמה לעילא ועוף לתתא מאי בהמה לעילא אל דא כו' - כצ"ל - ר"ל בהמה בינה שבינה נקרא שור עילאה שהיא גבורה עילאה בצפון כידוע. ועוף עד"א עוף השמים. במזבח מלכות כידוע: שור עילאה - גבורה הוא שור ששם הקרבנות בצפון: אדם עילאה - חכמה כמ"ש (&) שור שהקריב אדה"ר כו' שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים ואדה"ר הוא חכמה כידוע: מפרים - דשם הפרסות כמ"ש דגבריאל אתהדר רגלוי לשני טלפין: ואוקמוה כו' - בגמ' הנ"ל: דמיניה קרן - ר"ל לשון קרן מנ' שערי בינה שלמד והוא וא"ו עד"א שבכינה בן י"ה וז"ש עם ו' אתעביד כו':

(ז) ע"י הדרת מלך (לרבי שלום בוזגלו) ח"א דף קטו, ז"ל: טעם שנקרא ספר הזהר בז"ח דף עח ע"ג [תז"ח טז ע"ד] בסופו כתוב: ועוד והמשכילים יזהרו אלין ס' רבוא מארי מתניתינן וכו' כלהו יזהרו בחבורא דא ביה יזהירו במלוליה כלהו יזהרו בכתיבתיה בהאי ספרא כזוהר הרקיע ועל שמיה אתקרי ספר הזהר, בדיוקנא דעמודא דאמצעיתא, דאיהו ספר דזוהר דילה, מאמא עלאה, דאיהו זהר. ובה אוקמוה רבנן, איזהו חכם, המבין דבר מתוך דבר. ואיהו זהר דנהרא בלב דרעיא מהימנא, עכ"ל.

[תרגום: ועוד והמשכילים יזהרו אלו ששים רבוא בעלי המשנה כלם יזהירו בחבור הזה בו יזהירו בדבורו כלם יזהירו בכתיבתו בספר הזהר הרקיע ועל שמו נקרא ספר הזהר בדיוקן של העמוד האמצעי שהוא ספר הזהר שלו מהאם העליונה שהיא זהר ובו בארו חכמים איזהו חכם המבין דבר מתוך דבר והוא הזהר שמאיר בלב הרועה הנאמן (משה רבינו)].
ובריש תיקון א' [הקדמה ב' יט ע"א] וז"ל: כתיב (דניאל יב ג) "המשכילים יזהירו כזהר הרקיע וגו'" אלין אינון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו רבי אלעזר בריה רבי אבא ורבי יוסי ורבי חייא ורבי יצחק ושאר חבריא דאזדהרו זהירו (נ"א דמזהירין) לעילא כזהר הרקיע. מאי כזהר, אלא כד עבדו האי חבורא, אסתכמו עליה לעילא וקראו ליה ספר הזהר, "ומצדיקי הרבים" ביה

¹⁹⁸ מתוך הד' מאות שיוורדים לז"א, שנים בידינו לתקנם, ושנים לא.

¹⁹⁹ רוח הקודש דשריא בתוך פה האדם ודובר מאליו והוא רוח הקודש כידוע וזהו כנור דמנגן מאליו וזהו כנור דדוד דדוד דרגי' והוא ראש לכל בעלי רוח הקודש ובעבור שהלב הוא בצפון ומאזנא שמאלא דלבא נפיק הרוח ודפיקו לכן אמר רוח צפונית וז"ש וכל ערקין וורידיו כו' ולכן כל המזמורים הכל אומרים של דוד דהוא לבא דכלל ישראל ואדם (בהגר"א בתיקו"ז קכב ע"א).

²⁰⁰ ס' ע"ב (הערת הזוהר).

²⁰¹ מעט קודם עלות השחר בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח (שעה"כ פט ע"א).

²⁰² הוא זיווג יעקב ולאח, והיא נקראת אילת השחר, ע"י לקמן קעח ע"א (שעה"כ).

יהון נפישין "ככוכבים לעולם ועד". דלא אתחשיך נהורא דילהון לעולם ולעלמי עלמין. בההוא זמנא דאתחבר האי חבורא, רשותא אתיהיב לאליהו לאסכמא עמהון ביה, ולכל מארי מתיבתא דלעילא ותתא.

[תרגום: כתוב "המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו'", אלו הם רבי שמעון בן יוחאי וחבריו: רבי אלעזר בנו, ורבי אבא, ורבי יוסי, ורבי חייא, ורבי יצחק, ושאר החברים שהזכירו זהו (שמזהירים) למעלה. "כזוהר הרקיע", מה זה "כזוהר", אלא כשעשו את החיבור הזה הסכימו עליו למעלה, וקראו לו ספר הזהר. "ומצדיקי הרבים", בו יהיו רבים ככוכבים לעולם ועד, שלא יחשיך האור שלהם לעולם ולעולמי עולמים, באותו זמן שהתחבר החבור הזה, נתנה רשות לאליהו להסכים עמם, בו ולכל בעלי הישיבה שלמעלה ולמטה.]

והטעם, כמ"ש אליהו לרשב"י בסוף תיקון ו' [כה ע"א], וז"ל: וכמה בני נשא לתתא יתפרנסון מהאי חבורא דילך כד יתגלי לתתא בדרא בתראה בסוף יומיא ובגיניה וקראתם דרור בארץ וגו'. [תרגום: וכמה בני אדם למטה יתפרנסו מהחבור הזה שלך, כשיתגלה למטה בדור האחרון בסוף הימים, ובגללו "וקראתם דרור בארץ וגו'".]

וברע"מ נשא קכד ע"ב: והמשכילים יבינו מסטרא דבינה דאיהו אילנא דחיי בגינייהו אתמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו ספר הזהר מן זוהרא דאימא עלאה תשובה באלין לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי ויתקיים בהון יי' בדד ינחנו וכו'.

[תרגום: "והמשכילים יבינו" מצד הבינה שהוא עץ החיים, בגללם נאמר "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע", בחבור זה שלך, שהוא ספר הזהר, מזהיר האם העליונה תשובה, באלה לא צריך נסיון, ומשום שעתידין ישראל לטעום מעץ החיים, שהוא ספר הזהר הזה, יצאו בו מהגלות ברחמים, ויתקיים בהם "ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר".]

דוק מאמר אליהו יתפרנסון מהאי חבורא דילך ומאמר ר"מ למטעם מאילנא דחיי מורה כוונתם שיתגל הפי' מאמרי הזהר בסוף יומאי בטוב טעם משא"כ הלומדו לגירסא בעלמא שאינו טועם מתיקות דובשו. ובהקדמות האריז"ל שנתגלו בזמננו זה נותן טעם לשבח כמ"ש טעמו וראו כי טוב ה' הגם שמראית העין קודמת לחוש הטעם הקדים טעמו כי ישמעו פי אמריו כי נעימו הוא העיקר למטעם מהאי אילנא דחייא ואז יפקון ביה מן גלותא וכן בתיקון כ' דף מו ע"א [סא ע"א] וז"ל או"ר איהו ר"ז וכו' ולכל בני ישראל היה אור כגוונא דא בגלותא בתראה הזה"ר ביה הוה ר"ז דאיהו אור דפורקנא בתרייתא לקיים כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

[תרגום: אור הוא ר"ז וכו' "ולכל בני ישראל היה אור במושבתם". כמו כן בגלות האחרונה הזוהר, בו היה ר"ז, שהוא אור הגאולה האחרונה, לקיים "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". המכוון ר"ז סוד הזהר ביה פורקנא בתרייתא]

(ח) עי' תיקון"ז כז ע"ב: וכד ישראל הוה מצלאן כל היכלין אלין הוה מתפתחן לגבייהו [כב ע"ב] וכען בגלותא אתמר בהון כל השערים ננעלו²⁰³ ושכינתא לבר מהיכלה וקודשא בריך הוא לבר מהיכליה ומלאכיא דממנן על צלותין לבר מהיכליהון הה"ד הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה לג ז) ולא אית לון לצלותין אתר לאעלא ודא איהו כל השערים ננעלו אבל שערי דמעה לא ננעלו ולית מאן דאפתח לון לאלין שערים עד דייתי מארי דדמעה דאתמר ביה (שמות ב ו) ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ולית היכלא מתפתחא אלא ביה ודא איהו ותפתח ותפתח ודאי (נ"א דאתפתח האי)²⁰⁴ היכלא לגביה הה"ד (תהלים נא יז) אדנ"י שפתי תפתח במאי אתפתח ליה בדמעה הה"ד והנה נער בכה ומיד ותחמל עליו:

ועוד ותפתח כד ישראל פתחין בתיובתא בבכיה מיד ותחמל עליו ודא איהו בבכי יבואו (ירמיה לא ח) בזכות בכיה (נ"א דמעה)²⁰⁵ דיליה יתכנשון מן גלותא (דבכל) (בכ"י ל"ב י' דמעה בת עין י' זעירא)²⁰⁶:

תרדום: \$.

בהגר"א: ושכינתא לבר מהיכליה - הן היכלין דאפיקת: וקב"ה לבר מהיכליה - הוא אימא תתאה היכל השביעי, כמ"ש"ל (כז ע"א) מלאכא בהיכליה דאיהי אדני כו': ומלאכיא כו' - הן

²⁰³ עי' ברכות לב ע"ב: ואמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש.

²⁰⁴ נמחק ברבינו ובדפ"א.

²⁰⁵ נמחק ברבינו ובדפ"א.

²⁰⁶ נמחק ברבינו ובדפ"א.

ז"ח - נח

היכלין דיצירה: אבל שערי דמעה - ר"ל, היכל השביעי בינה, שערי תשובה²⁰⁷ שהן פתוחין לעולם כמ"ש לקמן בתיובכתא בבכיה כו': לאלין שערים - ר"ל, של דמעה: מארי דדמעה - ר"ל, אדם בעל הדמעות הבוכה: דאתמר ביה כו' - ר"ל, שבו נאמר נער בוכה: ותפתח - ר"ל, בינה: את הילד - ישראל: אלא ביה - בנער הזה: נ"א [דאתפתח האי] - ל"ג וכן כל נ"א שבתיקון הזה: ועוד ותפתח כד כו' - ר"ל, ש"ותפתח" קאי על ישראל, כמ"ש (שיה"ש רבה פ"ה סי' ג) פתחו לי כחודה של מחט ואני אפתח כו', וזהו ותפתח: בכי ל"ב כו' - עד זעירא ל"ג:

²⁰⁷ עי' דברי רבינו לקמן נב ע"ד, שהבכיה היא על העלמת השער הנר"ן משערי הבינה ע"י שנרחקו זה מזה. ועי' מלואים אות .